



NE VORBEȘTE
PĂRINTELE
CLEOPA

5

NE VORBEȘTE
PĂRINTELE CLEOPA

5

Carte tipărită cu binecuvântarea

I.P.S. DANIEL

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Ediție îngrijită de

Arhimandrit Ioanichie Bălan

Ediția a II-a

EDITURA MĂNĂSTIREA SIHĂSTRIA

2004

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CLEOPA ILIE, arhimandrit

**Ne vorbește Părintele Cleopa / Arhim. Cleopa
Ilie. - Ed. a 2-a. - Vânători-Neamț : Mănăstirea
Sihăstria, 2001 -**

14 vol.

ISBN 973-86836-2-9

Vol. 5. - 2004. - ISBN 973-86836-9-6

281.95(047.53)

CUVÂNT ÎNAINTE

Continuând reeditarea cărților Prea Cuviosului Arhimandrit Cleopa Ilie în colecția deja cunoscută – **Ne vorbește Părintele Cleopa** –, cu binecuvântarea lui Dumnezeu și a Maicii Domnului, iată apare și al cincilea volum din această serie.

Acest nou volum conține patru convorbiri duhovnicești cu teme dintre cele mai necesare și actuale pentru toți, precum: căsătoria, datoriile soților și copiilor, despre rugăciune și lacrimi, datoriile preoților, despre moarte, Judecata de apoi etc. Sunt cuvinte de suflet, cu conținut duhovnicesc de mare autoritate morală, mult căutate în rândul credincioșilor noștri.

La vârsta de aur a Părintelui Cleopa, de aproape 85 de ani, ne bucurăm că încă stă înaintea tuturor, ne dă sfaturi de mântuire cu timp și fără timp și spovedește călugări și mireni.

Cărțile Prea Cuvioșiei Sale, scrise fie în liniștea chiliei, după orele de rugăciune, fie în adâncul munților, unde s-a nevoit aproape zece ani, s-au născut ca rod al rugăciunii. Ele sunt simple în limbaj, dar încărcate de învățături, atât din Sfânta Scriptură, cât și de la Sfinții Părinți. Tocmai de aceea sunt atât de gustate și căutate, pentru că hrănesc și adapă sufletul, mângâie și călăuzesc pe iubitorii de Hristos și conving

pe cititori că numai credința dreaptă unită cu faptele bune, sub călăuza unui duhovnic iscusit, pot mântui cel mai sigur sufletele noastre.

Toate aceste învățături ni se oferă în acest volum ca un buchet de flori duhovnicești, care ne călăuzesc spre Hristos și ne ajută pe calea mântuirii.

Recomandăm această carte cu aceeași iubire sfântă la toți bunii noștri creștini care ne sunt aproape de suflet și se roagă pentru noi.

Arhimandrit Ioanichie Bălan

Nașterea Domnului
Anul mântuirii 1996

CONVORBIREA ÎNTÂI

DESPRE CĂSĂTORIE, DATORIILE SOȚILOR ȘI COPIILOR

1. Cum se cuvine să se pregătească tinerii pentru căsătorie?

Cea mai bună pregătire a tinerilor pentru viață și căsătorie este creșterea lor *în frica și certarea Domnului*, precum ne învață pe noi vasul alegerii și gura lui Hristos, marele Apostol Pavel. Mai întâi se cere tinerilor să cunoască pe scurt învățătura de credință ortodoxă. Să știe Crezul pe de rost și alte rugăciuni de nevoie, să aibă duhovnici buni, să citească Sfânta Scriptură și mai ales Noul Testament, catehismul Ortodox și alte cărți de folos sufletesc. De asemenea, sunt datori să trăiască în feciorie până la cununia religioasă și să se silească a lucra după putere toate faptele bune, mai ales rugăciunea, mergerea regulată la biserică, postul, milostenia, viața curată, ascultarea de părinți și spovedania în cele patru posturi.

Iată cum se cuvine să se pregătească orice tânăr pentru a păși în viață și pentru căsătorie. Să ne gândim că nunta este cea mai veche Taină a Bisericii, întemeiată de Dumnezeu încă din rai. Ea stă la temelia familiei, a lumii întregi. Tăria familiei depinde și de respectarea legilor morale ale Bisericii noastre. Tinerii trebuie pregătiți pentru viața de familie încă din copilărie. Preotul, nașul de botez și părinții au în viața tinerilor cel mai mare rol și răspundere.

2. Care sunt regulile canonice ale nunții creștine?

Regulile canonice pe care sunt datori a le împlini tinerii la nunta creștină ortodoxă sunt unsprezece la număr și anume:

a. **Cei doi tineri care vor să se cunune unul cu altul, să nu fie între ei nici un fel de rudenie trupească sau duhovnicească, adică din Sfântul Botez. Cununia între rude este oprită cu desăvârșire de Sfintele Canoane ale Bisericii Ortodoxe.**

b. **Părinții celor doi tineri trebuie să se învoiască și să se unească la căsătoria copiilor lor. Nunțile făcute fără voia părinților nu aduc bucurie copiilor și sunt canonisite de Sfântul Vasile cel Mare în canoanele 38, 40 și 42 ca și desfrânarea, cu trei ani oprire de la Sfânta Împărtășanie, până la împăcarea celor doi tineri cu părinții lor.**

c. **Cei doi tineri trebuie să se iubească și să se învoiască a se căsători unul cu altul; căci de se căsătoresc fără voia lor, la îndemnul părinților sau pentru câștiguri materiale, această nuntă nu poate dăinui.**

d. **Logodirea celor doi tineri să se facă cu preot, după rânduiala Bisericii, cu cercetarea canonică cuvenită.**

e. **Tinerii logodiți sunt datori să trăiască la părinții lor până la cununia religioasă și să-și păstreze în curățenie fecioria, că de vor greși mai înainte sunt canonisiți de Biserică ca desfrânați și opriți șapte ani de la Sfânta Împărtășanie.**

f. **Mai înainte cu o săptămână sau două de cununia religioasă cei doi tineri sunt datori să se spovedească la duhovnicul lor din copilărie sau la**

preotul satului, cu post și rugăciuni și, dacă au voie, să se pregătească pentru Sfânta Împărtășanie.

g. **Cununia religioasă** se cuvine, după tradiție, a se face dimineața, de obicei Duminica, mai înainte de începerea Sfintei Liturghii, iar nașii mirilor să fie creștini buni, capabili să învețe și să povățuiască pe calea cea bună pe finii lor.

h. După slujba cununiei, **cei doi tineri stau cu cununile pe cap în mijlocul bisericii**, înconjurați de credincioși **până la sfârșitul slujbei**, iar preotul dă binecuvântare de Sfânta Liturghie și se roagă împreună cu toți cei de față pentru ajutorul celor încununăți. Crezul și Tatăl nostru este dator să le zică mirele.

i. Când preotul zice: „Cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste să vă apropiați”, atunci **cei doi miri se apropie de Sfântul Potir și se împărtășesc cu Trupul și Sângele lui Hristos**, dacă au voie de la duhovnicul lor.

j. **După terminarea Sfintei Liturghii cei doi miri sunt conduși la casa mirelui de nuntași**, după vechea tradiție ortodoxă, unde se așează la masă, mănâncă și se veselesc cu cucernicie și bună rânduială, întru slava lui Dumnezeu, precum se cuvine creștinilor.

k. **Dacă cei doi tineri s-au împărtășit, se cuvine să fie în curățenie până în seara zilei următoare, pentru cinstea Sfințelor Taine.**

Aceasta este regula canonică a celor ce se căsătoresc, rânduită de Sfinții Părinți ai Bisericii Ortodoxe, pe care cei mai mulți creștini o calcă în zilele noastre, spre a lor osândă (După *Hristoitia, Bunul Moral al creștinilor*, cap. 26, de Sfântul Nicodim Aghioritul).

Cei ce împlinesc aceste reguli creștine la căsătorie, primesc binecuvântare de la Dumnezeu și duc viață liniștită în familie și cu bună sporire în toate. Iar cei ce calcă rânduiala Bisericii la căsătorie, duc viață cu multe ispite. **După rânduiala Bisericii nu se fac cununii sâmbătă seara, spre ziua Sfintei Duminici.** Unii fac nuntă cu scop de câștig, spre a dobândi daruri și sume mari de bani, schimbând Taina Nunții rânduită de Dumnezeu în rai, în prilej de desfrânare, de sminteală și de câștig pierzător de suflete, spre a lor osândă. Un alt mare păcat fac tinerii care se cunună la biserică numai de ochii lumii, nu pentru naștere de copii, ci spre plăcere trupească și fac cununie și petrecere în sfintele posturi, când nunțile sunt oprite.

3. Care sunt gradele de rudenie opritoare de căsătorie?

Gradele de rudenie sau rudeniile sunt de patru feluri:

I. A. Rudeniile de sânge (consângenitate) în linie dreaptă care se opresc de la căsătorie la infinit. Consângenitatea în linie dreaptă se împarte în două:

a. În linie dreaptă suitoare, adică tată – bunic – străbunic etc;

b. În linie dreaptă coborâtore, adică tată – fecior – nepot – strănepot etc.

B. Rudenii de sânge în linie colaterală, care se opresc de la căsătorie până la al șaptelea grad, inclusiv. Frații de o mamă sunt de gradul II de rudenie; verii primari sunt de gradul IV de rudenie; verii al doilea sunt de gradul VI de rudenie și nu se pot căsători unii cu alții; verii al treilea sunt în gradul VIII

de rudenie și aceștia au voie să se căsătorească între ei. **Frații și verii de tată vitreg sau mamă vitregă, nu se pot căsători între ei până la gradul VII inclusiv.**

În cazuri de nedumerire se cere sfatul și dezlegarea episcopului locului.

II. Rudenii prin încuscrire. Membrii a două familii încuscate nu se pot căsători până la al treilea grad, inclusiv, după sinodul patriarhal din Constantinopol, din anul 997.

III. Înrudirea spirituală, din botez și cununie, între nași, fini și rudele lor. Căsătoria cu rude spirituale este oprită până la gradul al treilea, inclusiv. Nu se pot căsători nașul cu fina, cu mama sau cu fiica finei. Nu se pot căsători finul cu fiica nașului și fiul nașului cu fiica finei.

IV. Înrudirea prin adopțiune (înfiere) se oprește de la căsătorie până la gradul al treilea, inclusiv.

În toate cazurile cei doi tineri, dimpreună cu părinții lor, sunt datori să consulte pe preot și să asculte întru totul de rânduiala Bisericii fixată de Sfinții Părinți și păstrată cu atâta sfințenie de înaintașii noștri.

4. În cazuri cu totul speciale, preotul poate singur să ia hotărâre și să dea dezlegare de cununie celor înrudiți?

Pentru cazuri cu totul speciale, excepționale, logodnicii trebuie îndrumați să consulte pe episcopul locului, care poate anula logodna sau da cuvenita dezlegare de cununie și rânduieste un anumit canon de pocăință. Când cei doi tineri sunt rude apropiate, veri primari, frați primari, cumnați etc, nici episcopul nu are voie să dezlege o asemenea nuntă fără de

lege, pe care au oprit-o și au legat-o Sfinții Părinți. Iar „dacă vreun preot săvârșește o asemenea nuntă, fără știrea episcopului, să se caterisească”.

De obicei, gradele de rudenie în căsnicie, mai ales cele din încuscrire, cele spirituale și din înfiere, nasc multe probleme preoților și Bisericii și nu puțini tineri se căsătoresc fiind rude, fie din neștiință, fie din lăcomia de avere, fie din neascultare și necredință din care pricină au mult de suferit în viață.

5. Ce trebuie să facă cei căsătoriți anticanonic cu rude apropiate?

Orice nuntă ce se face cu rude trupești sau sufletești apropiate, Biserica lui Hristos n-o recunoaște, ci o **desparte și o canonisește**, după caz, cu oprire de la Sfânta Împărtășanie și pocăință, de la 3 până la 10 și uneori 15 ani, pentru că se face amestecare de sânge, se încalcă legea dumnezeiască și se face sminteală în popor.

6. Câte căsătorii îngăduie Biserica?

Biserica Ortodoxă îngăduie cu pogorământ trei căsătorii, însă în anumite condiții. Sfântul Vasile cel Mare, în canonul 87, spune despre a doua nuntă: „Căsătoria a doua este îngăduită de Biserică numai celor ce au rămas văduvi de tineri prin deces și nu au copii”. Iar Sfântul Apostol Pavel, sfătuiește la văduvie în castitate, dar cine nu poate, *mai bine să se căsătorească, decât să ardă* (I Cor. 7, 39).

„Căsătoria a doua nu se binecuvintează cu cununie, ci se canonisește doi ani a nu se împărtăși, iar a treia căsătorie, trei ani”, zice Sfântul Nichifor în canonul 2. Dacă cei ce se căsătoresc a doua oară

sunt bătrâni, „unii ca aceia mânia pe Dumnezeu, să aibă pocanie trei ani și metanii câte 24 pe zi”, zice *Pravila Bisericească de la Govora*, cap. 109.

„Cel căsătorit a doua oară nu mai poate fi hirotonit” (Apostolic 17; VI Ecumenic, 3; Sfântul Vasile, 12). Slujba cununiei a doua se face simplă și fără fast, iar preotul nu are voie să ia parte la masa lor (Neocezareea, 7).

Preotul, dacă rămâne văduv, nu are voie să se căsătorească a doua oară. Dacă totuși îndrăznește la a doua căsătorie, pierde preoția și nu mai are voie să săvârșească nimic din cele ale preoției (Sfântul Vasile, 6).

Căsătoria a treia se îngăduie de Biserică „numai de mare nevoie, acelor care nu au copii, până la vârsta de 40 de ani”. Sfântul Vasile zice că „la trigami să se aplice afurisire (oprire de la Sfânta Împărtășanie) cinci ani, fără a-i opri cu totul de la Biserică” (Canon 4).

„Nunta cea dintâi este lege, a doua iertare, iar cea de-a treia este călcare de lege” zice *Îndreptarea Legii* de la Târgoviște, cap. 205. **Căsătoria a patra este oprită cu desăvârșire de Biserică.** Cel vinovat este „afurisit și lipsit de toată slujba Bisericii”, până se desparte de acea persoană și se pocăiește opt ani.

„Dacă o femeie sau bărbat moare și soțul rămas se căsătorește, nu păcătuiește... dar, dacă rămâne văduv (până la moarte), își agonisește mai multă slavă la Dumnezeu” (Păstorul lui Herma).

Iar Sfântul Iustin Martirul și Filosoful, în cartea sa *Apologia*, spune despre a doua căsătorie: „După Bascălul nostru, cei ce s-au căsătorit a doua oară după

legea omenească sunt păcătoși, precum și cei ce caută la femeie spre a o pofti. Că nu numai cel ce preacurvește cu fapta este preacurvar, ci și cel ce voiește a preacurvi, fiindcă nu numai faptele, ci și gândurile sunt văzute la Dumnezeu...”.

Iar pe cei ce fac mai multe căsătorii, Sfinții Părinți îi numesc poligami. Deci, după a doua nuntă nu mai este nuntă, ci poligamie. De aceea a zis Domnul samarinencei care păcătuisese cu cinci bărbați: *Pe care îl ai, nu-ți este ție bărbat* (Ioan 4, 18). „Cei ce au trecut peste a doua nuntă, nu merită să fie numiți bărbați și soții”, zice Sfântul Vasile cel Mare, în canonul 4. Tot el spune pentru a treia nuntă: „Sfinții Părinți au trecut sub tăcere nunta a treia (poligamia) și au socotit-o ca pe o poftă dobitocească și străină de vrednicia omului creștin. Nouă ni se pare că acest păcat este mai mare decât curvia...” (Canonul 80).

7. Care este scopul evanghelic al nunții creștine?

Scopul principal al nunții creștine, după porunca lui Dumnezeu (Fac. 1, 28; 2, 16-24) și după învățătura Bisericii Ortodoxe, este unirea prin iubire a celor doi soți în numele Domnului pentru nașterea de copii, spre înmulțirea neamului omenesc. Apoi, ajutorarea soților între ei, pentru ușurarea vieții; înfrânarea trupească și evitarea desfrâului și a imoralității în lume. Toate aceste scopuri să fie spre preamărirea lui Dumnezeu (*Învățătură de Credință Creștină Ortodoxă*, 1992, pag. 401; *Dicționarul Teologic*, Pr. I. Bria, 1981, pag. 95-96).

8. Ce păcat săvârșesc cei ce trăiesc fără cununie religioasă și au copii? Ce trebuie să facă ei spre a se mântui?

În afară de cerințele fizice, omul are în plus necesități și datorii superioare, sufletești, și deci are nevoie în căsnicie și de binecuvântarea lui Dumnezeu, adică de cununia religioasă.

Celor ce trăiesc fără cununie religioasă nu li se pot primi darurile și pomelnicele la Sfântul Altar și nu pot fi nași, nici la cununie, nici la botez. Ei nu se pot mântui, decât dacă se cunună la biserică, făcând și un canon de câțiva ani oprire de la Sfintele Taine (După *Pravila bisericească* de Arhim. Nicodim Sachelarie).

Sinodul I Ecumenic, în canonul 3, și Sinodul VI Ecumenic, în canonul 5, opresc cu desăvârșire pe clericii de orice grad să aibă vreo femeie îngrijitoare la casele lor, „afară de mamă, soră sau mătușă, sau pe alte persoane care nu pot fi bănuite de legătură de concubinaj... Iar dacă cineva ar călca pe cele hotărâte de noi, să se caterisească. Aceasta să respecte și cei căsătoriți, având grijă de curătenia lor morală”.

Vezi, deci, ce grijă au avut Sfinții Părinți să păstreze viața morală în Biserica lui Hristos și cu câtă tărie au luptat împotriva smintelii și a cumplitului păcat al desfrânării?

9. Cum se cuvine să se aleagă nașii la botez și la cununie și ce datorii au nașii față de finii lor?

Nașii trebuie să se aleagă dintre cei mai buni și mai evlavioși creștini, indiferent de starea lor socială, pentru că nașii sunt povățuitori duhovnicești ai finilor lor și au mai multe îndatoriri decât părinții cei trupești. Nașii trebuie să fie oameni cumpătați, morali, blânzi, de model în societate. Să cunoască bine credința

ortodoxă, Crezul, Sfânta Scriptură, Catehismul Ortodox și să meargă regulat la biserică.

De aceea nu pot fi nași la botez și la cununie creștinii de altă religie (catolici, protestanți, sectanți etc), cei ce trăiesc în concubinaj (necununăți) și în desfrânare, cei ce nu vor să aibă și să crească copii, cei bețivi, divorțați și cu nume rău în societate. Nașii trebuie să fie aleși cu multă grijă și numai cu voia preotului paroh, în fața căruia să se oblige că vor purta grijă să învețe pe finii lor frica lui Dumnezeu, să-i supravegheze, să-i cheme la biserică, la spovedanie, la săvârșirea faptelor bune, să-i cerceteze regulat la casele lor, să-i mustre la nevoie, să le dea cărți creștinești de citit, pentru că nașii au mare răspundere, fiind garanții finilor lor înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor.

Nașul se leagă cu finul și cu părinții lui „printr-o rudenie spirituală, care este mai mare decât cea după trup, deoarece el se numește părinte duhovnicesc” după Canonul 53 al Sinodului VI Ecumenic. „Părinții trupești, spune Dionisie Areopagitul, încredințează copilul unui creștin botezat care este un bun educator în cele dumnezeiești, încât copilul va rămâne pentru toată viața sub povățuirea lui, ca la un tată duhovnicesc și garant al vieții lui după Dumnezeu...”. Nașul trebuie să locuiască cât mai aproape de finul său pentru a-l supraveghea și ajuta la învățătura poruncilor lui Dumnezeu.

Iată, pe scurt, cum se aleg nașii de la botez, de la cununie și călugărie. Ei trebuie să fie cei mai buni dintre cei mai buni, ca cei ce trebuie să dea socoteală în fața lui Dumnezeu pentru fiii lor sufletești. Putem spune că mulți nași credincioși își

mântuiesc sufletele prin finii lor, dacă îi cresc în frica Domnului; dar mai mulți se osândesc pentru lenevirea și nepăsarea față de fiii lor sufletești. La rândul lor și finii au datoria să asculte pe nașii și garanții lor sufletești, să-i consulte în toate, să primească sfaturile lor cele bune, să se roage zilnic pentru nașii lor, pentru preoții care i-au botezat, cununat sau călugărit, și să le urmeze modelul duhovnicesc în toată viața.

Nașii de călugărie se aleg de stareț, dintre cei mai buni călugări sau duhovnici ai mănăstirii. Călugării trebuie să aibă nași numai dintre călugări, iar mirenii numai dintre mireni. „Nu se cuvine, nici nu este lucru cinstit, nici primit, ca un călugăr sau călugăriță să primească copii după Sfântul Botez (adică să fie nași la botez), sau să țină cununii la nuntă. Iar de va îndrăzni să facă acest lucru fără de cale, de rușine și fără de lege, să se canonisească cum îi va părea arhiereului.

Iar de va face aceasta a doua oară, să se izgonească din Biserica lui Hristos, ca un călcător al dumnezeieștilor pravile” (*Pravila lui Matei Basarab*, cap. 135).

10. În ce condiții Biserica Ortodoxă aprobă divorțul?

După învățătura dată nouă de Dumnezeu, căsătoria este indisolubilă, adică una pe toată viața: *Ceea ce Dumnezeu a unit, omul să nu despartă* (Matei 19, 6). Numai moartea desparte în chip firesc pe cei doi soți.

Totuși, sunt câteva excepții îngăduite de Biserică, care duc la despărțirea soților între ei prin divorț. Iar divorțul este desfacerea căsătoriei pe care o provoacă soții între ei pentru care Biserica nu le poate da nici o

binecuvântare sau hotărâre juridică oficială. De aceea, nici nu se prevede vreo slujbă bisericească de divorț. Adevărata legalitate a nunții constă numai în căsătoria întâia. Desfacerea ei legală o face numai moartea dintre soți, sau pe plan mai înalt, moartea ambilor soți, căci după moarte *sunt ca îngerii, necăsătoriți* (Matei 22, 30).

„Cu toate acestea, conducerea bisericească, ținând seama de scopul moral al căsătoriei, încă din vremea Apostolilor a dat îngăduință văduvei rămasă prin deces de a se recăsători. Deci ca o iconomisire dintre cele două alternative: a văduviei prea superioare, în deplină stăpânire de sine (Luca 2, 36-37) și a desfrâului prea păcătos, i s-a indicat calea de mijloc a căsătoriei celei de a doua” (I Cor. 7, 8-9; I Tim. 5, 3, 6, 14), cum spune așa de clar Arhimandritul Nicodim Sachelarie, în lucrarea sa monumentală *Pravila Bisericească*.

11. Care sunt cauzele canonice ale divorțului?

Motivele canonice ale divorțului sunt:

I. a. **Adulterul** (preacurvia), adică violarea credinței conjugale de către soț sau soție. Acest motiv de divorț se bazează pe Sfânta Evanghelie, adică pe dreptul divin (Matei 19, 9);

b. Pe lângă adulter, soțul poate să divorțeze când i se pun curse care periclitizează viața, îndreptate contra existenței căsătoriei, de către un soț împotriva celuilalt, cum ar fi **refuzul soțului sau soției de a naște copii**. În acest caz partea nevinovată are dreptul să solicite divorțul;

c. Iarăși, **soțul poate divorța când soția se face vinovată de avort** intenționat și prin aceasta împiedică scopul căsătoriei.

d. Când femeia sau bărbatul participă fără voia celuilalt la oșpețe și petreceri necuviincioase.

e. Pentru soție există motiv de a cere divorț când bărbatul său o acuză public pe nedrept de adulter, când soțul ei greșește în public sau în ascuns, în casă sau în altă parte cu o altă femeie.

II. Al doilea motiv principal de divorț, după adulter, este căderea unui soț din dreapta credință – apostazie, necredință, sectă etc (I Cor. 7, 15).

III. Când unul din soți sau amândoi intră în monahism, „ca o moarte superioară, față de lumea pusă în slujba păcatului” (Sinodul VI Ecumenic, canonul 12, 48). Însă „cel ce-și lasă (prin divorț neîngăduit) soția sa legitimă și ia pe alta, trebuie să fie canonisit ca un preacurvar, după porunca Domnului (Matei 19, 9), adică să fie oprit până la 15 ani de la Sfânta Împărtășanie”, după Sfântul Vasile cel Mare.

12. Când se consideră încheiat divorțul canonic? Adică în ce moment cei doi soți sunt liberi să se recăsătorească, din punct de vedere canonic?

Divorțul canonic se consideră încheiat când între soți au urmat motivele de divorț arătate mai sus (adică: adulterul, lepădarea de credință, intrarea în monahism etc). Trebuie, însă, pe lângă motivele canonice arătate mai sus, să se țină seama și de motivele de divorț hotărâte de legislația civilă.

13. Care sunt efectele divorțului canonic?

Efectele de drept ale divorțului canonic se referă pe de o parte la soții divorțați, iar pe de altă parte la copiii născuți din căsătorie.

Divorțul canonic desface în orice privință legătura conjugală și pune pe soți în acel raport în care se găseau înainte de căsătorie (după *Dreptul bisericesc oriental* de episcopul Nicodim Milaș, cap. 202).

14. Ce ne învață Sfinții Părinți despre nașterea de copii?

Sfânta și dumnezeiasca Scriptură, precum și Sfinții Părinți, arată că **copiii sunt un dar al lui Dumnezeu** (Fac. 20, 17-18; 25, 21; 29, 33; 30, 6, 17, 22; 33, 5; 48, 8-9; Luca 1, 7). Iar nașterea de copii este o binecuvântare și rânduială dumnezeiască dată de Dumnezeu omului încă din rai, prin porunca: *Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul...* (Fac. 1, 28). Prin nașterea de copii se înnoiește neamul omenesc și se menține viața pe pământ.

Așadar, nașterea de copii este cea mai mare datorie a celor doi soți care se unesc prin căsătorie. **Nașterea de copii formează cea mai mare bucurie și adevărata temelie a familiei**; ea consolidează și desăvârșește căsnicia și este izvor de sănătate. **Fără împlinirea acestei datorii, Taina Nunții se desființează.** Pentru aceea Dumnezeu binecuvintează pe primul om, Adam, și îi face femeie pe Eva, ca să nască copii.

După izgonirea lui Adam din rai, nașterea de copii devine, pe lângă binecuvântare, și canon de ispășire a păcatelor părinților. Nașterea de copii ajută mult la mântuirea părinților, cum spune Sfântul Pavel, că *femeia se va mântui prin naștere de fii* (I Tim. 2, 15). În Vechiul Testament, cei ce nu aveau copii erau socotiți lepădați de la fața lui Dumnezeu. De aceea se

rugau ziua și noaptea să le dăruiască Domnul copii. La fel glăsuiesc și toți Sfinții Părinți. Ei se rugau pentru cei ce nu aveau copii sau nu puteau naște, ca să le dea Dumnezeu copii buni și sănătoși, iar pe cei bolnavi îi vindecau cu rugăciunile lor. Pe cei ce nu voiau să aibă copii îi sfătuiau, cum spune Sfântul Pavel, ca mai bine să nu se căsătorească sau să trăiască în înfrânare (curăție), cu învoirea ambilor soți, decât să-și ucidă copiii.

Mântuitorul seamănă pe cei ce se căsătoresc numai pentru păcat, sau de ochii lumii, sau pentru avere, cu smochinul blestemat care nu voia să aducă nici o roadă pe pământ. Pentru că nașterea de copii nu este numai o datorie socială, firească, ci este mai întâi o poruncă dumnezeiască, care contribuie foarte mult la mântuirea părinților. **Soții care nu vor să nască copii, care îi avortează sau practică păcatul pazei, sunt pedepsiți de Dumnezeu** cu boli de tot felul, cu neccazuri în viață, cu grea mustrare de conștiință, iar dincolo cu osândă veșnică.

15. Ce trebuie să facă soții ca să aibă copii buni și sănătoși?

Părinții, dacă doresc să aibă copii buni, înțelepți și sănătoși, trebuie ca ei să fie mai întâi buni, credincioși, ascultători de Biserică și plini de frica lui Dumnezeu. Căci copiii sunt de fapt „côpii” ale părinților lor. Ce văd și ce aud în casă de la părinți, aceea fac. Educația copiilor începe chiar din ziua nunții părinților, adică din clipa zămislirii.

Pentru a avea copii înțelepți și credincioși, părinții trebuie să se roage mult, să meargă regulat la biserică, să postească sfintele posturi, să se spovedească adesea,

să țină curăție în zilele rânduite, să facă milostenie, să fie blânzi, smeriți și plini de dumnezeiasca dragoste pentru toți. Soții sunt datori să se înfrâneze în sărbători și în posturi și să nu facă nici un fel de meșteșug diavolesc spre a nu avea copii. **Cel mai greu păcat al celor căsătoriți este avortul, adică uciderea de copii.** Copiii zămisliți în zilele de sărbători, în posturi, în stare de beție sau după avorturi, de obicei se nasc bolnavi, sunt debili și uneori chiar infirmi. La fel și cei ce practică paza, nu se pot împărtăși doi ani cu Sfintele Taine și uneori se îmbolnăvesc de nervi, ca o pedeapsă a Dreptului Judecător.

După naștere, părinții sunt datori să se ocupe mai mult decât orice de educarea și buna creștere a copiilor. Mai întâi să caute nași credincioși copiilor lor. Apoi să-și ducă regulat copiii la biserică, să-i împărtășească cu Sfintele Taine în fiecare lună, să-i învețe de mici rugăciuni și lucruri bune, să nu-i smintească cu cuvintele și faptele lor, căci sminteala pe care o fac părinții copiilor lor este un păcat greu în fața lui Dumnezeu, cu urmări cumplite în viața copiilor. Cei mai mulți copii ajung răi în viață datorită păcatelor pe care le-au deprins în copilărie de la părinții lor.

De asemenea, copiii trebuie să fie învățați, atât de părinți și nași, cât mai ales de preotul satului, frica de Dumnezeu, dreapta credință, omenia, mila, smerenia, ascultarea și cunoștința Sfintei Scripturi. Trebuie să fie deprinși de mici cu postul, cu rugăciunea regulată, cu spovedania, cu mila față de cei lipsiți și respectul față de toți oamenii. Rugăciunea, citirea cărților bune, ascultarea și respectul față de părinți, frica de Dumnezeu și exemplul personal dat de tata și de mama

sunt cele mai sigure căi și mijloace de educare creștinească a copiilor.

16. Care sunt principalele datorii ale părinților față de copii, după Sfânta Scriptură?

Prima datorie a părinților față de copii este aceea de a-i iubi (Tit 2, 4). Copiii trebuie să fie născuți din dragoste și din dorința ambilor soți, iar nu din plăcere, din păcat sau din întâmplare. A doua datorie a părinților față de copii este de a-i învăța legea dumnezeiască (Deut. 4, 9-10; 6, 7; 20, 25; Ps. 77, 5-7; Prov. 22, 6; Ef. 6, 4 etc).

Părinții au datoria de a-i învăța pe copii dreapta credință și frica de Dumnezeu (Fac. 18, 19; Ps. 33, 11; Prov. 1, 7). Au datoria de a le povesti copiilor lucrurile cele minunate ale lui Dumnezeu din sfintele cărți (Ieș. 13, 14-15; Isus Navi 4, 6; Ps. 43, 1).

Părinții mai au datoria de a-i învăța pe copii ascultarea și supunerea (Prov. 4, 3-4; I Tim. 3, 4); au datoria de a-i binecuvânta (Fac. 48, 15-16; Evrei 11, 20) de a compătimi pe copiii lor (Ps. 102, 11-13); de a-i îndemna și mângâia (I Tes. 2, 11); de a-i conduce bine (I Tim. 3, 4, 12); de a-i muștra pe copii (I Regi 2, 23-24); de a-i îndrepta și pedepsi la nevoie (Prov. 13, 22; Matei 7, 9-21; Luca 11, 11-13; II Cor. 12, 14; I Tim. 5, 8).

Părinții au datoria de a se ruga pentru copiii lor, pentru înțelepciunea, pentru creșterea lor duhovnicească și pentru mântuirea lor (Fac. 17, 18; IV Regi 29, 19). Au datoria să-i ajute în vreme de ispite (Iov 1, 5) și în caz de boală (II Regi 12, 16); să fie pildă bună fiilor lor (IV Regi 14, 13; 15, 3) și să-i învețe pe copii din tinerete toate faptele bune și dragostea creștină după

Sfânta Evanghelie (Prov. 22, 6). Apoi să-i încredințeze unor duhovnici buni.

17. Care sunt datoriile copiilor față de părinții lor, după învățătura Sfintei Scripturi?

Principalele datorii ale copiilor sunt: Să păzească legea lui Dumnezeu (Deut. 30, 2; Prov. 28, 7); să se teamă de Dumnezeu (Deut. 31, 12-13; Ps. 33, 11); să se teamă de părinți și să-i cinstească (Ieș. 20, 12; Lev. 19, 3; Deut. 5, 16; Matei 15, 4; 19, 19; Marcu 7, 10; 10, 19; Luca 18, 20; Ef. 6, 2 etc); să se supună părinților (Prov. 6, 20-21; 7, 1-3; Ef. 6, 1; Col. 3, 20); să asculte învățătura părinților (Prov. 1, 8; 3, 4; 4, 1; 20, 21; 5, 1-2; 6, 20-21 etc); să îngrijească pe părinții lor (Fac. 45, 9-12; 47, 11-13; I Regi 22, 3-4; I Tim. 5, 4 etc); să cinstească pe bătrâni (Lev. 19, 32; Prov. 23, 22; I Petru 5, 5). *Copiii ascultători veselesc inima părinților* (Prov. 10, 1-15, 20; 23, 15, 24-25; 27, 11 etc); copiii ascultători vor fi binecuvântați (Ieș. 20, 12; Deut. 5, 16; Ier. 35, 18-19; Prov. 3, 1-4; Ef. 6, 1-2 etc).

Copiii răi, dimpotrivă, nu ascultă de părinții lor (Rom. 1, 30, 2; II Tim. 3, 2); disprețuiesc pe părinții lor (Prov. 15, 5, 20; Iez. 2, 27); înjură pe părinții lor (Prov. 30, 11); sunt pedepsiți de Dumnezeu pentru părinții lor (Prov. 19, 13); pricinuiesc întristare părinților lor (Prov. 10, 1; 17, 21-25); pradă pe tată, alungă pe mamă (Prov. 19, 26); nu cinstesc pe bătrâni (Isaia 3, 5). Sfânta Scriptură vorbește de amenințări, anateme și pedepse date de Dumnezeu copiilor care își disprețuiesc părinții lor (Deut. 27, 16; Iez. 22, 7, 15).

Aceleași pedepse vin și asupra copiilor care nu se supun părinților (Deut. 21, 18-21); asupra copiilor care râd de părinții lor (Prov. 30, 17); asupra copiilor care

blestemă pe părinți (Ieșire 21, 17; Lev. 20, 9; Prov. 20, 20; Matei 15, 4; Marcu 7, 10); asupra copiilor care bat pe părinții lor (Ieșire 21, 15); asupra copiilor care râd și disprețuiesc pe bătrâni (IV Regi 2, 23-24) și asupra copiilor bețivi și iubitori de plăceri (Deut. 21, 20-21).

Despre toate acestea se vorbește pe larg în *Pravila Bisericească* a Arhimandritului Nicodim Sachelarie, deja citată.

18. Ce ne învață Sfinții Părinți despre suflet? Care este originea sufletului și când se unește cu trupul?

Iată ce ne învață Biserica Ortodoxă: „Plantele și animalele au un duh de viață biologică, necesar vieții lor firești, care nu depășește trebuințele corpului lor, fiind una cu el, căci la creație Domnul numai *a zis și s-au făcut* așa cum sunt ele și astăzi. Omul însă a fost creat trupește cu o pregătire specială (Fac. 1, 26-30) și i s-a creat special *un suflet viu* (Fac. 2, 7), adică nemuritor, având însușiri speciale, *după chipul* lui Dumnezeu, nu după înfățișare, ci după nemurire, ca cel ce avea să se perfecționeze prin exercițiul vieții morale libere, conlucrând întru *asemănarea* cu Dumnezeu, prin respectarea legilor Domnului, întru stăpânirea de sine și conducerea fapturii supuse lui, ca un reprezentant al lui Dumnezeu față de cele pământești și ca un delegat al lumii materiale față de Făcătorul, prin viața sa pământească și trupească, în care sintetizează cele materiale ale pământului. Deci el era și este un microcosmos, adică o lume mică (După *Dogmatica Sfântului Ioan Damaschin*).

Există trei teorii despre suflet:

a. **A preexistențianismului**, condamnat de Biserică.

b. **A traducianismului** animal, adică teoria prin care se arată că sufletul se transmite în clipa zămislirii de la părinți la fii, ca și la animale, după regulile puse odată de Creator. Nici această teorie nu este aprobată de Biserică.

c. **A creaționismului**, pe care o învață Biserica. Adică sufletul fiecărui om este creat de Dumnezeu în clipa zămislirii. Alte explicații de amănunt nu s-au dat. Se pare că această învățătură, în care să intre și aspectele vieții de ereditate trupească și sufletească, ar putea fi expusă astfel: Sufletul fiecărui om este creat de Dumnezeu, nu din nimicul absolut, ca sufletul lui Adam, ci din realitatea părinților născători, asemenea cu Eva și Adam. Așa se explică mai bine paternitatea dumnezeiască a proprietății ei creaționale, precum și a colaborării părinților pământești binecuvântați în viața și în urmașii lor” (După *Pravila Bisericească* de Arhim. Nicolae Sachelarie, ms.).

„Când stăpânește în noi rațiunea (sufletul), aceasta chinuiește în mod necesar trupul care slujește (ca instrument) în vederea virtuții”, spune Sfântul Maxim Mărturisitorul (*Filocalia*, vol. III, scoliile întrebarea 58).

„Trupul este al sufletului, iar nu sufletul al trupului; căci cel mai mic este al celui mai mare, iar nu cel mai mare al celui mai mic. Deci, fiindcă pentru greșeala dintâi a răsărit în trup legea păcatului, care este plăcerea simțurilor, iar pentru aceasta s-a hotărât moartea trupului prin osteneli și dureri, rânduită spre desființarea legii păcatului; cel ce știe că moartea s-a

ivit din pricina păcatului spre desființarea acestuia, se bucură pururea în sufletul său, când vede cum este desființată legea păcatului din trupul său, prin felurite osteneli și dureri, ca să primească fericita viață viitoare în duh; căci știe că nu poate ajunge la aceea, dacă nu este golită mai înainte din trup, ca dintr-un vas, încă în această viață, legea păcatului, susținută prin afecțiunea voinței față de el" (*Filocalia*, vol. III, ibidem).

Biserica învață că omul este alcătuit din trup și suflet (dihotomism), iar nu din trup, duh și suflet (trihotomism), cum s-ar crede în aparență (I Tes. 5, 23; I Cor. 15, 45; Evrei 4, 12). „În constituția sa trupească – spune Arhimandritul Nicodim Sachelarie în *Pravila Bisericească* –, omul are, ca și animalul, trup și duh de viață biologică, suflet senzitiv, dar acestea nu sunt decât o entitate materială identificată cu trupul omenesc. În casa trupului omenesc locuiește sufletul, care este o a doua entitate de sine stătătoare (Matei 10, 28; Luca 12, 4-6; Marcu 14, 34).

Armonia dintre suflet și Dumnezeu o garantează armonia între trup și suflet și, pe temeiul acestei armonii, se desfășoară armonia dintre om și animale, plante și întreaga natură. În condițiile de azi ale păcatului, proporția de armonie fiind fărâmițată, ea se realizează parțial pe întreaga scară a existenței, de la nesimțitoarea piatră și până la vârful scării lui Iacov-Dumnezeu" (Fac. 28, 10-22; Rom. 3, 20-24; Rom. 5, 12-21).

19. În ce constă chipul și asemănarea lui Dumnezeu din om și în ce parte anume sunt așezate?

Sufletul este chipul lui Dumnezeu în om, întrucât are întreită putere, dar o singură fire. Puterile sufletului omenesc sunt acestea trei: simțirea, rațiunea și voința. Cu simțirea, omul se aseamănă lui Dumnezeu-Tatăl; cu rațiunea se aseamănă Fiului; iar cu voința se aseamănă Duhului Sfânt. Și precum în Sfânta Treime, măcar că trei sunt fețele, însă nu sunt trei, ci un singur Dumnezeu, așa și sufletul omenesc, măcar că trei sunt puterile lui sufletești, însă nu sunt trei suflete, ci un suflet.

Deosebirea între chipul și asemănarea lui Dumnezeu din sufletul omenesc, după Sfinții Vasile cel Mare (*Hexaemeron*, Cuvântul 10), Ioan Gură de Aur, Fericitul Ieronim și alții constă în aceea, că chipul lui Dumnezeu se primește de către suflet în vremea zămislirii sale, iar asemănarea lui Dumnezeu din suflet se săvârșește la Sfântul Botez.

Deci, chipul lui Dumnezeu este în rațiune, în voință și simțire, iar asemănarea lui Dumnezeu este în silința omului spre desăvârșire prin lucrarea faptelor bune și împreună lucrarea harului dumnezeiesc. Despre aceasta iată ce spune Sfântul Vasile cel Mare: „Să facem om, zice Dumnezeu, după chipul și asemănarea Noastră. Pe una, adică chipul, prin zidirea lui Dumnezeu o avem; iar pe alta, asemănarea, prin bunăvoința noastră o îndreptăm”.

Iar Sfântul Dimitrie al Rostovului zice: „Mie mi-a lăsat Dumnezeu ca să fiu după asemănarea dumnezeiască. Astfel, după chip sunt cuvântător, iar după asemănare sunt creștin... Deci să știm că chipul lui Dumnezeu este și în sufletul omului necredincios, iar asemănarea numai în creștinul cel îmbunătățit. Și când

ar greși de moarte creștinul, atunci numai de asemănarea lui Dumnezeu se lipsește, iar nu și de chip. Și măcar și în munca veșnică de s-ar osândi omul, chipul lui Dumnezeu este același într-însul în veci, iar asemănarea a fi nu poate” (Cuvânt al Sfântului Dimitrie al Rostovului, în *Hronograf*, ed. Mănăstirea Neamț, 1837).

20. De ce avortul este considerat ucidere și este combătut cu atâta tărie de Sfânta Biserică?

Prin avort se înțelege uciderea pruncilor în pântece prin tot felul de mijloace. Deoarece fătul are suflet viu, creat de Dumnezeu chiar în clipa zămislirii, pentru aceea avortul este combătut de Biserică și de Sfinții Părinți cu atâta tărie; pentru că se ucide viața, se pierde sufletul – atât al celui ucis, cât și a celui care săvârșește uciderea – și se calcă porunca lui Dumnezeu, Care zice: *Creșteți și vă înmulțiți* (Fac. 1, 28). Se calcă și porunca a V-a din Decalog, care zice: *Să nu ucizi* (Ieș. 20, 13).

Prin avort se amenință viața de pe pământ, se calcă porunca creației dată de Dumnezeu în rai, se atentează la viața celor mai nevinovate ființe omenești, care sunt copiii, se destramă familia, se îmbolnăvește societatea întreagă și se aduc peste cei vinovați cumplite pedepse dumnezeiești, atât în viață, cât și după moarte. Apoi, sufletele copiilor avortați, nefiind botezați, nu pot intra în împărăția lui Dumnezeu, ci așteaptă ziua cea înfricoșată a Judecării, când singuri vor acuza pe părinții care i-au ucis în fața Dreptului Judecător Iisus Hristos.

Iată pentru ce avortul este crimă, adică ucidere de om și trebuie combătut cu toată tăria de Biserică și de păstorii ei.

21. Ce canon rânduiesc Sfinții Părinți pentru femeile care fac avort sau îndeamnă și ajută pe altele să facă acest cumplit păcat?

Femeile care își avortează copiii, indiferent prin ce mijloace, se numesc ucigașe de copii, iar nu mame, și primesc pedepse grele încă din viața aceasta. Iată ce spun și canoanele Sfinților Părinți în legătură cu păcatul uciderii de prunci: „Femeile care păcătuiesc și își omoară fătul în pânțece, forțându-se să facă ucideri, să fie oprite, după hotărârea dată mai înainte, ca să se împărtășească până la ieșirea din viață. Dar procedând cu iubire de oameni, după cum am aflat, hotărâm ca să fie oprite vreme de zece ani după treptele canonisirilor hotărâte” (Ancira, 21).

„Femeile care dau buruieni otrăvitoare și pierzătoare, precum și cele ce primesc otrăvurile omorâtoare de prunci, să se supună canonului de 20 de ani al ucigașului” (Sin. VI Ecumenic, 91; Sfântul Vasile cel Mare, 56). „Femeia care bea ierburi ca să-și piardă rodul trupului și să nu nască coconi, aceea să aibă pocanie cinci ani și mătăanii câte trei sute pe zi. Iar de va face și bărbatul așa, mai rău este. Nici Biserica să nu-i primească prescura lui, nici prinosul lui, de nu se va pocăi” (*Pravila Bisericească*, Govora, 20).

„Femeia de va zămisli și va bea ceva ca să se lepede începerea dintr-însa, să se pocăiască opt ani și mătăanii 367 zilnic; iar de i se va întâmpla ei a muri să nu se îngroape în cimitir” (Ibidem, 115; *Îndreptarea Legii* cap. 364). „Femeia care a pierdut pruncul fără voie, un an se canonisește” (Sfântul Ioan Postnicul, can. 22). „Femeia care a născut pe cale și nu a purtat

grijă de prunc, să fie supusă vinovăției ucigașului” (Sfântul Vasile, 33).

22. Unde se află sufletele copiilor avortați și care va fi soarta lor la judecata de apoi?

Copiii care mor nebotezați, din motive independente de voința părinților sau a preoților, se pot considera părtași la botezul dorinței, ca și dreptii Vechiului Testament, sau prin analogie cu vindecările făcute de Iisus Hristos la rugăciunile părinților sau ale prietenilor. Căci Dumnezeu nu pedepsește pe cel nevinovat, ci dimpotrivă, căci El a creat pe om spre fericire. Totuși, părinții copiilor se vor spovedi și li se va rândui canon potrivit cu grija sau cu nepăsarea lor. Adică să boteze sau să crească un copil sărac, să viziteze un loc sfânt, să facă milostenie, să facă metanii, să țină post etc. Iată ce spune Sfântul Chiril al Ierusalimului în Cateheza a III-a, cap. 10:

„Dacă cineva nu primește botezul, nu se mântuiește, afară numai de mucenici care primesc Împărăția și fără de apă (botez). Mântuitorul, când a mântuit lumea prin Cruce și când I s-a împuns coasta, a slobozit sânge și apă, ca să se boteze cu sângele Lui cei care se botează în timpul persecuțiilor. Mântuitorul numește mucenicia botez, căci zice: *Puteți să beți paharul pe care îl beau Eu și să vă botezați cu botezul cu care Mă botez Eu?*” (Marcu 10, 38). „Mucenicii și-au făcut mărturisirea de credință, făcându-se privescătoare lumii, îngerilor și oamenilor” (I Cor. 4, 14).

Sinodul VI Ecumenic, în canonul 83, spune: „Cei morți nu pot fi botezați, după cum nu pot fi nici împărtașiți”. Deci, copiii avortați, născuți fără de

vreme, pierduți fără voie, sau care mor îndată la naștere, fără a primi botezul, nu pot fi botezați nicidecum după moarte, pentru că nu mai sunt vii. Nu pot fi pomeniți nici la biserică, pentru că nu sunt botezați și nu au nume. Ei nu sunt membrii Bisericii lui Hristos. Pentru cei uciși de părinți cu voia lor, întreaga răspundere rămâne asupra părinților.

În *Pravila Bisericească* a Arhimandritului Nicodim Sachelarie, cap. 232, citim următoarele despre acest lucru: „Pentru copiii avortați și cei care mor nebotezați nu se află nicăieri învățătură (nici în Sfânta Scriptură, nici la Sfinții Părinți), fiindcă viața oamenilor, atât a celor maturi, cât și a copiilor necreștini, este în mâna Făcătorului lor, Care nu poate fi obligat să descopere toată iconomia providenței Sale muritorilor, dornici să cunoască și ceea ce nu le este de folos. Chemarea glasului Său răsună mereu în lume și cei ce aud, au datoria să răspundă, numai în măsura de ei înțeleasă și pentru ei dată. De bună seamă că Dumnezeu nu pedepsește pe cei ce nu-i cunosc legile, mai ales pe copiii care mor nebotezați. Ba, dimpotrivă, El a creat pe om spre fericire și, deci, copiii care n-au putut folosi libera lor voință și putere, în virtutea scopului pentru care omul a fost creat, El îi ferește pentru existența lor, așa cum și ei Îl laudă pentru aceeași existență nevinovată și frumoasă creațiune naturală. Astfel, ei sunt rânduiți la fericirea naturală a existenței, dar nu la cea a răsplătirii după merite, întrucât nu au fapte virtuozose.

Fericirea naturală o dă Dumnezeu direct și necesar, fără a mai fi nevoie de efortul omului, nici nu mai este nevoie a se vorbi de ea între oameni, ci, revelația ne

arată numai pe acea fericire la care și omul contribuie” (II Cor. 12, 4; Apoc. 21, 22).

Pravila lui Matei Basarab, în capitolul 153, spune despre copiii nebotezați: „Iar câți coconi ai creștinilor mor nebotezați, așijderea și ai păgânilor, aceia nu merg nici în împărăția cerurilor, nici în muncă, ci numai la un loc luminos”. „Iar când se botează, se deschid cerurile pe care le închisese Adam pentru neascultare și au fost tot închise, până când a venit Domnul nostru Iisus Hristos și a dat darul Sfântului Botez în lume” (Ibidem, 154).

23. Cum se poate combate acest cumplit păcat al uciderii de fii, care bântuie astăzi în toată lumea?

Cred că această datorie, de a învăța pe oameni să nu-și ucidă copiii, este mai mult a preoților și a păstorilor de suflete. Ei trebuie să arate credincioșilor, cu dovezi din Sfânta Scriptură, din învățăturile Sfinților Părinți și din dumnezeieștile Canoane, cât de greu este păcatul uciderii și cât de mare pedeapsă primește ucigașul de la Dumnezeu.

Adam și Eva, după ce au fost scoși din raiul pământesc pentru păcatul neascultării de Dumnezeu, s-au însoțit și născând Eva primul copil, anume Cain, a zis lui Adam: *Am dobândit om prin ajutorul lui Dumnezeu* (Fac. 4, 1). Deci, nașterea de prunci, de orice gen, se face *prin ajutorul lui Dumnezeu*, fie că este bun creștin, fie că este păgân, și fiecare nou-născut are în sine, afară de trupul pământesc, și scânteia dumnezeirii, adică sufletul nemuritor. Căci spune Sfânta Scriptură: *Domnul Dumnezeu a făcut om din țărâna pământului și a suflat în fața lui suflare de*

viață și s-a făcut omul suflet viu (Fac. 2, 7). Suflet viu, adică nemuritor.

Astfel, la zămislirea fiecărui prunc în pântecele maicii sale, Dumnezeu pune încă de la început suflet nemuritor în fiecare om. De aceea și proorocul David, însuflat de Duhul Sfânt, zice: *Că Tu ai zidit rărunchii mei, sprijinitu-m-ai din pântecele maicii mele... Minunate-s lucrurile Tale, Doamne și sufletul meu le cunoaște foarte...* (Ps. 138, 13-16). Sufletul pruncului se zămislește în pântecele maicii sale numai prin lucrarea Domnului și chiar și zilele lui îi sunt socotite de Dumnezeu cât să trăiască pe pământ, încă înainte de a se zămisli.

Deci, să înțeleagă femeile care îșiucid copiii, că sunt ucigașe ale zidirii lui Dumnezeu și vinovate de gheena focului. Căci dacă numai a urî pe cineva se socotește ucidere de oameni, după cuvântul lui Hristos, Care zice: *Cel ce urăște pe fratele său, ucigaș de oameni este* (I Ioan 3, 15) – și *orice ucigaș de oameni nu are viață veșnică* –, oare ce urgie a lui Dumnezeu va ajunge pe acea mamă care-și ucide propriul său copil, chiar de ar fi el zămislit, prin puterea lui Dumnezeu, numai de o clipă?

Deci, să știe orice femeie care și-a ucis copiii, ori în ce chip, că nu va scăpa de pedeapsa lui Dumnezeu. Să nu spună că era zămislit numai de o zi sau de un ceas, că Dumnezeu nu caută la timp, ci la intenția gândului. Dacă cineva ar semăna în țarina sa grâu, porumb sau altceva și altul, venind, ar distruge semănătura sa, apoi nu l-ar da în judecată și nu i-ar cere despăgubire? Dar Dumnezeu va lăsa nepedepsiți pe cei ce distrug sămânța și țarina unde se zămislesc

prunci? Să-și aducă aminte femeile ucigașe de copii, de Cain, care a făcut o singură ucidere și s-a pedepsit încă din viață cu șapte feluri de pedepse. Întâi a fost blestemat de Dumnezeu să trăiască pe pământ. A doua pedeapsă, să lucreze pământul. A treia, că nu-i dădea lui pământul tăria și roadele sale. A patra pedeapsă i-a fost suspinarea. A cincea, tremurarea. A șasea, să fie el depărtat de la fața lui Dumnezeu. A șaptea pedeapsă a lui Cain, era semnul ce i l-a pus Dumnezeu ca să nu-l ucidă nimeni din cei ce îl vor afla pe el (Fac. 4, 9-14).

Deci, cum vor scăpa de pedepsele vremelnice și veșnice acela mame care își ucid copiii lor? Care dintre fiarele pământului și-au ucis cândva puii lor? Și cum se va arăta înaintea lui Dumnezeu femeia ucigașă de prunci, fiind mai rea decât toate fiarele pământului? Aceleași pedepse vor primi și acei soți care se păzesc prin diferite mijloace de a nu naște copii, deoarece intenția lor este aceeași, de a omorî pruncii și de a opri zămislirea zidirii lui Dumnezeu.

24. Sfânta Biserică ar putea accepta o reglementare a nașterilor din motive sociale ca: foamete, boli, lipsă etc.?

Biserica lui Hristos nu poate niciodată aproba uciderea de prunci (avortul, paza etc.) pentru nici un motiv. Mântuitorul ne-a spus că sufletul omului este mai scump decât orice pe lume (Matei 16, 26; Marcu 8, 36-37). Apoi, cum să aprobe Biserica în vreun fel pierzarea sufletelor omenești? Cine ar putea răscumpăra atâtea suflete care se pierd prin ucidere, necreștinate și neluminate prin Sfântul Botez, singurul care poate ierta păcatul strămoșesc și cele personale?

Cum ar putea aproba vreo Biserică creștină să se omoare sufletele copiilor, mai ales neavând Sfântul Botez? Căci știm că tot omul *este zămislit în păcate* și numai prin Botez se unește cu Hristos și devine fiu al Bisericii (Ps. 50, 5; 57, 3; Iov 15, 14; 25, 4; Isaia 4, 8; Ioan 3, 6) Deci, cine va avea îndrăzneală din cei ce conduc Biserica lui Hristos, să aprobe oarecare pogorământ femeilor creștine pentru uciderea pruncilor? Cine ar îngădui această fărădelege, să aprobe uciderea pruncilor, fiind sub păcatul strămoșesc și fără lumina Sfântului Botez?

Eu cred că această fărădelege nu va aproba-o Biserica lui Hristos niciodată, aducându-și aminte de cuvintele Domnului Care zice: *Ce va da omul în schimb pentru sufletul său?* (Matei 16, 26).

Dumnezeu este Tatăl sufletelor noastre (Num. 27, 16; Evrei 12, 9; Matei 6, 9). Apoi, cine va îndrăzni să dea voie a se pierde un suflet care este creat de Tatăl nostru cel din ceruri? El a creat sufletul nostru și l-a înzestrat cu nemurire. Deci cum ar fi posibil să aprobe Biserica lui Dumnezeu să se omoare sufletele cele înzestrate cu nemurire de Creatorul lor, neavând dumnezeiescul Botez, care este semnul curățirii păcatelor și al renașterii prin apă și Duh? (Ioan 3, 3-5; Rom. 6, 3; Ef. 5, 26; Tit 3, 5).

Sau care din fețele bisericești va îndrăzni să aprobe în vreun fel uciderea pruncilor din motive sociale? Oare nu ne spune nouă Mântuitorul: *Nu vă îngrijiți pentru viața voastră ce veți mânca, nici pentru trupul vostru cu ce vă veți îmbrăca. Au nu este viața mai mare decât hrana și trupul decât îmbrăcămintea? Priviți la păsările cerului, că nu seamănă, nici nu*

seceră, nici nu adună în hambare și Tatăl vostru cel ceresc le hrănește pe ele. Oare nu sunteți voi mai de preț decât ele? Și cine din voi, grijindu-se, poate să adauge staturii sale un cot?

Luați seama la crinii câmpului cum cresc; nu se ostenesc, nici nu torc; și vă spun vouă că nici Solomon în toată mărirea lui nu s-a îmbrăcat ca unul din aceștia. Iar dacă pe iarba câmpului, care astăzi este și mâine se aruncă în cuptor, Dumnezeu așa o îmbracă, oare nu cu mult mai mult pe voi, puțin credincioșilor? Deci nu purtați grijă, zicând: ce vom mânca, ce vom bea sau cu ce ne vom îmbrăca? Că toate acestea păgânii le caută (Matei 6, 25-31).

Iar dacă și de boli se tem femeile care nasc, spre a nu se îmbolnăvi, atunci să ducă viață de înfrânare, de curăție și de post; căci, după mărturia Sfântului Vasile cel Mare, cele mai multe boli vin asupra omului din cauza neînfrânării și a necumpătării de la cele vătămătoare.

Auzi ce zice el: „Nu pricinui trupului boală și slăbiciune, că nu-mi spui mie pricinile, ci Celui ce le știe. Spune-mi, a posti nu poți? Dar a te sătura în toată viața și a-ți sfărâma trupul cu greutatea bucatelor, poți? Au nu știi că postul este maica sănătății?” (Hexaimeron, Cuvântul 1). Și iarăși adaugă Sfântul Vasile: „N-a fost în rai vin, nici junghiere de dobitoace”. După potop însă a zis Dumnezeu omului: *Mâncați toate ca pe niște verdețuri de iarbă* (Fac. 9, 3).

Apoi, arătând vechimea postului, zice Sfântul Vasile: „Vino, călătorește prin istorie și cearcă începutul postului, că este de o vârstă cu omenirea. Tot

lucrul care întrece cu vechimea este vrednic de cinstit. Cucernicește-te dar, omule, de căruntețile postului, că postul în rai s-a legiuit. Cea dintâi poruncă pe care a luat-o Adam a fost aceea, ca *din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mâncați*" (Fac. 2, 17). Și iarăși zice: „Fiindcă nu am postit, am căzut din rai. Să postim dar, ca la el să ne întoarcem”. Și iarăși: „Căroră le-au căzut oasele în pustie? Au nu acelora ce căutau mâncare de carne?” Și în alt loc zice: „Bucatele cele grase și bucatele cele multe, neputând a le mistui stomacul, multe boli au adus în lume; iar postului și înfrânării pururea îi urmează sănătatea”. Și iarăși: „Evreii, până când se îndestulau cu mană și cu apa cea din piatră, pe egipteni îi biruiau, prin mare călătoreau și nu erau în semințiile lor bolnavi (Ieș. 16, 3; Ps. 104, 36). Iar după ce și-au adus aminte de căldările cele cu cărnuri și s-au întors cu poftele la Egipt, au căzut din pământul făgăduinței” (*Hexaimeron*, Cuvântul 1, Despre Post).

Am adus aici puține mărturii pentru cei ce pricinuiesc motive de boli și pentru aceasta li se pare că ar avea dreptul să îngăduiască cuiva să piardă și să omoare pruncii, punând pricină boala. Boala, însă, o trimite Dumnezeu ca o pedeapsă pentru păcate (Num. 11, 33; Lev. 26, 16; Deut. 28, 15; 22, 59; II Regi 7, 14; Iov 33, 19-23; Ps. 105, 17-18; I Cor. 11, 30 etc).

Deci dacă vreo femeie este bolnavă, nu la ucidere de prunci să-și găsească scăpare de pedeapsa lui Dumnezeu. Ci, să se roage lui Dumnezeu cu umilință, cu post și cu durere în inimă, căci la El este puterea și îndurarea de vindecare a celor bolnavi. Rugăciunea,

postul și înfrânarea întru curăție a celor căsătoriți și bolnavi, acestea sunt leacul lor, iar nu uciderea de prunci nevinovați.

25. Care sunt urmările cele mai mari ale avortului asupra trupului și sufletului?

Femeile care fac avort se îmbolnăvesc deseori de boli grele, nevindecabile, îmbătrânesc înainte de vreme, suferă mai ales de nervi, nasc copii bolnavi și infirmi, nu se înțeleg cu bărbații lor, au mustrare de conștiință până la moarte, nu se pot împărtăși cu Sfintele Taine, după Canoane, până la moarte, sau cel puțin timp de zece ani, dacă se pocăiesc și primesc canonul rânduit de duhovnicii lor. Iar dacă nu, le așteaptă canonul cel veșnic în muncile iadului, de care să ne ferească pe toți Bunul nostru Mântuitor.

26. Ce trebuie să facă o mamă însărcinată, dacă soțul o silește la avort? Dar dacă este greu bolnavă și are mulți copii?

Sfântul Apostol Pavel zice așa: *Femei, supuneți-vă bărbaților voștri, precum se cuvine, întru Domnul* (Col. 3, 18). Aici trebuie să înțelegem că nu întru toate se cuvine femeii să se supună bărbatului, ci numai la cele ce se cuvin în Domnul. Poate bărbatul să o îndemne și la lucruri fără de lege, la furat, la beție, la ură, la ceartă, la desfrânare, la ucidere, la secte, la necredință etc. La acestea nu se cuvine a se supune bărbatului, măcar și moarte de ar răbda de la el. Că nu se cade a iubi și asculta pe bărbat mai mult decât legea lui Dumnezeu.

Iată ce zice Sfântul Nicodim Aghioritul la cuvintele de mai sus ale marelui Apostol Pavel: „O,

cititorule, cum a zis Pavel să se supună femeile bărbaților lor? *Cum se cuvine, întru Domnul!* Adică la cele ce se cuvine și sunt legiuite și la cele după Dumnezeu. Căci de ar cere bărbații să-i asculte femeile lor la cele necuvioase și nelegiuite, la lucruri afară de fire și la necredință sau la călcarea poruncilor lui Dumnezeu, întru acestea, zic, nicidecum să nu se supună femeile și să facă voia lor cea rea. Pentru că atunci, împreună cu bărbații lor, se vor osândi în munca iadului” (Subînsemnare la *Tâlcuirea Epistolei către Coloseni*, de Fericitul Teofilact al Bulgariei, București, 1904).

Deci rămâne clar că femeia nu trebuie în nici un caz să se supună bărbatului ei, când acela o îndeamnă sau o silește la avort, adică la ucidere de prunci. Iar dacă femeia este bolnavă și din acest motiv vrea să-și piardă copiii, niciodată o pricină ca aceasta nu o va scăpa pe ea de osânda cea veșnică, de-și va ucide pruncii ei. Dimpotrivă, femeia creștină și credincioasă, mai înainte de naștere este datoare să se spovedească la duhovnicul ei, să se împărtășească cu Trupul și Sângele lui Hristos, chiar dacă are vreun canon de făcut și, astfel, să se pregătească de moarte. Tocmai de aceea Sfânta Biserică dă voie femeilor înainte de naștere să se împărtășească, chiar de ar fi oprite pe mulți ani, căci Biserica lui Hristos are în vedere durerile nașterii și primejdiile morții pentru mamele care nasc.

O adevărată mamă creștină trebuie să fie gata întotdeauna de jertfă totală la naștere, adică de moarte. Prin durerile nașterii, femeia câștigă mântuirea

sufletului ei, după cuvântul Sfântului Pavel, care zice: *Dar se va mântui (femeia) prin naștere de fii, dacă stăruie cu deplină înțelepciune, în credință, în iubire și în sfințenie* (I Tim. 2, 15). Durerile nașterii s-au dat de Dumnezeu femeii, ca un canon pentru greșeala ei cea dintâi, după cuvântul Domnului, Care zice: *Înmulțind, voi înmulți necazurile tale și suspinul tău, în dureri vei naște fii și spre bărbatul tău va fi întoarcerea ta și el te va stăpâni* (Fac. 3, 16).

Așadar, să înțeleagă femeile cele înțelepte și credincioase și să primească canonul cel dat lor de Preabunul Dumnezeu cu toată bucuria și mulțumirea, că este spre iertarea păcatelor și spre mântuirea sufletelor lor. Iar dacă vreuna din ele va muri în chinurile nașterii, pe altarul jertfei, și va avea dreaptă credință, aceea se va mântui, cum spune Sfântul Pavel, și cu mucenicii se va socoti. Căci Biserica lui Hristos nu acceptă nici un motiv pentru uciderea de copii, adică, sărăcie, primejdie, copii mulți, bărbați răi etc. Toți creștinii sunt datori să se jertfească până la moarte, acolo unde i-a rânduit Dumnezeu să trăiască.

27. Ce ne spuneți despre înfrânare, în general?

Înfrânarea statornică este temelia moralei creștine; dar nu orice înfrânare, ci numai aceea închinată Domnului și împlinită cu înțelepciune, după dreptatea legii lui Dumnezeu. Toată făptura este bună și vrednică să fie folosită de om. Dar nu toți oamenii sunt făcuți pentru toate lucrurile din lume. *Toate îmi sunt slobode, dar nu toate îmi sunt de folos* (I Cor. 10, 23). De aceea, creștinul care se folosește de lumea aceasta trebuie să fie ca și cum nu s-ar folosi de ea, *căci chipul lumii*

acesteia trece (I Cor. 7, 31; I Tim. 4, 4; Tit 1, 15). Îndeosebi clericii, ca și apostolii de odinioară, trebuie să fie tuturor pildă de înfrânare (Sin. VI Ecumenic 12, 13, 18, 30), spre slava lui Dumnezeu, spre folosul aproapelui și spre mântuirea lor (Fapte 20, 34-35; I Cor. 9, 12 și 27; Tit 1, 7; 2, 6; I Petru 1, 6 și 13).

Bătrânii și bolnavii, care și-au istovit trupul cu înfrânarea în tinerețe, pot să-și ușureze întreținerea cu hrană mai bună, fiindcă înfrânarea recomandată de Biserică nu omoară oameni, ci păcate. Deci, acolo unde păcatul a slăbit și înfrânarea se îndulcește, că hrana bună se socotește ca doctorie folosită în numele Domnului (Rom. 16, 3-6).

Cei scrupuloși și neînțelegători în iconomia înfrânării, trebuie să se supună sfaturilor duhovnicilor. Cei hrăniți cu duhul slavei deșarte care nu ascultă și astfel se istovesc cu postul spre a lor pagubă trupească și sufletească, trebuie să știe că singuri se omoară pe ei înșiși și vor da seamă înaintea Domnului că nu au mers pe calea cea împărătească a Sfintei Biserici, fiind neascultători (Tit 1, 16; Rom. 14, 14). Înfrânarea trebuie respectată, atât de clerici și monahi, cât și de mireni, respectându-se învățăturile Sfinților Părinți, tradiția Bisericii și sfaturile duhovnicului.

28. Care este rânduiala de înfrânare (curăție) și trăire conjugală a soților?

Biserica nu a fixat soților un program de conviețuire, căci nu poate intra în amănuntele zilnice. Ci, a lăsat totul la știința lor și la posibilitatea de a se economisi unul pe altul, potrivit cu natura, cu mijloacele și cu idealul fiecăruia. În general, soții au

datoria de a se ajuta unul pe altul, atât la bine cât și la necaz, și mai ales la boală și în greutățile vieții în general. Credincioșia unuia față de altul trebuie să fie sfântă; copiii să fie bine crescuți, gospodăria bine chibzuită și demnitatea morală și socială cu grijă păstrată, cum zice și Sfântul Apostol Pavel: *Căsătoria să fie cinstită întru toate și patul nespurcat, iar pe desfrânați și pe preadesfrânați îi va judeca Dumnezeu* (Evrei 13, 4).

Un Părinte bisericesc zice: „Cei ce sunt legați prin căsătorie, trebuie să-și fie lor judecători, fiindcă au auzit pe Pavel care scrie că este lucru cuviincios a se depărta unul de altul pentru un timp, prin consimțământ, pentru ca să stăruiască în rugăciune și apoi iar să se apropie” (I Cor. 7, 4; Sfântul Dionisie, 3).

Celor căsătoriți legal le zice același Sfânt Apostol: *Să nu vă lipsiți unul de altul decât numai prin înțelegere, pe un anumit timp, ca să vă îndeletniciți cu rugăciunea și apoi iar să vă împreunați ca să nu vă ispitească pe voi satana pentru neînfrânarea voastră. Și aceasta o zic după sfat, iar nu din poruncă* (I Cor. 7, 5-6). „Însă este de trebuință a se feri de împreunare sâmbăta și Duminica și în zilele de post, pentru că în aceste zile se aduce Domnului jertfa cea duhovnicească” (Timotei, canonul 13). „Nu s-a oprit bărbatul și femeia de la împreunare trupească, decât numai când vor a se pregăti pentru rugăciune și Sfânta Împărtășanie” (Pravila Mare, 170).

Sfântul Simeon al Tesalonicului învață pe cei căsătoriți: „Trebuie să știm că cei ce se însoțesc prin nuntă s-au legat de la Dumnezeu și sunt curați cu

chemarea Celui curat. Deci, trebuie să păzească unul față de altul nunta neîntinată și să viețuiască în pace și evlavie. Cei ce s-au unit de la Dumnezeu cu cinste, curăție și dragoste, să păzească însoțirea într-un cuget, cu pace, ca un mare dar, pentru că vor răspunde înaintea Domnului, alături de celelalte îndatoriri dumnezeiești, îngrijindu-se nu numai de trup, ci și de sufletul lor. Căci numai așa Dumnezeu va fi cu ei. Să-și crească copiii cu frică de Dumnezeu (Ef. 6, 4), să facă milostenie și să se mântuiască” (Sf. Simeon Tesaloniceanul, op. cit., cap. 262).

Pravila Mare a lui Matei Basarab, cap. 170, spune următoarele despre curățenia trupească a celor doi soți: „Bărbatul și femeia să nu se afle în pofta trupului, nici sâmbăta, nici Duminica, că în aceste zile mai mult se face dumnezeiasca Liturghie. Însă sâmbăta pentru sufletele celor morți, iar Duminica pentru Învierea Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Însă aceasta să fie cu înțelegerea amândurora, adică să fie cu voia bărbatului și a femeii”.

Iar Molitfelnicul mare, numit *Trebnic*, pagina 519, spune despre înfrânarea trupească a soților: „În cele patru posturi, precum și miercurea și vinerea este bine ca soții să se înfrâneze de la împreunarea trupească, ca semn că iubim pe Dumnezeu”.

Așadar, zilele de înfrânare trupească ale soților sunt cele patru posturi, miercurea, vinerea, sâmbăta, Duminica și toate zilele de post și sărbătorile de peste an. Soții trebuie să aibă două zile de curăție înainte de a merge sărbătoarea la biserică, iar când vor să se împărtășească, în afară de cele patru posturi, să țină cel

puțin o săptămână de curăție înainte de a primi Preacuratele Taine și trei zile după Sfânta Împărtășanie.

29. Cum trebuie combătut păcatul cel urât al desfrânării din rândul credincioșilor noștri?

Preoții, păstorii de suflete și Biserica, în general, trebuie să facă permanent efort de a îngredi, micșora și stârpi acest preaurât și blestemat păcat al desfrâului, de orice fel ar fi el, care stăpânește atât de mult lumea de astăzi, care macină sănătatea trupului, dezbină familia, îmbolnăvește copiii, smintește pe cei din jur, mânia atât de mult pe Dumnezeu, desparte pe creștini de Preacuratele Taine și aruncă cele mai multe suflete ale credincioșilor în focul gheenei.

În predicile lor și în scaunul de spovedanie preoții să spună adesea celor vinovați, cât de cumplit a pedepsit Dumnezeu pe desfrânați și preadesfrânați (adulteri), pe sodomiteni, pe gomoreni și pe cei ce urmează păcatul lui Onan. Să le amintească credincioșilor că Însuși Dumnezeu a oprit preacurvia în cele zece porunci, zicând: *Să nu preacurvești* (Deut. 20, 14). Și iarăși zice: *Cu femeia aproapelui tău să nu te culci, ca să-ți verși sămânța și să te spurci cu ea* (Lev. 18, 20).

Iar despre păcatul cel preaurât al sodomiților, spune Dumnezeu: *Cu nici un dobitoc să nu te culci, ca să-ți verși sămânța și să te spurci cu el; nici femeia să nu stea la dobitoc, ca să se întineze cu el; aceasta-i urâciune. Să nu te culci cu bărbat, ca cu femeie, că aceasta spurcăciune este...*

Să nu vă întinați cu nimic din acestea, că, cu toate acestea s-au întinat păgânii, pe care Eu îi izgonesc dinaintea feței voastre. Că s-au întinat și am privit la nelegiuirile lor și a lepădat pământul pe cei ce trăiau pe el. Iar voi să păziți poruncile Mele și toate legile Mele și să nu faceți toate ticăloșiile acestea. Ca nu cumva să vă lepede și pe voi pământul, când îl veți întina, cum a aruncat el de la sine pe popoarele care au fost înainte de voi. Că tot cel ce va face ticăloșiile acestea, sufletul care va face aceasta se va stârpi din poporul său (Lev. 18, 22-30).

Să le aducă aminte preotul celor vinovați și cuvintele Sfântului Apostol Pavel, care zice: *Pe desfrânați și pe preadesfrânați (adulteri) îi va judeca Dumnezeu (Col. 3, 5-6). Și iarăși: Nu vă înșelați, nici curvarii, nici slujitorii de idoli, nici preacurvarii, nici malahienii, nici sodomiții, nici furii, nici lacomii, nici bețivii, nici batjocoritorii, nici răpitorii nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu (I Cor. 6, 9-10). Fugiți de curvie, că tot păcatul pe care îl face omul, afară de trup este, iar cel ce curvește, în trupul său păcătuiește. Au nu știți că trupul vostru este lăcaș al Duhului Sfânt care locuiește în voi? (Ibidem 6, 18-19).* Pe lângă acestea să le amintească preotul și învățăturile Sfinților Părinți, precum și asprimea Sfințelor Canoane care pedepsesc așa de aspru pe vinovați și-i opresc vreme îndelungată de la Sfânta Împărtășanie.

Astfel, Sfântul Grigorie de Nyssa oprește pe cel desfrânat 9 ani de la Sfânta Împărtășanie (canonul 4), iar Sfântul Vasile cel Mare, 7 ani (Canonul 59). Pe preacurvar (adulter) îl oprește Sfântul Grigorie de Nyssa 18 ani de la cele sfinte, iar Sfântul Vasile 15 ani.

Toate acestea de le va arăta preotul credincioșilor săi, precum și celelalte cumplite urmări care îi ajung pe cei desfrânați, atât în viața aceasta, cât și în viața veșnică, cred că pe mulți îi va izbăvi de o patimă înfricoșată ca aceasta.

30. Cum trebuie combătută patima beției din sânul credincioșilor și care sunt urmările cele mai grave ale acestui greu păcat?

Cred că cele mai bune măsuri de combatere a beției din sânul credincioșilor, ar fi să li se arate ce ne învață Dumnezeu în Sfânta Scriptură despre păcatul beției și urmările ei. Să li se spună ce ne învață Sfinții Părinți și dumnezeieștile Canoane despre această dăbotocească patimă și care sunt pedepsele cele vremelnice și veșnice care îi așteaptă pe cei bețivi. De exemplu, să li se spună cuvântul Sfântului Pavel, că *bețivii nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu* (I Cor. 6, 10; Gal. 5, 21). Să li se arate că atât Legea Veche oprește pe om de la beție (Lev. 10, 9), cât și cea Nouă (I Tim. 5, 3-8; Tit 1, 7).

Să le spună că beția este oprită (Luca 21, 34; Rom. 13, 13; Ef. 5, 18; I Tes. 5, 4); că beția este păcat de moarte sufletească pentru orice om, că îl duce la desfrânare, la distrugerea familiei, la sminteală publică, la tot felul de boli, la sărăcie, la ucidere și la osândă veșnică.

Beția este mama desfrânării, din care se nasc toate urgiile, cum spune Sfântul Apostol Pavel: *Nu vă îmbățați de vin, întru care este desfrânarea* (Ef. 5, 18). Beția duce pe om la ceartă (Prov. 20, 1; 23, 29-30) și la sărăcie (Prov. 21, 17; 23, 31). Beția duce pe om la

stricăciune (Prov. 23, 31-33); la nedreptate (Prov. 31, 5; Rom. 13, 13) și la cruzime (Isaia 28, 7; Osea 4, 11). Beția este cu atât mai mult oprită slujitorilor lui Dumnezeu, adică clericilor (I Tim. 3, 2-3; Tit 1, 7). De aceea, mare pedeapsă așteaptă pe cei bețivi care nu se pocăiesc (Isaia 5, 12, 22; 28, 1-3; Deut. 21, 20; Ioil 1, 5; Naum 1, 10; Matei 24, 49-51; Luca 12, 45-46).

Iată ce pedepse grele hotărâsc și Sfintele Canoane clericilor: „Episcopul, preotul sau diaconul, obișnuindu-se cu table și cu beția, ori să înceteze, ori să se caterisească” (Apostolic 42). „Ipodiaconul, citețul sau cântărețul, asemenea făcând, ori să înceteze, ori să se afurisească; asemenea și mireanul” (Apostolic 42).

Iar Pravila Mică de la Govora zice: „**Preotul care va bea în cârciumă, sau va juca, sau va cânta mirenește, să se izgonească din preoție**” (Cap. 35). În alt loc zice: „Clericilor nu li se cuvine a mânca în cârciumi și a bea, afară numai dacă sunt împinși de nevoia străinătății” (Cartagina, 40).

Despre femeia bețivă zice Pravila Mică: „**Femeia bețivă să nu se împărtășească, până nu se va lăsa să nu mai bea**” (cap. 88). „Omul mirean de se va îmbăta și va vărsa să se pocăiască 60 de zile; iar de va fi fost împărtășit cu Sfintele Taine și după aceea va vărsa, să nu se pricestuiască cu Sfintele Taine nici în Postul Mare și nici la Sfântul Petru și peste toate sfintele posturi să se pocăiască. Iar de ar fi făcut aceasta întru acele (patru) sfinte posturi, să nu se mai pricestuiască (împărtășească) peste tot anul, până la 200 de zile și metanii câte 12 pe zi” (cap. 88).

Acceași pravilă mai adaugă: „Cade-se preotului să șadă la masă cu frica lui Dumnezeu, să mănânce și să bea câte puțin și să se socotească a fi slugă, căci Scriptura grăiește: Preotul care se îmbată, cum va judeca drept acest păcat la alții? Nu zic Scripturile să nu bei vin, ci să bei, dar să nu te îmbeți; căci tot bețivul sărăcește și își pierde mintea și mult rău face, și pe sine se sugrumă și sufletul său îl dă diavolului” (cap. 140).

Pentru a combate mai cu tărie patima beției, cred că preotul trebuie să fie cu totul nebețiv și tuturor pildă de urmat. Apoi să se roage pentru cei pătimiși ca Dumnezeu să-i întoarcă mai curând la pocăință. Apoi să cunoască bine învățăturile Sfintei Scripturi, ale Sfinților Părinți și hotărârile Sfintelor Canoane și să-i învețe cu timp și fără timp pe credincioși a se înfrâna și păzi de această blestemată patimă, care, cum spune Sfântul Vasile cel Mare, „face pe om mai rău decât toate dobitoacele și fiarele”.

CONVORBIREA A DOUA

DESPRE RUGĂCIUNE, LACRIMI, DUHOVNICIE ȘI DATORIILE PREOȚILOR

31. Părinte Cleopa, ce legătură este între frica de Dumnezeu și dragostea de Dumnezeu?

Frica de Dumnezeu, spun Sfinții Părinți, precum și proorocul David, este *începutul înțelepciunii*, adică ea face începutul a toată fapta bună; iar dragostea de Dumnezeu este desăvârșirea și sfârșitul faptelor bune. Frica de Dumnezeu formează, deci, începutul mântuirii, iar dragostea de Dumnezeu, „care scoate afară frica”, este sfârșitul mântuirii, pentru că cel ce iubește, trăiește numai în Dumnezeu, „care este dragoste”.

Să nu avem atâta frică de Dumnezeu, cât mai ales dragoste de Dumnezeu, că auzi ce zice Sfântul Vasile: „Cel ce face fapta bună din frică, adică de frica muncilor iadului, a pedepsei, acela este în stare de rob; cel ce face fapta bună pentru răsplată, adică pentru a i se împlini cererile aici pe pământ și a dobândi plată în cer, acela este în stare de slugă, care slujește pe stăpânul său pentru plată, adică pentru bani; iar cel ce face fapta bună din dragoste de Dumnezeu, iar nu din frică sau pentru plată, acela este în stare de fiu al lui Dumnezeu”. Deci, cine ajunge să facă fapta bună din

dragoste fără alt scop, acela a ajuns la măsura desăvârșirii și se numește fiu al lui Dumnezeu.

32. Cum se cuvine să împărțim dragostea noastră față de Dumnezeu, față de aproapele și față de noi înșine?

Citim în *Mântuirea păcătoșilor* că trebuie să avem către noi înșine inimă de judecător, către aproapele inimă de mamă, iar către Dumnezeu inimă de fiu. Pe Dumnezeu suntem datori să-L iubim din toată inima noastră, din toată puterea și virtutea, fiind gata să ne dăm viața pentru El, așa cum au făcut sfinții mucenici, cuvioși și ierarhi, care s-au jertfit pentru dragostea lui Hristos și pentru Evanghelie.

Pe aproapele nostru să-l iubim ca *pe noi înșine*, adică așa cum ne iubim pe noi, cum ne îngrijim, ne hrănim și ne ajutăm, tot așa se cuvine să iubim, să miluim, să hrănim, să ajutăm și să îndrumăm pe calea mântuirii pe aproapele nostru. Iar pe noi înșine se cuvine să ne osândim permanent și să ne muștrăm pentru păcatele noastre, socotindu-ne mai păcătoși decât toți oamenii. Așa de vom face, așa de vom iubi pe Dumnezeu și pe aproapele, iar pe noi, de ne vom judeca cu smerenie, ne vom mântui cu adevărat și vom fi primiți în împărăția cerurilor.

33. Câte feluri de iubiri sunt, după Sfinții Părinți?

Sfântul Nicodim Aghioritul și alți părinți, împart iubirea în cinci feluri: **iubire duhovnicească**, adică **iubirea de Dumnezeu și de aproapele**, care este cea mai înaltă și singura mântuitoare de suflet (Matei 22, 23-40); **iubirea firească**, adică iubirea tinerilor, a

soților, a părinților față de fii și a copiilor față de părinți, care nu este nici spre mântuire, nici spre osândă, pentru că este din fire; **iubire din mândrie** și **slavă deșartă**, când cineva iubește pe cei care îl laudă și îl vorbesc de bine; **iubire din interes**, când cineva iubește pe aproapele, fie pentru bani, fie pentru daruri, fie din respect sau din altă oarecare pricină omenească; **iubire trupească**, adică din poftă, când cineva iubește pe oameni sau femei pentru plăceri și păcate trupești, ori pentru beție care duce la desfrânare.

Prima iubire este mântuitoare. A doua este firească, deci nici bună, nici rea. Iar ultimele trei iubiri sunt vinovate și aducătoare de osândă veșnică, dacă nu le părăsește creștinul.

34. Care sunt aripile sufletului cu care poate zbura la viața veșnică?

Două sunt aripile sufletului pentru mântuire: **frica de Dumnezeu și frica de moarte și judecată.** După ce Dumnezeu l-a zidit pe Adam și l-a așezat în rai, cel dintâi l-a înarmat pe om cu frica morții, zicând: *Din toți pomii care sunt în rai poți să mănânci, iar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănânci, căci în ziua în care vei mânca din el cu moarte vei muri* (Fac. 2, 17).

Când diavolul l-a dezarmat pe Adam de frica morții, zicându-i: *Nu, nu veși muri!*, atunci îndată l-a biruit și l-a ucis. Deci, și noi, dacă vrem să ne mântuim și să ajungem la Hristos, cu aceste două aripi să ne îngrădim, adică cu frica lui Dumnezeu și frica morții, și astfel de toate cursele diavolului ne vom izbăvi și vom săvârși cu pace călătoria vieții.

35. Care este cel mai mare dar pe care se cuvine să-l dăm lui Dumnezeu?

Cel mai mare dar pe care se cuvine să-l dea creștinul lui Dumnezeu este jertfa, adică a se jertfi pe sine pentru Dumnezeu, așa cum s-au jertfit mucenicii, cuvioșii, pustnicii și toți dreptii. Fără jertfă nimeni nu se poate mântui, precum spune Însuși Iisus Hristos: *Cel ce va răbda până la sfârșit, acela se va mântui* (Matei 24, 13).

36. Cum putem ajunge la cunoștința lui Dumnezeu? Care este cea mai înaltă cale de cunoaștere duhovnicească?

Trei sunt căile prin care ajungem la cunoașterea și comuniunea mistică cu Dumnezeu: teologia, asceza și sfânta rugăciune. Prin aceste trei căi au umblat toți sfinții și au ajuns la cea mai înaltă treaptă de unire cu Dumnezeu, anume la contemplarea și vederea lui Dumnezeu, adică până la răpirea *în trup sau afară de trup*, cum a ajuns și Sfântul Apostol Pavel. Dintre acestea, cea dintâi și mai la îndeamnă tuturor este sfânta rugăciune, făcută cu credință și din toată inima.

Prin ea ne unim cel mai ușor cu Dumnezeu și fără ca ne depărtăm cel mai mult de Dumnezeu, precum spune un sfânt părinte: „Nimic nu lipește pe om de Dumnezeu mai mult ca rugăciunea”.

37. Care este cea mai puternică rugăciune care unește pe om cu Dumnezeu?

Sunt mai multe feluri de rugăciuni: cu limba, cu mintea și cu inima. Cea mai înaltă rugăciune este rugăciunea din inimă, adică cu participarea inimii,

prin umilință, zdrobire și lacrimi. Să nu ne punem mare bază pe rugăciunea citită, adică rugăciunea orală, cu limba. Aceasta este cea mai slabă rugăciune, pentru că nu participă mintea și inima.

Rugăciunea minții este mai înaltă ca rugăciunea orală pentru că participă la ea și gândurile, adică atenția minții. Cel ce se roagă cu atenția minții la tot ce rostește, acela se roagă cu mintea, însă nici aceasta nu este desăvârșită. Sfinții Părinți spun că rugăciunea minții este rugăciunea cu un picior, adică este jumătate de rugăciune, pentru că rămâne în cap și nu participă la ea și inima.

Dar când la rugăciune se unește mintea cu inima, adică gândurile minții coboară cu darul Domnului în inimă, atunci s-a făcut zămislirea rugăciunii celei duhovnicești, adică am ajuns la cea mai înaltă rugăciune, numită rugăciunea inimii. Iar semnele că am ajuns la această înaltă lucrare sunt: o puternică căldură în partea inimii, un permanent dor și râvnă pentru Dumnezeu, o nespusă dragoste pentru oameni și pentru toată zidirea, o bucurie duhovnicească negrăită, plâns de bucurie și izvor adânc de lacrimi, de smerenie și netemere de moarte.

38. Care este cel mai bun dascăl al rugăciunii?

Este însăși sfânta rugăciune, după cum spune Sfântul Macarie cel Mare: „**Eu știu că nu știi să te rogi, dar roagă-te cum poți și cât mai des și rugăciunea singură te va învăța să te rogi**”. Deci să ne rugăm cum putem și cât mai mult și văzând Dumnezeu râvna noastră ne va ajuta să dobândim rugăciunea cea adevărată a inimii și darul lacrimilor.

39. Din ce cauză astăzi nu ne mai putem ruga asemenea părinților noștri de demult și nu mai avem răbdare la sfânta rugăciune?

Spune un sfânt părinte că precum apa stinge focul, așa uitarea stinge rugăciunea. Nu ne mai putem ruga astăzi pentru că am uitat și uităm de Dumnezeu. Iar uitarea este înainte mergătoare a îndepărtării de Dumnezeu. Apoi, nu ne mai rugăm astăzi cu aceeași evlavie ca înainte, pentru că am slăbit cu toții în credință. Cine crede cu tărie în Dumnezeu, se teme de Dumnezeu, Îl iubește pe Dumnezeu și se roagă Lui neîncetat, pentru că nu poate trăi fără de Dumnezeu, departe de Tatăl nostru cel ceresc. Cred că slăbirea credinței în Dumnezeu este pricina cea mai mare a slăbirii rugăciunii în rândul credincioșilor. Tocmai de aceea sectarii amăgesc pe unii ortodocși, pentru că în locul rugăciunii lungi ei vin cu cântări și predici, care atrag și încântă pe cei mai slabi în credință.

Dacă vrem să ne miluiască Dumnezeu, să ne ierte de păcate și să ne ocrotească de tot felul de ispite și primejdii, trebuie să ne silim la sfânta rugăciune ziua și noaptea. Să citim, mai ales noi, călugării, la Psaltire, care are mare putere; să citim cele șapte laude din Ceaslov, acatiste, paraclise sau mai ales să rostim rugăciunea lui Iisus; iar în sărbători, precum cerbul la izvoare, așa să venim regulat la biserică pentru a asculta Sfânta Liturghie. Și, dacă ne luptă diavolul cu uitarea, cu necredința, cu lenea, cu somnul sau cu grijile acestei vieți, noi să ne rugăm măcar cu gura, împlinind pravila dată nouă de duhovnic, pe cât vom putea. Cu timpul ne va ajuta Domnul să trecem de la

cantitate la calitate, de la rugăciune cea risipită a gurii, la rugăciunea cea curată a minții și a inimii. Și atunci, gustând din bucuria Duhului Sfânt, vom vedea „ce bun este Domnul!”

40. Spuneți-mi ceva despre blândețea și smerenia Domnului.

Despre aceste două virtuți ne grăiește Însuși Hristos, zicând: *Învățați-vă de la Mine că sunt blând și smerit cu inima și veți afla odihnă sufletelor voastre* (Matei 11, 29). Iar la fericiri, zice Domnul: *Fericiți cei săraci (smeriți) cu duhul, că acelora este împărăția cerurilor* și mai departe zice: *Fericiți cei blânzi că aceia vor moșteni pământul* (Matei 5, 5). Prin aceste două fericiri, Mântuitorul ne spune că cei smeriți și blânzi la inimă moștenesc atât pământul cât și împărăția cerurilor, adică atât bunătățile și fericirea vieții pământești, cât și fericirea vieții veșnice, pentru că pe cei blânzi și smeriți toată lumea îi iubește, îi respectă, îi ascultă și se folosește de ei. **Cea mai ușoară cale de mântuire este a celor blânzi și smeriți cu inima.** Cu blândețea dobândim pe oameni, iar cu smerenia alungăm pe diavoli și chemăm în ajutorul nostru pe îngeri. Cei blânzi și smeriți cu inima au mai puține ispite în viața aceasta, adică „află odihnă sufletelor lor”, pentru că prin blândețe îmblânzesc și câștigă dragostea tuturor oamenilor, iar prin smerenie ard pe diavoli și îi alungă departe de ei.

Spun Sfinții Părinți că blândețea stă între mânia și dragoste. Apoi adaugă: „Blândețea să nu te ducă până la lașitate; nici dragostea să nu te ducă la nepăsare”. Deci, trebuie să folosim cu grijă blândețea, care stă

totdeauna la mijloc, între mânie și dragoste. Nici atât de blânzi încât să se hulească Evanghelia și numele lui Dumnezeu înaintea noastră din pricina dragostei; nici cu totul aspri și neînduplecați, încât să perim spre mânie și răzbunare pe aproapele nostru. Iar despre smerenie spun Sfinții Părinți că este haina lui Hristos, pentru că a luat trup omenesc pentru mântuirea noastră. Hristos a primit în trup patimile firii neprihănitore, ca: foamea, setea, durerea, oboseala. Iar patimile firii păcătoase, adică păcatele, nu le-a primit Hristos.

41. Spuneți-mi ceva despre conștiință.

Sfântul Vasile cel Mare, „dreptarul Bisericii și cumpăna mare” sau „ochiul Bisericii”, cum îl numesc unii Sfinți Părinți, spune despre conștiință că este glasul lui Dumnezeu în om. Iar Sfântul Isaac Sirul spune: **„Cela ce a ajuns să se împace cu sine, adică cu conștiința sa, a împăcat cu sine cerul și pământul”**. Același lucru spune Mântuitorul, zicând: *Împacă-te cu pârașul tău până ești pe cale...* (Matei 5, 25), adică să ne împăcăm cu conștiința noastră până suntem pe calea vieții, că după moarte nu mai putem face nimic.

Neliniștea, muștrarea conștiinței omului păcătos este un semn al milei lui Dumnezeu, ca să se împace cu El cât este în această viață trecătoare. Întâi trebuie să crezi că există Dumnezeu, Care a creat lumea și stăpânește toate. Apoi, să te silești după putere să faci voia Lui. Al treilea, dacă vrem să ne mântuim, trebuie să ne împăcăm cu conștiința noastră, mai bine-zis cu Dumnezeu, Care ne-a creat și ne va judeca după faptele noastre. Iar **despre conștiință trebuie să știm**

că ea este una din energiile necreate ale lui Dumnezeu, una din lucrările Lui, precum este și viața.

42. Cum putem dobândi pacea inimii și a conștiinței?

Patru sunt căile prin care putem câștiga pacea inimii și a conștiinței:

- a. să căutăm întotdeauna locul cel mai de jos;
- b. să ne mulțumim în toate cu cât mai puțin din cele necesare vieții;
- c. să ne rugăm permanent ca să se facă numai voia lui Dumnezeu cu noi;
- d. să ne lăsăm în toate numai în voia lui Dumnezeu.

43. Care este cea mai înaltă teologie a creștinilor?

Cea mai înaltă teologie nu este a vorbi despre Dumnezeu, nici a contempla zidirea Lui. Cunoașterea lui Dumnezeu din creație, din admirarea frumuseții universului (macrocosmosului) și a omului (microcosmosului), numită de Sfântul Maxim Mărturisitorul „contemplația naturală în duh”, este numai a începătorilor. **Cea mai înaltă teologie creștină este unirea cu Dumnezeu prin trăire, adică prin credință, cugetare și împlinirea faptelor bune.**

44. Spuneți-mi ceva despre iubirea de sine.

Iată ce vă spun. În măsura în care omul se leapădă de iubirea de sine, în aceeași măsură sporește în fapte bune, se înduhovnicește și se apropie de Hristos. De obicei, când este vorba de sine, omul își strică

întotdeauna cântarul, adică măsura; își face lui mai multă dreptate, își alege partea cea mai bună, cea mai mare, cea mai frumoasă; plânge pentru sine mai mult decât pentru altul și se bucură de sine mai mult decât de altul. Hristos însă a răstignit pe cruce iubirea de sine, dându-Și viața pentru noi.

Dintre oameni, puțini sunt acei care își răstignesc patima iubirii de sine, asemenea lui Hristos. **Sunt mulți care se angajează să trăiască viața duhovnicească, dar nu ajung până la răstignire, pentru că nu renunță total la iubirea de sine, adică la egoism. Or, fără jertfă, fără răstignirea patimilor noastre, fără părăsirea păcatelor, nu putem să vedem pe Hristos, nu ne putem mântui.**

45. Ce sfat dați credincioșilor și călugărilor pentru mâncarea de carne?

Două mari virtuți au fost în rai la primii oameni: fecioria și nemâncarea de carne. După căderea lui Adam, adică după ce a intrat moartea în lume prin păcat, a rânduit Dumnezeu viața conjugală, iar mâncarea de carne a rânduit-o abia după potop. *Să mâncați toate ca pe o iarbă*, zice Dumnezeu (Fac. 9, 3), că după ce s-a vărsat sângele animalelor sacrificate, carnea rămâne numai ca o iarbă. Mirenii au voie să mănânce carne în toate zilele, afară de cele patru posturi, miercurea și vinerea și celelalte zile oprite de Biserică. Călugării, însă, după regulile vieții monahale și după Sfintele Canoane, nu au voie să mănânce niciodată carne.

46. Cum se poate curăți inima de patimi?

Spun unii Sfinți Părinți că mintea ușor se luminează și ușor se întunecă. Iar inima foarte greu se întunecă prin patimi și foarte greu se luminează, se curăță. Curăția inimii, adică despățimirea, se face în timp îndelungat, mai bine-zis toată viața, prin asceză, pocăință și lacrimi. Cel mai mult însă se curăță inima prin rugăciune, că rugăciunea îl face pe om fiu al lui Dumnezeu după dar. Cine a ajuns la curăția inimii, a ajuns văzător de Dumnezeu, văzător tainic cu ochii inimii.

47. Ce este plânsul și de câte feluri este?

Spune Sfântul Ioan Scărarul că „plânsul după Dumnezeu este o tristețe a sufletului (pentru păcate), o simțire a inimii îndurerate, care caută pururea fără odihnă pe Cel după care însetează... Plânsul sau străpungerea inimii este o mărturisire a păcatelor făcute de minte lui Dumnezeu, un dialog nevăzut, neîncetat și îndurerat, în care sufletul își recunoaște neconținut păcatele în fața lui Dumnezeu...” (*Filocalia*, vol. IX, 1980, p. 164).

Tot același sfânt spune că plânsul este al doilea botez; este mai mare decât botezul, deoarece botezul dintâi ne curățește de păcatele de mai înainte, iar botezul lacrimilor ne curățește de păcatele făcute și după botez.

Plânsul se naște din zdrobirea inimii pentru păcatele făcute; din smerita cugetare, din aducerea aminte de moarte, de judecată și de muncile iadului în care se chinuiesc păcătoșii. Același lucru îl spune și Cuviosul Pimen: „**De nimic nu avem mai multă**

nevoie decât de minte trează, căci din aceasta numai se nasc lacrimile și plânsul cel mântuitor”. Iar Sfinții Arsenie cel Mare, Efrem Sirul, Isaac Sirul și alții, spun că: „Lacrimile la rugăciune sunt semn al milei lui Dumnezeu”, căci prin lacrimi se liniștește văzduhul inimii. Și iarăși: „Sufletul ce și-a simțit păcatele sale începe să plângă, căci le vede în lumina dumnezeirii”.

Sfântul Grigorie Palama spune că plânsul este de două feluri: **plânsul minții**, adică întristarea din inimă pentru păcatele noastre, fără lacrimi în ochi, așa cum avea fiul cel risipitor, care zicea: *Câți argați ai Tatălui meu sunt îndestulați de pâine, iar eu pier de foame...* (Luca 15, 17); și **plânsul cu lacrimi**, al doilea fel de plâns, **mult mai înalt**, care izvorăște din **întristarea minții și a inimii** pentru păcatele noastre. Toți dumnezeieștii părinți spun la fel: că **lacrimile la rugăciune sunt un dar al lui Dumnezeu**, că foarte greu se câștigă și foarte ușor se pierd. Cei mai mari dușmani ai plânsului și lacrimilor sunt: slăbirea credinței, lenevirea la rugăciune, lăcomia pântecelui, beția, râsul, trândăvia, multa vorbire și mai ales slava deșartă.

Când fiul risipitor cugeta cu durere în inimă la casa Tatălui său, avea plânsul cel dintâi, al minții; iar când s-a întors la Tatăl său și i-a zis: *Tată, greșit-am la cer și înaintea Ta și nu mai sunt vrednic să mă numesc fiul Tău* (Luca 15, 18-19), atunci fiul cel pierdut a dobândit plânsul cel de-al doilea, al lacrimilor din inimă.

48. De câte feluri sunt lacrimile și care din ele sunt mântuitoare?

Lacrimile sunt de opt feluri, după Sfinții Părinți. **Lacrimi din dragoste de Dumnezeu**, când omul se gândește la frumusețea creației dumnezeiești. Acestea formează cel mai înalt plâns, numit plâns de bucurie și dor dumnezeiesc. Lacrimile dragostei îngrașă pe om. **Lacrimi din frică de Dumnezeu**. Acestea au mai mică putere decât cele dintâi, pentru că plânsul din dragoste de Dumnezeu este plânsul fiului către Tatăl, iar plânsul din frică este al slugii care mereu se teme să nu supere pe Stăpânul său. Plânsul din frică mijlocește la Dumnezeu iertarea păcatelor și este înaintemergător al celui dintâi (*Filocalia*, vol. IX, 1980, p. 166). Plânsul din frică usucă pe om, asemenea cleștelui care se arde de foc.

Lacrimi de milă și dragoste pentru aproapele, pentru cei bolnavi din spitale, pentru săraci, văduve, copii orfani, pentru cei flămânzi, goi și străini, pentru toți oamenii din suferință. Aceste lacrimi sunt sfinte și mântuitoare asemenea celor dintâi.

Lacrimi din frica morții și a muncilor iadului. Acestea sunt lacrimi bune, mântuitoare ca și cele dintâi și aduc roadă de pocăință.

Lacrimi din fire sau firești, adică ale soților, ale rudelor, ale părinților pentru fii și ale fiilor pentru părinți. Acestea nu sunt nici bune, nici rele. Ele se pot vedea uneori și la animale.

Lacrimi din slavă deșartă. Acestea sunt foarte periculoase, pentru că pe lângă lacrimile cele bune, mântuitoare și smerite, pune diavolul lacrimi de slavă, spre a fi văzuți și lăudați de oameni. Or, plânsul cel duhovnicesc trebuie să fie întotdeauna ascuns și neștiut de nimeni, afară de Dumnezeu și de duhovnic.

Lacrimi din dezmiardare, care izvorăsc din poftă, din beție, din mânie, din aducere aminte a celor rele etc.

Al optulea fel sunt **lacrimi pentru pagube, din sărăcie, din durerea rănilor**, pentru tot felul de boli.

Primele patru feluri de lacrimi sunt mântuitoare; cele firești nu sunt nici bune, nici rele; iar ultimele trei feluri de lacrimi sunt nefolositoare și aducătoare de osândă.

Deci, plânsul cel duhovnicesc este îndoit. Plânsul dintâi, adică o permanentă întristare a minții și a inimii pentru păcate, o stare de umilință de taină, pentru că nu poate face cele bune cât trebuie. Acest plâns îl suie pe om acolo unde îl suie însăși fapta bună pe care n-a reușit să o facă. **Întristarea inimii face cât toate faptele bune** și duce pe om la plânsul al doilea și cel mai înalt al lacrimilor din dragoste și din frică de Dumnezeu.

Spune un cuvios părinte că „cel ce se scârbește pentru păcatele sale, este ca vremea înnoirată care, în curând va slobozi apă, adică lacrimi”. „Lacrimile ne dau tuturor nădejdea mântuirii, ne spală păcatele și aduc pacea conștiinței noastre”, precum spune Sfântul Nicodim Aghioritul în *Războiul nevăzut*, zicând: „**Musturarea conștiinței este chinuirea chinurilor, iar pacea conștiinței este veselie veselilor**”.

49. Care sunt lucrările duhovnicești ale minții, după Sfinții Părinți?

Sfântul Grigorie Sinaitul spune că **mintea creștinului trebuie să aibă nouă lucrări duhovnicești, și anume: cugetarea la Persoanele Preasfintei Treimi**

și la toate puterile cerești, contemplarea la **întruparea Mântuitorului** nostru Iisus Hristos pentru mântuirea lumii; **contemplarea naturală în duh**, adică cugetarea la rațiunile lucrurilor create de Dumnezeu, la frumusețea creației, la scopul pentru care au fost create, la armonia creației, a universului și ridicarea minții de la cele văzute la cele nevăzute; de la frumusețea celor de jos, la frumusețea dumnezeiască a celor de sus; de la cele trecătoare la cele gândite și veșnice, urcând de la cele pământești la cele dumnezeiești ca pe o scară duhovnicească.

A patra lucrare a minții este **cugetarea la moarte**; apoi **cugetarea la muncile iadului**, unde se chinuiesc cei păcătoși; **cugetarea la fericirea raiului**; **cugetarea la Judecata de apoi**; **cugetarea la împărăția cerurilor**, după judecata viitoare, și a noua lucrare a minții: **cugetarea la frica de Dumnezeu și la păcatele noastre**, ca niciodată să nu mai greșim.

50. Care sunt mișcările duhovnicești ale minții?

Mintea creștinului are trei mișcări, după Sfântul Maxim Mărturisitorul:

Mișcarea dreaptă, când cugetă numai la Sfânta Scriptură, la minunile Domnului, la cele cerești. În această mișcare a minții poate intra și ispita diavolului pentru a-l înșela pe om. A doua este **mișcarea în zig-zag**, când omul cugetă și la Sfânta Scriptură și la lumea văzută a zidirilor, la creație. Și aici poate intra ispita diavolului, când cugetă prea mult.

A treia **mișcare** a minții se numește **ocolitoare** sau în spirală, când omul se coboară cu mintea în inima sa, precum melcul în casa sa și mirele și mireasa în

cămară, și de aici, din inimă, unde nu mai poate intra ispita diavolului, mintea se înalță spre Hristos. Marii noștri sfinți și cuvioși întotdeauna își aveau mintea în inimă și de aici, din adâncul inimii, se rugau, vorbeau cu mirele Hristos și dădeau război diavolului. Despre aceasta spune și Mântuitorul, zicând: *Iar tu, când te rogi, intră în camera ta și, încuind ușa ta, roagă-te Tatălui tău...* (Matei 6, 6).

Aceasta este cea mai înaltă și mai folositoare mișcare a minții, să o coborâm în inimă și de aici să ne înălțăm, să vorbim cu Hristos, să plângem pentru păcatele noastre și să dăm război diavolului. Dar nu toate cele trei mișcări le putem folosi la fel.

51. Care este folosul cugetării la creația lui Dumnezeu?

Sfântul Vasile cel Mare spune în cartea sa numită *Hexaimeron* că „toată lumea văzută este școală și imagine a lumii nevăzute”. Tot el spune că „toată floarea și toată iarba ne învață că este Dumnezeu”. Zidirea văzută tâlcuiește pe Scriptură și Sfânta Scriptură tâlcuiește pe zidire.

Atât una, cât și alta, sunt ca două file de carte. Pe o pagină citim cuvintele Sfintei Scripturi, pe cealaltă pagină citim în cartea zidirii, care vorbește de Dumnezeu. La fel spune și Sfântul Grigorie de Nyssa: „Toată zidirea, ca o trâmbiță, strigă la noi că a făcut-o Dumnezeu!”

Am citit într-o carte cum un filosof se plimba cu bățul în mână pe un câmp și bătea florile cu bățul: „Le bat pentru că prea tare strigă către mine că le-a zidit Dumnezeu!”

Toate creațiile văzute se numesc darurile lui Dumnezeu. Și precum face mirele cu mireasa că își dau daruri care întăresc dragostea între ei, tot așa face și Dumnezeu cu noi. El pune mintea noastră între El și creații, ca să-L putem mai bine înțelege și vedea. Dumnezeu ne dă cele create în dar, iar noi îi dăm lui Hristos, Mirele inimii noastre, gândurile, rugăciunile și dragostea noastră.

Sfântul Antonie cel Mare nu știa multă carte, dar era atât de înțelept în cele duhovnicești, că uimea pe toți filosofi care veneau la peștera lui. Odată l-au întrebat câțiva filosofi: „Antonie, care sunt cărțile tale pe care ai învățat?” Iar el, arătând cu mâinile cerul, stelele, marea și întreaga natură din jurul său, le-a zis: „Acestea sunt cărțile mele pe care le citesc și care întrec pe toate celelalte” (cf. Ep. Gherasim Timuș, *Dicționarul Aghiografic*, 1898, p. 90).

52. Cum poate creștinul să se înalțe cu mintea mai ușor, prin cugetare, de la zidire la Făcătorul ei, Dumnezeu?

Poate cineva să cugete la zidirile lui Dumnezeu și să se înalțe cu mintea de la zidire la Ziditor, numai dacă își are mintea și inima curățite de patimi. Altfel, nu poate vedea și simți în cele zidite pe Dumnezeu, precum sunt necreștinii și păcătoșii. Auzi ce zice Hristos: *Fericiți cei curați cu inima că aceia vor vedea pe Dumnezeu* (Matei 5, 8).

Mintea se curăță foarte repede de cugetele cele rcle. Este de ajuns citirea unei pagini din Sfânta Scriptură sau rostirea unei mici rugăciuni cu luare aminte. Dar tot așa de repede se poate întina. Inima,

însă, cu anevoie se curăță de patimi și cu anevoie se întinează. Cel care are inima curată este mult mai sporit duhovnicește decât cel cu mintea curată de gânduri rele.

53. Care este rugăciunea cea mai potrivită pentru călugării începători și pentru creștini?

Sfântul Ioan Scărarul spune că „de la noii începători nu cere Dumnezeu rugăciune desăvârșită, adică rugăciunea inimii, căci a îngerilor este desăvârșirea”. Pentru noii începători se recomandă rugăciunea verbală, rugăciunea citită din cărțile de pravilă, Ceaslov, Psaltire, Acatistier, Sfânta Liturghie, slujbele zilnice ale Bisericii și ascultarea. Sfântul Simeon al Tesalonicului zice că **după vârsta duhovnicească a fiecăruia să se recomande și lucrarea duhovnicească a rugăciunii minții și a inimii**. Că dacă cineva începe înainte de vreme această înaltă rugăciune, până nu este curățit de patimi, se ostenește în zadar și se tulbură. Deci, nimeni să nu înceapă viața duhovnicească cu rugăciunea contemplativă a inimii, ci cu rugăciunea lucrătoare, care constă din metanii, închinăciuni, rugăciuni din Ceaslov, post, citirea Psaltirii și a altor cărți folositoare, ascultare și smerenie față de toți.

Acestea formează viața cea lucrătoare, care este potrivită pentru toți, și pentru călugări și pentru mireni. Iar viața contemplativă, specifică mai ales călugărilor, constă în paza minții, lucrarea minții, rugăciunea minții, rugăciunea inimii și contemplarea sau privirile cele duhovnicești ale inimii. Așa ne învață toți Sfinții Părinți, dascăli ai rugăciunii.

54. Spuneți-mi, vă rog, mai pe larg, ce este rugăciunea minții și ce este rugăciunea inimii și cum ajungem la rugăciunea cea curată a inimii?

Rugăciunea minții este rugăciunea făcută cu luare aminte de sine, fără gânduri, fără imaginații și cugete rele. Aceasta este rugăciunea celor nedesăvârșiți, însă este mai înaltă decât rugăciunea orală și cea vorbită. Sfinții Părinți numesc rugăciunea cu mintea curată „rugăciune cu un picior” sau „pasăre cu o aripă”, deci care nu poate merge, nici zbura, pentru că nu participă și inima. Iar rugăciunea inimii este rugăciune desăvârșită, numită „rugăciune cu două picioare”, cu ajutorul căreia ne unim cu Hristos, vorbim cu Hristos și petrecem încă din trup în bucuria și dulceața vieții veșnice.

Rugăciunea inimii este rugăciunea sfinților, a celor desăvârșiți, care se câștigă cu multă osteneală și numai cu darul lui Dumnezeu. La această treaptă duhovnicească de rugăciune, numită și „rugăciune contemplativă”, ajung „numai câte unul din neam în neam”, spun dascălii rugăciunii. Prin rugăciunea inimii înțelegem unirea minții cu inima, sau coborârea minții în inimă pentru a petrece acolo neîncetat cu Hristos, prin rugăciune de taină.

Unirea minții cu inima constă în a uni gândurile duhovnicești ale minții cu simțămintele duhovnicești ale inimii. Atunci inima se închide și se deschide foarte greu. Atunci inima înghite pe Iisus și Iisus înghite inima. Atunci se zămislește rugăciunea cea de foc a inimii, fără gânduri și imaginații. Atunci se face unirea duhovnicească între Mire și mireasă, între Hristos și inimă. Atunci Hristos stă de vorbă cu noi în camera

inimii noastre și diavolul nu mai are putere să ne biruiască.

Rugăciunea cea curată a inimii se dobândește după îndelungate osteneli, prin repetarea neîncetată a numelui lui Iisus, cu multe lacrimi, cu adânc de smerenie, cu privegheri de toată noaptea, cu post, tăcere, păzire a minții de gânduri, mai ales de slava deșartă, cu îndelungată răbdare și numai cu ajutorul și darul Duhului Sfânt. Apoi, fără un dascăl iscusit al rugăciunii și fără duhovnic ales, nimeni să nu îndrăznească a năluci această îngerească rugăciune, că rugăciunea inimii este un dar al lui Dumnezeu.

Când intrăm cu mintea în inima noastră trebuie să închidem trei uși: ușa cea văzută a chiliei, pentru oameni; ușa buzelor, pentru a nu vorbi cu nimeni; și ușa inimii, contra diavolilor, punând pe minte portar al inimii. Când omul se roagă din inimă, se umple de dragostea lui Dumnezeu și nu mai dorește nimic decât să petreacă astfel pururea, precum dorea Petru să rămână pururea pe Muntele Tabor, în lumina lui Hristos. Mintea în timpul rugăciunii trebuie să fie oarbă, surdă și mută, adică, să nu vadă, să nu audă și să nu vorbească nimic și cu nimeni, decât cu singur Iisus Hristos. Atunci rugăciunea este numită „rugăciune de un singur gând” sau „rugăciunea lui Iisus”. Atunci mintea este luată de Duhul Sfânt și i se dau alte cuvinte scurte de rugăciune, ca nu cumva să fie furată de diavolul prin lungimea cuvintelor.

Dacă avem numai rugăciunea minții nu putem scăpa de ispite și tulburări. De aceea Sfinții Părinți ne îndeamnă, zicând: „Coboară-te, omule, din minte în inimă, că acolo vei afla mângâiere și dulceața

dulceților, iar în minte este mare iarmaroc și tulburare”. Când mintea se unește cu inima, imaginațiile sfinte trebuie să fie păstrate în memorie, iar nu în imaginație. Altfel, nu te poți coborî cu rugăciunea în inimă și rămâi numai la lucrarea minții.

De la rugăciunea cea sfântă a inimii omul poate ajunge la o altă rugăciune mai înaltă, anume cea contemplativă, care nu se mai numește rugăciune, ci vedere duhovnicească, la care ajung numai sfinții. Ultima și cea mai înaltă treaptă a rugăciunii este răpirea minții la cele cerești – în trup sau afară din trup, Dumnezeu știe –, precum a fost răpit Sfântul Apostol Pavel până la al treilea cer.

55. Dacă nu putem dobândi rugăciunea cea înaltă a inimii, ne putem mântui numai cu rugăciunea orală și cu rugăciunea minții?

Cum să nu! Numai să ne rugăm cu stăruință, cu căință și cu smerenie, că auzi ce zice Duhul Sfânt: *Inima înfrântă și smerită Dumnezeu nu o va pedepsi* (Ps. 50, 18).

56. Ce ne învață Sfinții Părinți despre inimă?

Inima este centrul vieții și al sufletului nostru. Pentru aceea și Dumnezeu ne-o cere, zicând: *Fiule, dă-Mi inima ta!* (Pilde 23, 26). Iar Iov zice: *Nimic nu este mai adânc decât inima omului*. Sfântul Vasile cel Mare, în cartea sa Hexaemeron, spune că „inima este rădăcina vieții”. Ea se zidește la toate ființele întâi și tot ea se prefăce în pământ, cel mai pe urmă. Înțeleptul Solomon zice: *Cu toată străjuirea străjuiește inima ta, că într-însa sunt izvoarele vieții* (Pilde 4, 23). Altfel, inima se face izvor al morții, în loc de izvor al vieții.

După Sfântul Vasile cel Mare și Sfântul Ioan Damaschin, inima omului este centrul a patru puteri, și anume:

Inima este centrul tuturor puterilor firești ale omului, adică puterea hrănitoare (nutritivă), seminală, crescătoare etc. Inima este și centrul puterilor sufletești ale omului, care sunt în număr de cinci, și anume: *voința*, *rațiunea* – formată din cinci părți: minte, gând, ce răsare din minte ca raza de soare, cugetare, alegere și hotărâre –, *simțirea*, numită și puterea poftitoare, *mânia* (puterea mânioasă) și *cuvântul* (puterea cuvântătoare).

Aceste cinci puteri se numesc puteri sufletești și își au sediul tot în inimă. Apoi inima este centrul (locul) puterilor afară de fire, adică al patimilor. Păcatele și patimile se numesc afară de fire, pentru că nu au fost create de Dumnezeu, nici nu sunt din început în om. Păcatele își au sediul tot în inimă, după cuvântul Mântuitorului Care zice: *Din inimă ies gândurile cele rele, uciderile, desfrânările, mărturiile mincinoase, hulele...* (Matei 16, 19).

Inima este încă centrul suprafiresc, adică centrul duhovnicesc al tuturor darurilor Sfântului Duh și al tuturor faptelor bune, care își au sediul tot în inimă. Dacă punem străjer la poarta inimii pe minte, adică gândul cel bun, el nu va lăsa să intre înăuntru păcatele celor cinci simțiri, iar patimile cele ce ies din inimă le va opri, ca să nu se prefacă în păcate. Deci, paza inimii constă în a pune gândul portar al inimii, pentru a opri orice cuget pătimăș să nu intre în inimă. Mintea, care intră în inimă, este foarte greu strâmtorată, căci la început se simte ca într-o temniță. Pe urmă se deprinde

și se simte foarte bine, căci inima este cămara firească a minții.

57. Credeți că mai sunt și în zilele noastre călugări sau mireni care au dobândit rugăciunea cea duhovnicească a inimii?

Numai singur Dumnezeu știe. Pot să fie unii dintre călugării sihaștri, care trăiesc în liniște prin munți, sau la Athos. Sau din cei mai bătrâni, care s-au nevoit toată viața prin mănăstiri, în tăcere, în ascultare și smerenie și care n-au primit cinste și dregătorii bisericești, că ceilalți abia își mai fac puțină pravilă seara și dimineața din cauza grijilor multe și a răspândirii minții. Din această cauză nici la slujbele bisericii nu vin regulat. Și dacă totuși vin, abia au răbdare să se termine slujba și să plece afară. Mă întreb, dacă nu mai avem răbdare să zăbovim un ceas-două la rugăciune în biserică, să ne rugăm pentru păcatele noastre și să slăvim pe Dumnezeu după putere, cum vom avea răbdare să stăm o veșnicie în ceruri?

Oricum, nu trebuie să slăbim în rugăciune și mai ales în practicarea rugăciunii lui Iisus. Ci, să ne ostenim cu stăruință și smerenie, cât este după a noastră putere, că a dobândi rugăciunea cea curată și a coborî cu mintea în inimă nu depinde de noi, ci este un dar al lui Dumnezeu. Smerenia inimii completează lipsurile noastre în rugăciune și ne suie acolo unde ne urcă rugăciunea cea curată. Cunoscm mireni care se roagă mai mult decât noi și unii îi întrec pe călugări. Or fi, poate, și dintre ei unii care au ajuns la rugăciunea inimii, dar numai Unul Dumnezeu știe câți aleși are în această lume.

58. De ce este așa de mare puterea smereniei față de celelalte fapte bune?

Spune Sfântul Ioan Scărarul că **singura virtute neimitată de diavoli este smerenia**. Diavolii știu să cânte, știu teologie mai multă decât toți teologii din lume, priveghează mai mult decât toți călugării, nu dorm niciodată, nu mănâncă, cred în Dumnezeu etc. **Un singur lucru nu știu și nu pot diavolii să facă: Să se smerească!** În iad sunt și preoți, și călugări, și fecioare, și împărați... Numai smeriți și milostivi nu sunt în iad!

59. Ce virtuți îl ajută mai mult pe om la desăvârșire? Rugăciunea, smerenia sau dragostea?

Toate trei deopotrivă, pentru că cine este desăvârșit în rugăciune, este desăvârșit și în celelalte virtuți. Dar mai mare decât toate virtuțile rămâne dragostea, cum spune Sfântul Apostol Pavel. Iar Sfântul Maxim Mărturisitorul spune: **Cine a ajuns să fie desăvârșit în iubire, a ajuns la culmea nepătimirii**. Și, în alt loc, zice: „Iubirea și înfrânarea îl curăță pe suflet de patimi, iar pe minte o curăță rugăciunea cea curată”. Pe patimile trupești le ucide înfrânarea (postul), iar pe patimile sufletești le ucide dragostea de Dumnezeu și de oameni.

Tot el spune în alt loc: „**Dacă vrei să fii desăvârșit, iubește aceste două virtuți: dragostea și înfrânarea**”. Dragostea are două părți: dragostea de Dumnezeu și dragostea de oameni. Cea dintâi este fără limită; cea de-a doua are margini. Spun Sfinții Părinți că și diavolii și păcătoșii din iad se biciuiesc cu biciul dragostei lui Dumnezeu.

Se cuvine să fim însă cu mare atenție pentru a nu amesteca dragostea curată, duhovnicească, cu dragostea interesată. Să nu iubim cu scop, numai pentru un timp; nici să iubim pe oameni în mod diferit, după față, după cinste, după vârstă, după sex sau credință, căci **semnul desăvârșirii în dragoste este atunci când iubim pe toți oamenii cu aceeași măsură, adică egal.**

Să luăm aminte și la cuvântul Sfântului Grigorie Teologul, care zice în versurile sale cele iambicești: „Mintea se înșală și adevărul se fură de prea multă dragoste sau prea multă ură”. Adică să iubim, să iertăm, dar să nu renunțăm la mustrare și învățătură, când este nevoie; că și mustrarea și canonul tot din dragoste se dau, spre îndreptare și mântuire. Spune Sfântul Apostol Pavel că: *Dragostea este legătura desăvârșirii*, iar Sfântul Ioan Evanghelistul spune că *Dumnezeu este dragoste*. Deci, dragostea să fie temelie, centrul și coroana vieții și mântuirii noastre.

60. În ierarhia faptelor bune, pe care o considerați a fi cea mai mare?

Spun Sfinții Părinți, printre care și Cuviosul Antonie cel Mare, că „împărăteasa faptelor bune este dreapta socoteală”. Mulți s-au aruncat în potopul patimilor ca să scape pe alții de la moarte și s-au înecat pentru că n-au avut chibzuință și dreaptă socoteală în viață. Toate faptele bune trebuie făcute cu măsură și dreaptă socoteală, adică să umblăm pe calea împărătească, de mijloc, după darul, firea și puterea fiecăruia, ca să nu cădem într-o parte sau alta, că **extremele sunt ale diavolului**, spun dumnezeieștii Părinți.

61. Care este folosul cugetării la moarte?

Cuvântul „moarte” a fost prima amenințare a lui Dumnezeu asupra omului pe când era în rai și cea mai puternică armă împotriva păcatului. Sfântul Vasile cel Mare spune că „**cel mai bun sfetnic în viață este aducerea aminte de moarte**”. Iar Sfântul Ioan Damaschin zice: „O, moarte, moarte, mai bine te-am numi noi viață!” Și avea perfectă dreptate. Că și înțeleptul Solomon, dacă ar fi avut sfetnic moartea, nu ar fi căzut în desfrânări cu femei. Dar pentru că nu a cugetat la moarte a căzut, cu toată înțelepciunea dată lui de Dumnezeu.

62. Ce ne spuneți despre credincioșii care vin pe la mănăstiri?

Să știi că nu vin credincioșii la mănăstiri pentru noi, ci pentru credința lor curată că la mănăstiri este mai multă credință și viața călugărilor este mai aleasă. Eu așa cred, că Dumnezeu nu ține mănăstirile pentru noi, călugării, că suntem păcătoși; ci le ține pentru credința credincioșilor iubitori de Hristos. Poporul român este un popor de aur! Credincioșii din lume sunt mai buni ca noi!

De aceea avem marea datorie să nu-i smintim în credința lor și să ne jertfim pentru ei. Sfântul Apostol Pavel zice: *Nimeni al său să nu caute*, și în alt loc zice: *Tuturor toate m-am făcut ca pe toți să-i dobândesc* (I Cor. 9, 19). Iar Sfântul Efrem Sirul zice: „**Fiecare bucățică ruptă din tine să fie un folos pentru aproapele**”. Ei se folosesc sufletește de noi, de slujbele care se fac prin mănăstiri, de cântări, de sfaturile preoților, de spovedanie, de binecuvântare, de

rugăciuni, că nu le dăm de la noi, ci din cele ce ne-a dat Dumnezeu; iar noi, călugării, ne folosim sufletește de credința lor curată, de dragostea lor, de sinceritatea lor, de răbdarea, de smerenia și ascultarea lor.

Așa sunt mănăstirile noastre, deschise pentru toți, și mai ales pentru bunii noștri credincioși de la orașe și sate. Și, după cum știm, așa au fost ele dintotdeauna. Chiar și sihaștrii din păduri și peșteri primeau credincioși la chiliile lor, cărora le dădeau sfaturi și se rugau pentru ei, și ajungea o bucățică de pâine și până la ei de la bunii noștri creștini.

63. Cum se cuvine să ne purtăm noi, călugării, cu mirenii?

Mai întâi să nu-i smintim cu faptele și cuvintele noastre. Auzi ce spune Sfântul Isaac Sirul: „**Călugării care vor sminti pe mireni, în veac nu vor vedea lumină!**” Iar Sfântul Ioan Scărarul zice: „**Dacă vei vedea minuni la mireni, să știi că nu pentru tine, ci pentru credința lor s-au făcut aceste minuni**”. Apoi să-i ospătam și să ne purtăm cu ei cu multă dragoste și milă, că vin de departe, cu multe greutatea pe suflet; unii sunt bolnavi, alții au copii mulți.

Apoi, să ne rugăm cu credință pentru ei, iar nu de mântuială. Și apoi să le dăm sfaturi creștinești și cuvinte de mângâiere, cum spune și Sfântul Ioan Gură de Aur: „**De nimic nu au mai multă nevoie credincioșii decât de cuvinte de mângâiere**”.

64. Este bine să primim pe mireni la spovedanie?

Cum să nu! Să-i spovedim, să-i sfătuim, să-i binecuvântăm, să-i folosim duhovnicește și să nu-i

lăsăm să plece din mănăstire tot cum au venit. Cât s-au ostenit sfinții îngeri să-i aducă la mănăstire și noi să-i refuzăm? Ba, încă să-i aducem la masă, să nu plece flămânzi de la noi, căci și ei ne hrănesc pe noi.

Iată ce spune Sfântul Ioan Gură de Aur: „**De va fi cineva înțelept ca îngerii din cer și curat ca Sfântul Ioan Botezătorul, dar dacă nu are sfetnic duhovnicesc nu se poate mântui**”. Mare dar este darul duhovniciei! Să mângâi, să dezlegi păcatele oamenilor, să rânduiești canon de vindecare și să dai sfaturi de mântuire. Numai un suflet dacă ai câștigat, acela este mai scump decât toată lumea!

65. Care Taină din cele șapte este cel mai greu de săvârșit?

Taina Sfintei Spovedanii, părinte! Prin această Taină, ori salvezi un suflet și te salvezi pe tine, ori ucizi și te ucizi în veci și pe tine! Totuși, prin nici o altă Taină sau slujbă nu poți câștiga mai multe suflete pentru împărăția lui Dumnezeu, ca prin Taina Spovedaniei. Însă atâta răspundere și primejdie apasă asupra preotului duhovnic, încât Sfântul Ioan Gură de Aur spune că „**puțini duhovnici se mântuiesc**”. Aceste cuvinte ne înfricoșează și ne cutremură pe toți.

66. Care dintre membrii Bisericii sunt cel mai greu de mărturisit?

Candidații la hirotonie și clericii în general. Mai ales când este vorba de candidații la hirotonie, duhovnicul trebuie să fie foarte atent, să nu le dea dezlegare la preoție, dacă au păcate de moarte, ci să-i trimită la episcopul locului, că își ia asupra sa toate păcatele acelora. Iată ce spune *Pravila Bisericească*

despre aceasta: „Ascultă, o duhovnice! Ia seama la candidații de preoție, că toate păcatele făcute de ei, dacă nu le mărturisesc la duhovnic, sau îi dezlegi la hirotonie împotriva Canoanelor, toate cad asupra ta...”.

În această privință spune Sfântul Vasile cel Mare: „Mă mârșăiește foarte că se neglijează Canoanele Părinților și s-a înlăturat orice strictețe din Biserică. Și mă tem ca nu cumva sporind câte puțin această nebagare de seamă să ajungă ordinea Bisericii în cea mai de pe urmă tulburare... Curățiți dar Biserica, înlăturând pe cei nevrednici; cercetați pe cei care sunt vrednici...” (Sfântul Vasile cel Mare, canonul 89 și Prolog, vol. I, 10 oct.).

67. Care sunt principalele condiții canonice pentru admiterea candidaților la hirotonie?

Iată principalele condiții: Să fie ortodox din naștere și din părinți evlavioși; dacă este dintre cei reveniți de la alte confesiuni, să nu fie de curând botezat; să fie sănătos și nevătămat la trup. Cei ciungi, orbi, șchiopi, infirmi și bolnavi de nervi nu se pot face preoți. Să nu fie epileptic sau schizofrenic. La căsătorie să fie, atât candidatul cât și soția, feciorelnici și neîntinați; să nu fi căzut nici după căsătorie în păcatul desfrânării; să nu fi făcut soția lui vreun abort sau alt păcat pentru a nu avea copii; să nu fi fost mai înainte tâlhar, bețiv public, necredincios, sectant, smintitor prin păcatele sale publice etc.

Apoi candidatul să fie foarte credincios, milostiv, cu mare frică de Dumnezeu și binecunoscător al Sfintei Scripturi, al Sfintelor Canoane și scrierilor Sfinților Părinți, ca să poată păstori bine turma încredințată lui

de Hristos și să apere dreapta credință de secte, de necredință și de tot felul de păcate. La fel și soția lui să fie ortodoxă, evlavioasă, iubitoare de Hristos, milostivă și din părinți binecredincioși.

68. Care sunt datoriile preoților după hirotonie?

Cele mai importante datorii ale preotului sunt acestea: Să săvârșească Sfânta Liturghie și toate slujbele în zilele rânduite, cu toată evlavia și credința, iar nu pentru bani sau laudă de la oameni; să nu ceară bani credincioșilor pentru nici un fel de slujbă, ci să lase ca fiecare să dea singur cât binevoiește, după a sa putere; să fie milostiv cu toți oamenii și mai ales cu văduvele, cu săracii și cu cei bolnavi; să nu intre niciodată în cârciumi, nici să se îmbete, spre a nu sminti pe credincioși; să nu intre singur în casele credincioșilor, spre a nu face sminteală atât lui, cât și altora; să nu se amestece în afaceri lumești, comerț, beții, judecăți, certuri publice, politică etc.

Să învețe pe credincioși permanent dreapta credință; să țină regulat predică în biserică și să explice cele sfinte credincioșilor; să cerceteze pe fiecare familie periodic și să se îngrijească de mântuirea turmei sale; să lupte cu toate puterile și mai ales cu pilda vieții sale împotriva sectelor și a tot păcatul; să procure credincioșilor săi cărți folositoare de suflet; să combată cu toată tăria desfrâul, beția, divorțul, avortul, certurile în parohie etc.

Acestea sunt, mi se pare, principalele îndatoriri, la care mai adaug: să mărturisească regulat pe credincioși în cele patru posturi; la fel și el cu ai săi, să aibă un

duhovnic bun de care să asculte și la care să se spovedească adesea; să respecte, după putere, Sfintele Canoane; iar în caz de mare nevoie să ceară sfatul episcopului locului (După *Pravila Bisericească* de Arhimandrit Nicodim Sachelarie, ed. 1940, p. 149-155 și 264-267).

69. Ce trebuie să facă duhovnicul cu clericii care au săvârșit păcate opritoare de cele sfinte?

Spune Sfântul Simeon al Tesalonicului (op. cit., cap. 293) că „greșelile preoților în cele ale preoției la arhieriu trebuie să se mărturisească și să se dezlege”. Canonul 11 al Sinodului I Ecumenic spune că dacă duhovnicul constată la clerici abateri canonice grave să nu-i dezlege, nici să-i oprească de la cele sfinte, ci să-i trimită la episcopul locului, singurul care îi poate dezlega sau caterisi.

Iar Sfântul Nicodim Aghioritul spune la fel: „Să nu cumva, o, duhovnice, să dezlegi greșelile preoților opritoare de Sfânta Liturghie, ci să-i trimiți la episcopul locului”. Clericul care a săvârșit păcate opritoare de cele sfinte, măcar de Sfânta Liturghie să se oprească, dacă nu și de celelalte Sfinte Taine. În această privință spune Sfântul Ioan Gură de Aur: „Mai bine să stea biserica lui Dumnezeu fără slujbă, adică închisă, decât să slujească în ea un preot nevrednic!”

70. Ce sfaturi mai importante dați duhovnicilor?

Preotul duhovnic este suveran în scaunul de spovedanie. El judecă atunci în numele și în locul lui Hristos. Nu poate lega oricum, fără judecată; nici să dezlege orice și pe oricine. Pentru a nu greși trebuie să

cunoască foarte bine Sfintele Canoane, Tradiția Bisericii, practica liturgică, învățăturile Sfinților Părinți și mai ales Sfânta Scriptură, că fără aceste arme este ca un soldat fără sabie.

Apoi duhovnicul trebuie să fie tare în credință, cu mare frică de Dumnezeu, cu multă milă de oameni și cu inimă de tată pentru toți. Să judece cât mai atent și drept, adică fără părtinire, să țină cont de firea, vârsta, așezarea, temperamentul, studiile, poziția socială, starea sănătății, cultura, puterea de înțelegere și ascultarea fiecăruia, și mai ales, de credința și de frica de Dumnezeu pe care o are credinciosul. Să spovedească cu mare grijă și atenție, fără grabă. Să asculte ce i se spune de fiecare, și apoi să întrebe, începând de la cele duhovnicești, la cele firești, de la credință, rugăciune și biserică, la cele omenești și trupesti. Să nu iscodească prea mult păcatul, să nu smintească mai ales pe tineri și copii cu întrebările sale; să nu se mire nici să ocărasească pe cineva pentru păcatele mărturisite; să nu întrebe cu cine anume a păcătuit și mai ales să nu divulge secretul spovedaniei.

Sfintele Canoane spun că cine divulgă păcatele de la spovedanie să i se ia harul preoției și al duhovniciei. Duhovnicul să mărturisească numai individual și niciodată în comun.

71. Cum poate duhovnicul să socotească mai bine canonul la spovedanie?

Duhovnicul trebuie să țină măsura adevărului, adică să țină calea de mijloc între dragoste și asprime, între acrivie, adică scumpătate, și pogorământ. Să măsoare așa cum îl învață Dumnezeu, de la caz la caz,

dragostea cu dreptatea și mustrarea cu răbdarea și blândețea. Apoi, să dea canonul după măsura păcatului, după starea sufletească și trupească a credinciosului și potrivit cu practica și Canoanele Bisericii. Preotul are o limită în a lega și a dezlega păcatele, mai ales când spovedește clerici. El nu are toată puterea de a dezlega. Aceasta o are numai episcopul, iar preotul este numai un delegat al lui, deci cu putere limitată. Când preotul nu poate chibzui canonul, sau are un caz grav, amână spovedania și dezlegarea, până ce se consultă cu un alt duhovnic mai bătrân, sau îl trimite pe cel în cauză la episcop.

Dacă un duhovnic primește pe cineva de la alt duhovnic, el este dator să-l spovedească din nou, din copilărie; însă nimeni nu poate sili pe cineva să se spovedească la el. Credinciosul are libertatea de conștiință să se ducă la cel care are mai multă evlavie, după cum îl călăuzește Duhul Sfânt. Că nimic nu este mai greu decât a spovedi, a crește și a povățui sufletele pe calea mântuirii. De aceea mulți se feresc de duhovnicie, de teamă să nu alunece și ei în aceleași păcate. Că auzi ce spune Sfântul Isaac Sirul: „Vai de cei ce se aruncă de voia lor în potopul lumii (patimilor) ca să scoată pe alții, iar ei se îneacă și pier pentru Împărăția lui Dumnezeu”. Iar despre cei, ce caută duhovnici slabi ca dâșii, spune Cuviosul Nicodim Aghioritul: „Cel ce caută duhovnic rău ca dânsul, el nu dorește să-l vindece de păcate, ci să-l tolereze în păcatele sale”.

72. Când duhovnicul se smintește de păcatele celor pe care îi mărturisește, cade sub canon?

Îți răspund cu cuvintele Sfântului Ioan Gură de Aur, care zice despre aceasta: „Nu judeca pe cel ce tămăduiește prin spovedanie pe cineva, că și doctorul, când operează, se umple de puroi și de sânge, dar el vindecă. Așa și **duhovnicul, se umple de sminteli când spovedește pe altul, dar el mântuiește sufletele de păcate și de osândă veșnică**”. Numai atunci cade duhovnicul sub păcat: când iscodește păcatele oamenilor cu patimă, când se grăbește la spovedanie și nu întreabă păcatele cele de moarte cu amănuntul, când nu dă cuvenit sfat penitentului și canon de îndreptare pe măsura păcatelor lui; când spovedește în comun și nu face fiecăruia dezlegare pe cap, prin punerea mâinilor; când smintește pe credincioși cu întrebările sale, îndeosebi pe copii și pe tineri, și când dă Sfânta Împărtășanie repede, fără canon și pocăință, cum obișnuiesc unii preoți astăzi.

73. Care sunt efectele Sfintei Spovedanii și ale Sfintei Împărtășanii?

Spovedania dezleagă păcatele, iar Sfânta Împărtășanie îndumnezeiește pe om. Numai că spovedania se face în orice timp, iar Sfânta Împărtășanie se dă cu mare atenție și numai celor vrednici de Hristos, că mare osândă apasă asupra preotului care dă Sfintele Taine celor nevrednici. Când cineva nu este vrednic să primească cele sfinte, i se dă agheasmă mare, până își termină canonul și părăsește păcatul; iar dacă din nou greșeste, ia canonul de la capăt.

74. Care este soarta sufletelor care au murit spovedite, dar nu și-au făcut canonul pe pământ?

Cei ce au murit spovediți și dezlegați de păcate, dar au rămas sub canon, sunt scoși din muncile iadului prin jertfa Sfintei Liturghii, care le spală păcatele. Aceasta este deosebirea între purgatoriu și jertfa Sfintei Liturghii. Catolicii susțin că sufletele celor păcătoși se curăță într-un foc curățitor, iar noi spunem și credem, după învățătura Sfinților Părinți, că sufletele celor spovediți care sunt în iad pentru că nu și-au împlinit canonul pe pământ, se curăță și se scot la lumina raiului prin Sfânta Liturghie. Că jertfa și Sângele lui Hristos ne curăță păcatele.

75. Ce legătură este între învățătură și fapta bună?

Cel ce învață pe alții dar el nu face este ca cel ce vântură grâu străin, iar el moare de foame. Că spune Sfântul Apostol Pavel: *Cunoștința îngâmfă, iar duhul dă viață*. Iar Mântuitorul zice: *Cel ce va face și va învăța, acela mare se va chema întru Împărăția lui Dumnezeu* (Matei 5, 9). Deci, vezi că Iisus Hristos pune întâi pe „a face” și apoi pe „a învăța!” Întâi trebuie să predicăm altora prin exemplul vieții noastre și apoi prin cuvânt. Cuvântul se cuvine să iasă din experiența vieții noastre, adică din lucrare, iar nu invers, că numai atunci are putere și ajunge la inima credincioșilor.

Cel ce învață și nu lucrează fapta bună, smintește pe credincioși și nici el nu se mântuiește, că auzi ce zice Hristos: *Nimic necurat nu va intra în împărăția Tatălui Meu*. Este adevărat că omul nu va putea niciodată să facă în viață tot ce știe, nici să ajungă cu lucrarea unde ajunge cu învățătura. Dar este dator, cum

spune Domnul, *măcar cu degetul cel mic să atingă, să facă cele ce învață pe alții.*

Aceasta ne învață și Sfântul Isaac Sirul, zicând: **„Cunoștința fără lucrare este amanet al rușinii”**, că ne rușinăm de cuvintele noastre și ne muștrăm de ele că nu facem ce spunem; **„iar cunoștința unită cu lucrarea este cămară a nădejzii”**, adică, ne dă nădejde de mântuire. Dar, cum spune un sfânt părinte: **„Când este din ascultare, să îndrăznești a vorbi”**. Adică, dacă este absolută nevoie și ți se poruncește de mai marele tău, atunci vorbește de Hristos.

Sfântul Isaac Sirul ne învață, zicând: **„Când vrei să vorbești undeva, întâi să te smerești, adică să-ți vezi neputințele tale și apoi să vorbești...”**. Că **„nimeni nu este mai sărac decât cel ce vorbește, dar el nu face”**, adică nu trăiește. Cea mai puternică predică este cea prin trăire, prin exemplul personal, **„că cuvântul și strigând, supără; iar viața și tăcând, folosește”**.

Sfântul Ioan Gură de Aur spune că în trei feluri se propovăduiește Evanghelia lui Hristos: cu cuvântul, cu scrisul și cu trăirea, adică cu exemplul personal. Aceasta este cea mai înaltă cale de propovăduire. Dar Talasie Libianul zice: **„Dacă nu ai fapte bune, nu vorbi de lucrare”**. La fel Sfântul Isaac Sirul zice: **„Nimic nu este mai sărac pe lume decât mintea aceea care filosofează despre fapta bună fără lucrare”**.

CONVORBIREA A TREIA

DESPRE ÎNGERI, MOARTE, VIAȚA VIITOARE ȘI JUDECATA DE APOI

76. Când i se dă omului înger păzitor? La zămislire, la naștere sau la Sfântul Botez?

După Sfânta Tradiție a Bisericii lui Hristos îngerul păzitor se dă omului la Sfântul Botez. Acest lucru se poate înțelege din rugăciunea a cincea de la facerea catehumenului, unde, printre altele, se zice așa: „Însoțește-i viața lui cu înger de lumină, ca să-l izbăvească pe el de toată bântuiala potrivnicului, de întâmpinarea celui viclean, de demonul cel de amiază și de năluciri rele”. Pe lângă îngerul păzitor, Dumnezeu trimite omului și alți îngeri în viață spre a-l ajuta, a-l îndrepta și a-l mângâia în ispitele și încercările luptelor duhovnicești prin care trece omul în acest veac.

Despre aceasta vorbește dumnezeiescul Apostol Pavel, zicând: *Au nu sunt duhuri slujitoare, care se trimit spre slujbă pentru cei ce vor să moștenească mântuirea?* (Evrei 1, 14). Cu aceste cuvinte, Apostolul înalță cugetele ascultătorilor și mângâie foarte mult pe creștini, fiindcă arată că Dumnezeu are multă purtare de grijă pentru dânsii, de vreme ce „pe îngeri, care covârșesc pe oameni, i-a rânduit să slujească pentru mântuirea oamenilor”.

Dar vedem că, atât în Legea Veche, cât și în Legea Darului, îngerii au fost trimiși de Dumnezeu să ajute și să slujească oamenilor celor aleși, precum Lot, Avraam, Iacob, Moise, Valaam, Isus Navi, Ghedeon, Manase, proorocul David, Ilie Tesviteanul, Sedrah, Mesah și Abdenago, Daniil proorocul, Iosif, Fecioara Maria, păstorii de la Bethlehem, Maria Magdalena, Corneliu Sutașul, Apostolul Pavel și alții. Prin aceste câteva mărturii am arătat că Preabunul Dumnezeu ne rânduieste nouă îngeri păzitori, nu numai la Sfântul Botez, ci și în toată viața, ajutând pe calea mântuirii pe cei drepți, care Îl iubesc și cred întru El.

77. Necredincioșii, păgânii și ereticii primesc și ei de la Dumnezeu îngeri păzitori?

Unii ca aceștia, întrucât nu sunt botezați întru numele lui Hristos, nu primesc îngeri păzitori. Ei nu cred în îngeri. Iar cei ce zic totuși că cred în Dumnezeu, dar sunt eretici, aceștia întristează și depărtează de la ei pe îngerii Domnului care iubesc adevărul dreptei credințe, cel așezat de Hristos și de Apostoli în Biserica Sa (A se vedea *Tâlcuirea Epistolei către Evrei*, de Teofilact al Bulgariei, 1904).

Cât privește popoarele păgâne, acestea de abia au câte un înger păzitor pentru hotarele fiecărei țări, după mărturia Sfintei Scripturi, care zice: *Atunci a pus hotarele neamurilor după numărul îngerilor lui Dumnezeu* (Deut. 32, 9). Acești îngeri fac parte din ceata Domniilor, ca cei ce domnesc peste neamuri. După tradiție, sunt îngeri păzitori peste cetăți, orașe, sate, mănăstiri și oriunde se preamărește numele lui Dumnezeu.

78. Care este menirea îngerului păzitor în viața credinciosului și cum îl ajută la mântuire?

Menirea îngerului păzitor este de a-l păzi pe credincios în chip nevăzut de ispitele diavolului, de căderi în tot felul de păcate, de a-l călăuzi pe calea Bisericii, a pocăinței și a rugăciunii; de a-l mângâia în necazurile vieții și de a-l îndemna prin gând la toată fapta bună. Îngerul păzitor este dat de Dumnezeu omului spre păzirea trupului și a sufletului său. El niciodată nu doarme, după cuvântul psalmistului: *Nici să dormiteze cel ce te păzește* (Ps. 120, 3).

Îngerul păzitor apără sufletul cel încredințat lui în toată vremea de ispită, dacă are credință și frică de Dumnezeu, după spusa aceluiasi împărat și prooroc: *Tăbără-va îngerul Domnului împrejurul celor ce se tem de dânsul* (Ps. 33, 9). Îngerul păzitor slujește la mântuirea omului (Evrei 1, 14). Îngerul păzitor scapă pe om în vreme de primejdie (Fapte 5, 19; 12, 7-8; 12, 15; 9, 11). Îngerul păzitor este duh slujitor al lui Dumnezeu spre păzirea oamenilor (Ps. 102, 21; 103, 5; Luca 16, 22; Evrei 1, 7). Mântuitorul ne poruncește să nu disprețuim pe copii, *că îngerii lor, în ceruri, pururea văd fața Tatălui Meu* (Matei 18, 10).

79. Creștinul are și un înger rău care îi urmează toată viața? Care este scopul îngerului rău?

Da, orice creștin are de la Botez un înger bun, care stă de-a dreapta lui și îl povățuiește spre tot lucrul plăcut lui Dumnezeu. El scrie cu de-amănuntul, una câte una, toate faptele bune, pe care le face în viață și pe care i le va prezenta în ceasul judecății, când „cărțile se vor deschide”. De asemenea, creștinului îi

urmează din pruncie și un înger rău (diavol) care scrie și el, amănunțit, tot păcatul pe care îl face omul în viață, până în clipa morții.

Scopul îngerului rău este de a-l ispiți întotdeauna și a-l îndemna la păcat, cu gândul, cu imaginația, cu simțurile, cu cuvântul, cu fapta, cu trupul și cu sufletul. Dacă omul îl ascultă, se învoiește la păcat și chiar îl săvârșește; diavolul scrie orice gând, orice cuvânt sau faptă rea făcută în viață, de care îi va cere răspuns la judecata particulară, adică după moarte, dacă nu a fost dezlegat de păcate în viață, prin spovedanie și pocăință.

80. Cum poate creștinul scăpa de ispitele îngerului rău, adică ale diavolului, care îl urmărește toată viața?

De nevoie este pentru mântuirea omului să fie ispitit de diavolul, că dacă nu se va ispiți, nu se va mântui. Nu se poate căli în lupta cea duhovnicească și nu poate avea nici o plată pentru faptele sale cele bune, fiind făcute din obicei, fără nici o împotrivire de la diavolul. De aceea zice și Sfântul Petru, că *diavolul, potrivnicul vostru, ca un leu răcnind umblă, căutând pe cine să înghită, căruia stați-i împotrivă, fiind întăriți în credință...* (I Petru 5, 8-9).

Deci, viața noastră este o luptă cu diavolul, care ne ispitește, fie prin propriul nostru trup, fie prin cei din jurul nostru, fie direct prin slugile întunericului. Ispitele sunt necesare pentru că ne călesc în lupta cu păcatul, pentru mântuirea noastră, dar numai să nu ne biruiască. Un mare părinte din Pateric zice: „**Înlătură ispitele și nu se va mântui nici un om**”.

Creștinul poate scăpa nebiruit de ispitele diavolului prin lucrarea tuturor faptelor bune și mai ales prin rugăciune, post, smerenie, dragoste, spovedanie deasă, pocăință, milostenie și multă răbdare.

81. Când creștinul păcătuiește cu voia sa, se îndepărtează îngerul bun de la dânsul? Dar când face o faptă bună, fuge îngerul rău de la dânsul?

Dacă păcatul este urâciune înaintea lui Dumnezeu (Deut. 25, 16; Prov. 5, 5; 10, 5; 3, 32), apoi cum va iubi îngerul Domnului pe cei păcătoși și nu se va depărta de la ei? Și dacă *cel ce face păcatul este de la diavolul* (I Ioan 3, 8-10; Ioan 8, 44), apoi cum va sta îngerul Domnului lângă cel ce face lucrurile diavolului, adică lângă cel bețiv, desfrânat, preadesfrânat, necredincios, mincinos, zgârcit, urător de oameni și eretic. Și dacă păcatul alungă de la om binecuvântarea lui Dumnezeu (Num. 14, 34; Isus Navi 5, 6; Ps. 80, 13-14; Isaia 48, 18-19), apoi cum va sta îngerul Domnului lângă cel ce lucrează păcatul? Și dacă Duhul Sfânt se întristează de păcat (Gal. 4, 30; I Tes. 5, 19), cum nu se va întrista îngerul Domnului și nu se va îndepărta de la cel ce face păcatul și nu voiește să se întoarcă la pocăință? Și dacă Sfântul Duh este mâniat și supărat pe cei neascultători și răi (Isaia 6, 3, 10), cum nu se va supăra și îngerul Domnului cel curat și sfânt, pe cel ce face păcate și nu voiește să se întoarcă la pocăință?

Așadar, îngerul păzitor, rânduit de Dumnezeu fiecărui creștin, urăște păcatul, căci păcatul ucide sufletul, și se depărtează de la cel ce lucrează fărădelege. Dar, iarăși se întoarce și ajută pe omul păcătos, când acesta vine la pocăință cu lacrimi și cu durere în inimă

pentru cele făcute (II Cor. 7, 9). Căci *bucurie se face în cer pentru un păcătos care vine la pocăință* (Luca 15, 7-10), deoarece Dumnezeu voiește *ca toți oamenii să se mântuiască și să vină la cunoștința adevărului* (Iez. 18, 23-32; 33, 11; II Petru 3, 9).

Deci, când omul face cele rele, întristează și depărtează de la sine pe Duhul Sfânt și pe îngerul păzitor, iar în locul lui se apropie de om diavolul și duhul cel rău. Iar când creștinul se întoarce din toată inima lui la pocăință, veselește pe Dumnezeu și pe toți îngerii din cer, apropie de sine pe îngerul său și alungă de la dânsul pe îngerul satanei. Și această luptă se dă în inima și mintea omului în orice clipă, până la sfârșitul vieții lui.

82. Cum trebuie să colaboreze creștinul cu îngerul său păzitor, pentru a ajunge într-o împărăție a lui Dumnezeu?

Creștinul trebuie să imite pe sfinți și pe îngeri, ca să fie numărat în cer împreună cu sfinții și cu îngerii. Adică, să-L slăvească neîncetat pe Dumnezeu, să-L laude și să-I mulțumească totdeauna pentru toate, să-L asculte, să păzească poruncile Lui, să-L iubească pe Dumnezeu, să iubească pe toți oamenii și să ducă întru toate viață creștinească. Precum îngerul este slujitor al lui Dumnezeu și îl păzește pe om întru toate căile sale (Ps. 90, 11) și precum îngerul se supune voii lui Dumnezeu (Ps. 102, 20-21), la fel trebuie să facă și omul credincios. Să se supună lui Dumnezeu și să facă voia Lui. Și dacă îngerul se bucură de întoarcerea păcătosului la pocăință (Luca 15, 7-10), așa se cuvine

să facă și omul credincios. Să se bucure de întoarcerea celor răi la pocăință.

Dacă îngerii se îngrijesc de mântuirea oamenilor și le ajută (Fac. 24, 7; Ps. 90, 11-12; Ps. 33, 7; Matei 4, 6), așa să facă și creștinii, mai ales păstorii de suflete; să se îngrijească în tot chipul de mântuirea și întoarcerea la pocăință a sufletelor omenești. Îngerii slăvesc neîncetat pe Dumnezeu (Ps. 102, 20; Isaia 6, 3; Luca 2, 13-14; Apoc. 5, 11). La fel și credincioșii sunt datori să slăvească pe Dumnezeu, după cuvântul psalmistului: *Bine voi cuvânta pe Domnul în toată vremea; pururea lauda Lui în gura Mea* (Ps. 33, 1). Și dacă îngerul este pururea veghetor spre tot lucrul bun, apoi și omul credincios este dator neîncetat să vegheze cu mintea sa și să ia aminte că *potrivnicul nostru, diavolul, umblă ca un leu, căutând pe cine să înghită* (I Petru 5, 8). Așa de va face tot creștinul, se va afla împreună lucrând cu îngerul său păzitor la săvârșirea tuturor faptelor bune.

83. În ce chip ajută îngerul păzitor pe suflet în ceasul morții și până când rămâne lângă el după moarte?

Mai întâi îngerul păzitor se roagă lui Dumnezeu pentru sufletul încredințat lui, ca să aibă sfârșit creștinesc și să i se ierte toate păcatele. Apoi îi dă în cuget credinciosului să se împace cu toți, să se spovedească din copilărie la preot, să se împărtășească cu Trupul și Sângele Domnului și să-și pună toate în bună rânduială. Iar în ceasul morții lui, nu numai un înger îl ajută pe el, dacă a făcut fapte bune, ci mai mulți.

Acest lucru îl spune Sfântul Efrem Sirul, zicând: „Au nu știți, frații mei, ce fel de frică și de nevoie avem să pătimim în ceasul ieșirii noastre din viața aceasta, când se va despărți sufletul de trup? Mare frică, mare taină se săvârșește acolo. Că vin la dânsul îngerii buni și mulțime de oaste cerească și toate puterile cele potrivnice și stăpânitorii întunericului, amândouă părțile voind să ia sufletul și să-l așeze și să-i întocmească locurile lui.

Deci, dacă sufletul și-a câștigat de aici fapte bune, în ziua ieșirii lui, faptele bune pe care le-a câștigat de aici se fac îngeri buni și îl înconjoară pe dânsul și nu lasă nici una din puterile potrivnice să se atingă de el; ci îl iau pe dânsul cu bucurie și veselie împreună cu îngerii, cântând cântări de biruință lui Dumnezeu, și îl duc pe dânsul la Stăpânul Hristos, Împăratul slavei, și îl închină Lui împreună cu toată puterea cerească, și îl duc de aici în loc de odihnă, unde nu este durere, nici întristare, nici suspin, nici lacrimi, nici grijă, ci viață nemuritoare și veselie veșnică, împreună cu toți care au bineplăcut lui Dumnezeu...” (Sfântul Efrem Sirul, *Cuvânt pentru ca de-a pururea să avem în minte ziua ieșirii noastre din viață*, tomul III).

La cei păcătoși, spune Sfântul Efrem Sirul, faptele lor cele rele se prefac în ceasul morții în îngeri răi și îl însoțesc până este aruncat în focul gheenei, acuzându-l pe el de acelea ce le-a făcut și nu s-a pocăit. După moarte îngerul însoțește sufletul 40 de zile, împreună cu alți îngeri, arătându-i întâi fericirea raiului și apoi muncile iadului. Apoi îl duc pentru a treia oară în fața Preasfintei Treimi și i se hotărăște, până la judecata de

apoi, fie loc de odihnă în rai, fie loc de osândă, după faptele sale.

Din clipa aceea îngerul păzitor îl părăsește până la judecata viitoare. Iar cum sufletul trece prin vămile văzduhului după moarte, același sfânt părinte Efrem ne arată, zicând: „Atunci, luând îngerii sufletul se duc prin văzduh, întru care stau începătoriile, stăpâniile și țiitorii de lume ai puterilor celor potrivnice, pârâșii noștri cei amari, vameșii cei cumpliți, luătorii de seamă și zapeiii, care, întâmpinând pe suflet în văzduh, îl iscodesc și aduc înaintea omului păcatele și zapisele cele din tinerețe, cele din bătrânețe, cele de voie și cele fără de voie, cele făcute cu lucrul, cu gândul și cu aducerile aminte. Multă este frica acolo, mult cutremur ticălosului suflet; nepovestită este nevoia care o pătimește atunci de la mulțimea milioanelor de vrăjmași, ținându-se de dânșii, frângându-se, clevetindu-se, împingându-se, oprind pe suflet să nu se sălășluiască în lumină și să intre în latura celor vii. Însă sfinții îngeri luând pe suflet, îl duc...” (Ibidem, *Cuvânt pentru a doua venire și pentru judecată*, tomul III). Astfel, sfântul înger păzitor, după cum mai înainte am arătat, întotdeauna stă lângă omul credincios, spre a-l păzi și a-l ajuta în viață. Încă și după moarte îl însoțește pe suflet până la 40 de zile.

84. La învierea cea de obște va veni și îngerul păzitor al fiecărui om?

În ziua înfricoșatei judecăți, îngerul păzitor ajută sufletul pe care l-a păzit în această lume și călătorește cu el înaintea înfricoșatului Judecător. Despre acest adevăr se scrie în mai multe locuri, și mai ales la

„Canonul către îngerul păzitor”, unde se scrie așa: „Când se va pune scaunul și cărțile se vor deschide, și Cel vechi de zile va ședea, și oamenii se vor judeca, și îngerii vor sta înaintea, și pământul se va clătina, și toate se vor înfricoșa și se vor cutremura, atunci arată spre mine iubirea Ta de oameni și mă izbăvește de gheenă, pe Hristos îmblânzindu-L” (Cântarea a 8-a).

Îngerul păzitor va conduce sufletul la învierea cea de apoi, spre a-și cunoaște trupul său din pământ, cum spune în viața Sfântului Vasile cel Nou din 26 martie.

85. Cum se bucură îngerii din ceruri pentru un păcătos care se pocăiește și în ce chip se întristează când păcătuiește?

Îngerii din ceruri se bucură când se pocăiește un păcătos, asemenea Păstorului celui mare, Mântuitorul nostru Iisus Hristos, Care a aflat oaia cea pierdută, adică neamul omenesc, zicând: *Bucurați-vă împreună cu Mine că am aflat oaia cea pierdută* (Luca 15, 6). Acest lucru îl descoperă Mântuitorul și în pilda cu drahma cea pierdută. El arată bucuria îngerilor pentru cel ce se întoarce la pocăință prin cuvintele: *Vă zic vouă, așa se face bucurie înaintea îngerilor lui Dumnezeu pentru un păcătos care se pocăiește* (Luca 15, 10). Iar când omul păcătuiește, îngerul păzitor se întristează și plânge pentru el, depărtându-se de acel suflet, până când iarăși se întoarce la Dumnezeu prin pocăință.

86. Care este cea mai înaltă înțelepciune a creștinului?

După Sfântul Vasile cel Mare, cea mai înaltă înțelepciune a creștinului este să cugete de-a pururea la

ceasul morții. Iar după Sfânta Scriptură, cea mai înaltă filosofie a creștinului este frica de Dumnezeu (Ps. 1, 1-4; 110, 10; Iov 18, 28; Prov. 15, 33). Frica de Dumnezeu este neapărat trebuincioasă pentru cinstirea lui Dumnezeu (Ps. 5, 7) și slujirea lui Dumnezeu (Deut. 6, 13; 10, 20; Ps. 2, 11; Evrei 12, 20).

Frica de Dumnezeu este necesară pentru dobândirea mântuirii noastre (Filip. 2, 12; Prov. 28, 14); pentru păzirea poruncilor lui Dumnezeu (Deut. 6, 24; 8, 6; 10, 12-13); pentru ferirea de păcate (Ieș. 20, 20; Ps. 4, 4; Prov. 14, 16; 16, 6; Iov 1, 8; 2, 3); pentru dobândirea sfințeniei (II Cor. 7, 1); pentru a cârmui sufletele cu dreptate (Ieș. 18, 21; II Regi 23, 3); pentru a judeca drept (II Paral. 19, 6-9).

De aceea Sfânta Scriptură ne învață să umblăm întru toate cu frica lui Dumnezeu, să facem toate cu credință și cu frică de Dumnezeu (II Paral. 19, 9; Ef. 5, 21; Col. 3, 22).

87. Ce trebuie să înțelegem prin cuvintele: *Adu-ți aminte de cele mai de pe urmă ale tale și în veac nu vei greși* (Isus Sirah 7, 38)?

Aceste cuvinte ne învață ca de-a pururea să avem în minte, pe lângă frica de Dumnezeu, și cugetarea morții. Însă aceasta, la cei noi începători în fapta bună, căci cei ce sunt sporiți, prin darul lui Dumnezeu, dobândesc în locul fricii de moarte, dragostea de Dumnezeu. Aceștia nu mai au frică de moarte, *deoarece dragostea scoate afară frica* (I Ioan 4, 18). Iar cele mai de pe urmă ale omului, după Sfinții Părinți, de care trebuie să ne aducem aminte în toată viața, sunt: ceasul morții, adică despărțirea sufletului

de trup, trecerea sufletului pe la vămile văzduhului, starea sufletului înaintea Preasfintei Treimi și hotărârea care i se va da, adică raiul sau iadul.

88. Ce înțelegem prin moarte?

Prin moarte înțelegem două lucruri: moarte fizică, adică despărțirea sufletului de trup, și moarte duhovnicească, adică călcarea poruncilor lui Dumnezeu, care ucide și sufletul și trupul omului păcătos. Omul însă nu moare niciodată cu sufletul, ci numai cu trupul. Căci sufletul este creat de Dumnezeu nemuritor, fie că ajunge în rai sau în iad, după faptele lui. Moartea sufletului este păcatul, după cuvântul: *Plata păcatului este moartea* (I Cor. 15, 56; Iez. 18, 4, 20; Rom. 1, 32; 6, 16 etc).

89. Ce înțelegem prin judecata particulară și unde se așează sufletele oamenilor după moarte?

Sunt două feluri de judecăți ale oamenilor. Cea dintâi este **judecata numită particulară**, adică personală, ce se va face îndată după moarte, când fiecare suflet trece prin înfricoșatele vămi ale văzduhului și stă înaintea Dreptului Judecător, spre a i se hotărî loc de odihnă sau de osândă provizorie, după faptele lui, până la a doua venire a lui Hristos. A doua este **judecata de apoi sau generală, a tuturor oamenilor**, care va avea loc la sfârșitul veacurilor, când se vor alege cei buni de cei răi și vor merge cei buni întru împărăția lui Dumnezeu, și așa pururea cu Domnul vor fi..., iar cei răi vor fi aruncați în focul cel veșnic (Matei 25, 31-46).

Cât despre locul unde se așează sufletele oamenilor după moarte, potrivit cu pilda bogatului nemilostiv și săracului Lazăr (Luca 16, 19-31), Sfânta

Biserica ne învață așa: timp de două zile după moarte, sufletul este purtat de îngerul păzitor peste tot în lume, pe unde a trăit și a făcut fapte bune sau rele, și își amintește de toate cele din pruncie până în ceasul morții. În a treia zi este dus la Dumnezeu, iar la 40 de zile i se rânduește loc de odihnă sau osândă.

În Pravila Mare de la Târgoviște, capitolul 162, spune că „sufletul, de multă dragoste a trupului (său), căci s-a despărțit de dânsul, uneori merge la casa aceea unde a fost în viață, iar alteori la mormântul unde este trupul îngropat. Iar îmbunătățitul și dreptul suflet merge pe la locurile unde avea obiceiul să se roage pentru mântuirea lui și face două zile pe pământ. Iar a treia zi merge sufletul împreună cu îngerul său la cer și stă înaintea groaznicului scaun și se închină înaintea lui Dumnezeu. Pentru aceea se face a treia zi Sfânta Liturghie și pomană pentru cel mort. Iar dacă se închină lui Dumnezeu, merge cu îngerul de îi arată bogatele și frumoasele lăcașuri ale sufletelor dreptilor și ale sfinților care au făcut voia lui Dumnezeu în lume. Toate acestea le vede sufletul atunci (de la a patra până la a noua zi).

Iar a noua zi merge iar de se închină lui Dumnezeu. Pentru aceasta se face Liturghie și pomenire la a noua zi. Apoi îl duce îngerul și îi arată toate muncile cele de dedesubt (din iad) până la 40 de zile (când se închină a treia oară Preasfintei Treimi). Pentru aceasta se fac liturghii și pomeniri (pentru cei morți) la 40 de zile. Iar de acum încolo, după lucrurile care le-a făcut, îi dă lui loc de se odihnește, până va veni Hristos să judece lumea și să-i dea sau să-i plătească fiecăruia după lucrurile lui”.

Aceasta este Tradiția Bisericii și acesta este rolul slujbelor ce se fac pentru cei răposați.

90. Ce deosebire este între rai și împărăția lui Dumnezeu?

Sfântul Ioan Damaschin, în Dogmatica sa, spune că „raiul este material și spiritual și în el stau sfinții până la sfârșitul lumii”. După Judecata de apoi, dreptii vor intra împreună cu Hristos întru împărăția cerurilor.

În rai sfinții și dreptii nu se împărtășesc direct din slava Preasfintei Treimi, ci numai în parte. Iar când vor „intra întru slava Sa”, atunci „vor fi pururea cu Domnul”. În rai stau dreptii numai provizoriu, temporar, până la înfricoșata judecată generală; iar în împărăția lui Dumnezeu petrec veșnic împreună cu îngerii, în lumina cea neînserată a Preasfintei Treimi. În rai sufletele pot fi mutate dintr-o stare de fericire în alta, potrivit cu faptele făcute pe pământ, care ajută la mântuirea altora în vreme îndelungată și potrivit cu rugăciunile și milosteniile ce se fac pentru ele; iar în împărăția lui Dumnezeu toate sunt desăvârșite și veșnice.

Raiul este o grădină dumnezeiască, cu pomi, cu flori, cu păsări cerești, cu fericire nedeplină, situată „în cer”. Iar împărăția lui Dumnezeu este însuși locul slavei, unde se află scaunul Preasfintei Treimi, situată deasupra cerurilor, în „cerurile cerurilor”, despre a cărei slavă nimeni nu poate vorbi; nici om, nici înger, nici însuși Sfântul Pavel, care a fost răpit până la al treilea cer (II Cor. 12, 3-4). Așadar, primul om a pierdut prin păcat raiul, o grădină cerească, iar prin credința în Iisus Hristos și prin sfințenie va dobândi, nu

o grădină, nu raiul cel dintâi, ci însăși împărăția slavei lui Dumnezeu.

Cuviosul Nicodim Aghioritul, în tâlcuirea Epistolei a doua către Corinteni, spune că „după slavă, altul este cerul și altul este raiul. Iar după alegorie și analogie, poate este același sau poate nu este același... Sfântul Maxim Mărturisitorul explică mistic cele trei ceruri la care poate ajunge omul îndumnezeit. Întâiul cer este sfârșitul a toată fapta bună. Al doilea cer este înălțarea minții și cunoștinței la cele dumnezeiești, atât simțite cât și gândite.

Al treilea cer este teologia, prin care ajunge cel desăvârșit, cu ajutorul darului Sfântului Duh, la starea de contemplație, adică la răpirea minții și la înțelegerea tainelor lui Dumnezeu celor mai presus de cunoștință. Unii din Sfinții Părinți zic că Apostolul Pavel a fost răpit în rai, adică la al treilea cer al cunoașterii dumnezeiești, fiindcă i s-au vestit cuvinte tainice și negrăite despre rai, care și astăzi sunt ascunse pentru noi. Adică, ce este pomul vieții cel din mijlocul raiului; ce este pomul cunoștinței binelui și răului; ce au fost heruvimii și sabia de văpaie care păzea ușa Edenului; ce au fost pomii din care a rânduit Dumnezeu să mănânce Adam, și altele pe care le-au tâlcuit Sfinții Părinți, însă nu așa cu amănuntul.

Raiul este loc foarte lăudat pentru frumusețea lui. Acolo a fost răpit Sfântul Pavel și a auzit cântări *pe care nu este cu putință omului a le vorbi* (II Cor. 12, 4). Acolo sunt Enoh și Ilie; acolo este tâlharul de pe cruce; acolo este „sânul lui Avraam” în care a intrat Lazăr și unde sunt așezate de către îngeri toate sufletele dreptilor și sfinților, în loc de odihnă, până la judecata

cea viitoare, când li se va da împărăția cerurilor (Kiriacodromion, Tâlcuirea evangheliei cu bogatul și săracul Lazăr).

91. Care sunt însușirile sufletului după moarte?

Sufletul, după despărțirea de trup, își păstrează însușirile sale date de Dumnezeu, ca: memoria, cugetarea, gândirea, înțelegerea, voința liberă etc. În schimb unele facultăți ca: plăcerea, mâhnirea, frica, mânia, imaginația, activitatea și cele de acest fel, dincolo nu lucrează ca aici, unde sufletul este în legătură cu trupul acesta pătimaș. Toate aceste facultăți după moarte se înduhovnesc, asemenea trupurilor celor duhovnicești, după cuvântul Sfântului Pavel care zice: *Seamănă-se trup sufletesc, scula-se-va trup duhovnicesc* (I Cor. 15, 44).

Patru sunt însușirile trupului înviat din morți, după Sfântul Apostol Pavel: **nestricăciunea, cinstea, puterea și duhovnicia** (I Cor. 15, 42-44). Iar însușirile sufletului sunt cele arătate mai sus, care rămân veșnic cu el, fie că sufletul este în rai sau în iad. În schimb, însușirile firești ale trupului omenesc, precum puterea seminală, cea hrănitore și simțitoare, după moarte nu le mai are sufletul, deoarece trupurile duhovnicești în rai nu mai au nevoie de mâncare și băutură, cum spune Sfântul Pavel: *Împărăția lui Dumnezeu nu este mâncare și băutură, ci dreptate, pace și bucurie în Duhul Sfânt* (Rom. 14, 17).

92. Sufletele dreptilor se cunosc între ele în rai? Dar ale păcătoșilor din iad? Ce legătură este între cei din rai cu cei din iad și cu cei de pe pământ?

Că dreptii se cunosc în rai, despre aceasta nu poate fi nici o îndoială. Acest lucru îl arată Însuși Mântuitorul în pilda cu bogatul nemilostiv și săracul Lazăr, unde spune: *Și în iad, ridicându-și bogatul ochii săi, vede pe Avraam de departe și pe Lazăr în sânurile lui* (Luca 16, 23). Dar nu numai că se văd, ci înțelegem din Sfânta Evanghelie că se aud unii pe alții. Că iată ce zice bogatul din iad către Avraam: *Părinte Avraam, miluiește-mă și trimite pe Lazăr...*

În *Kiriacodromion* scrie următoarele, la tâlcuirea acestei evanghelii: „Cei păcătoși văd pe cei drepti, nu numai pe cei cunoscuți, ci și pe cei necunoscuți. Văd cei păcătoși și pe cei nedreptățiți de dânsii, însă „de departe”. Că foarte departe sunt ei de împărăția lui Dumnezeu și de fericirea cea veșnică. Vede bogatul cel nemilostiv pe Avraam cel milostiv și iubitor de străini și pe Lazăr cel nemiluit de dânsul. Egipteanca cea înverșunată (femeia lui Putifar) vede pe Suzana cea curată și pe Iosif pe care l-a supărat și năpăstuit. Izabela cea nedreaptă vede pe Ilie cel drept și pe Navute pe care l-a nedreptățit. Iar Nero tiranul vede pe Constantin împăratul, cel întocmai cu Apostolii, pe Petru, pe Pavel și pe ceilalți sfinți pe care i-a omorât. Aceasta o adevărește și cuvântul Domnului, Care zice: *Vedeau-vor pe Acela pe Care L-au împuns* (Ioan 19, 37).

Aceasta mai pe larg o zice înțeleptul Solomon, grăind: *Atunci va sta dreptul cu îndrăzneală multă înaintea feței celor ce l-au necăjit pe el și a celor ce au lepădat ostenelile lui și, văzând, se vor tulbura cu frică groaznică și se vor minuna de vederea cea preaslăvită* (Înțelepciunea lui Solomon 5, 1-2).

Deci, legătura dintre cei din rai cu cei din iad aceasta este, că se văd și se aud unii pe alții „de departe”; că cei din iad se roagă și cer ajutor celor din rai, ca să fie scăpați de osândă. Iar cei de pe pământ sunt în legătură duhovnicească de dragoste cu toți cei răposați, indiferent unde ar fi, și fac rugăciuni și milostenii pentru izbăvirea lor din munci. Datorită acestora și, mai ales, Sfintei Liturghii și dezlegărilor ce se fac în Biserică pentru cei răposați, este posibilă ieșirea unor suflete din iad, spre a intra în rai, prin mila Preabunului nostru Dumnezeu. Dar numai până la judecata cea de apoi, după care nimic nu se mai poate face pentru cei aruncați în muncile iadului. Cei din iad văd și pe cei de pe pământ și se cunosc între ei, dar nu se pot ajuta cu nimic (Luca 16, 28-31).

93. Ce trebuie să înțelegem prin cuvintele Domnului, Care zice: *Mă sui să vă pregătesc vouă loc și În casa Tatălui Meu multe locașuri sunt* (Ioan 14, 2)?

Mântuitorul nostru Iisus Hristos S-a suit la ceruri să gătească loc celor ce vor crede în El și vor lucra poruncile Lui. Și această gătire este despărțită după măsura faptelor bune ale fiecăruia, zice Sfântul Andrei al Cezareei în tâlcuirea Apocalipsei, la Cuvântul VI. În ce constă „pregătirea” de loc în ceruri, rămâne o taină a lui Dumnezeu. Ea însă arată dragostea desăvârșită a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh pentru omul împodobit cu fapte bune, care devine fiu al lui Dumnezeu după dar.

Iar cât privește multele locașuri care sunt în „casa Tatălui”, adică în ceruri, auzi pe Sfântul Efrem Sirul ce

zice: „Multele locașuri ale Tatălui numește Mântuitorul pe măsurile minților celor ce se sălășluiesc în latura aceea (în rai), adică pe despărțirile și deosebiriile întru care cu mintea se vor desfăta. Că nu cu deosebirea locurilor, ci cu rânduiala darurilor a zis Domnul multe locașuri. Căci precum din razele soarelui acestuia simțit, după curățirea puterii celei văzătoare (fiecare) se desfătează... așa și în veacul viitor toți dreptii și sfinții se vor sălășlui într-o bucurie cu nedespărțire și fiecare, după măsura sa, dintr-un soare gândit se strălucește și după vrednicie trage bucurie și veselie” (Tomul III, *Cuvânt pentru fericitele locașuri*).

94. Dumnezeu, Care știe mai înainte de naștere cine se mântuiește, de ce nu silește pe om să meargă pe calea mântuirii?

Da, Dumnezeu știe toate mai înainte de nașterea noastră. El știe care din oameni se vor mântui și care se vor osândi. Dar nu le hotărăște toate mai dinainte, ci lasă la voia lor liberă. Că dacă l-ar sili pe om pe calea mântuirii, i-ar răpi libertatea și voința și omul nu ar mai avea nici o plată dincolo. Adică, omul și-ar pierde calitatea sa de om, de ființă liberă și, deci, și-ar pierde și răsplata și mântuirea. Că Dumnezeu nu este spărgător de uși, ci numai bate la ușa inimii fiecăruia, iar a deschide este în voia liberă a omului. Auzi ce zice Domnul: *Iată, stau la ușă și bat; de va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine* (Apoc. 3, 20).

Iată, dar, că Dumnezeu nu forțează ușa, adică voia liberă a omului. Dumnezeu știa mai dinainte că cetatea

Ninive se va pierde, pentru răutățile sale, dar nu a hotărât pierderea ei mai dinainte, așteptând întoarcerea oamenilor. Întoarcerea lor la pocăință a întors spre bine și hotărârea lui Dumnezeu (După Sfântul Ioan Gură de Aur, Cuvânt despre pocăință, din *Împărțire de grâu*).

Așadar, rămâne la voia omului de a se încununa sau a se osândi, căci Dumnezeu *voiește ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină* (Isaia 45, 22; Matei 18, 14; Ioan 3, 16; Tim. 2, 4; 3, 4; II Petru 3, 9) La mântuirea fiecăruia dintre noi se cere o singură condiție: **unirea voii noastre cu voia lui Dumnezeu** și atunci niciodată nu ne vom osândi.

95. Cum poate ajuta Biserica sufletele credincioșilor după moarte?

Zice Sfântul Simeon al Tesalonicului că „mai mult decât orice altă slujbă, sufletele răposaților noștri sunt ajutate după moarte de Sfintele Liturghii și scoaterea de miride (părțicele) pentru ei” (*Tratat asupra tuturor dogmelor*).

Rugăciunile pentru morți se întemeiază pe credință, pe binefacerile aproapelui și pe încredere în pocăința celor răposați, cu care cei vii se prezintă înaintea Domnului, ca o împlinire a poruncii de a se iubi unii pe alții. De vor fi mici păcatele celui mort, atunci el se folosește de Liturghiile, rugăciunile și milosteniile ce se fac pentru el, adică îl iartă Dumnezeu și-l scoate afară din iad. Iar de vor fi păcate mari și grele, pe care nu le-a spovedit în viață, atunci nu se iartă, ci numai se ușurează. Căci Dumnezeu a închis poarta raiului pentru el și nu-i folosește la nimic; dar folosește celor vii care le aduc cu vrednicie (*Pravila Mare de la Târgoviște*, 158).

„Mirida care se scoate la Liturghie și pomenirea care se face pentru cel mort, îl unește pe cel mort cu Dumnezeu și-l împărtășește cu Dânsul nevăzut” (Sfântul Simeon al Tesalonicului, VI, 374). Folosește încă pentru sufletele celor răposați și pomenirile care se fac la 3, la 9 și la 40 de zile (Ibidem 372). Pomenirea morților se face până la un an din trei în trei luni și apoi din an în an până la șapte ani. Cel ce a murit spovedit, dar nu și-a împlinit canonul, este ajutat după moarte de slujbele Bisericii, de rugăciuni și de milostenii ce se fac pentru el. Iar dintre rugăciunile ce se fac pentru răposați, cele mai de folos sunt Sfintele Liturghii (Sfântul Simeon al Tesalonicului, IX, 72; *Pravila bisericească* de Arhimandrit Nicodim Sachelarie și *Viața repausaților*). Dacă cineva a murit spovedit, dar nu și-a făcut canonul pe pământ, îl face dincolo, în iad, și apoi este scos la odihna raiului.

96. Ce sunt și câte sunt la număr vămile văzduhului, pe unde trec sufletele după moarte?

Vămile văzduhului sau „tribunalele” din văzduh, pe unde trec și sunt cercetate sufletele oamenilor după moarte, sunt formate din cete de îngeri răi, diavoli dintre cei mai înfricoșați, care stau în calea sufletelor, le opresc, le vădesc păcatele făcute, chiar și pe cele spovedite și părăsite de multă vreme, pe cele săvârșite în copilărie, în tinerețe, la bătrânețe, pe cele gândite și săvârșite cu voie sau fără de voie, până în clipa morții.

Sfântul Apostol Pavel zice despre aceste cete diavolești: *Că nu ne este nouă lupta împotriva trupului și a sângelui, ci împotriva stăpânilor, a începătoriilor și a stăpânitorilor veacului acestuia* (Ef. 6, 12). Așa

precum și Sfântul Pavel adeverește, ca cel ce a fost răpit până la al treilea cer, precum și Tradiția Bisericii ne învață că cetele diavolilor din văzduh sunt împărțite în numeroase grupuri sau polcuri, după numărul patimilor și ale păcatelor de moarte. Fiecare ceată de îngeri răi, una mai înfricoșătoare decât alta, are în fruntea sa un înger cumplit, având misiunea să cerceteze sufletul de un anumit păcat. Adică, de când l-a făcut, cum l-a făcut, de câte ori, în ce împrejurare, dacă l-a mărturisit sau nu la preot, dacă a făcut sau nu canon pentru el, dacă l-a părăsit, dacă a îndemnat și pe alții să-l facă sau nu. Cele mai grele vămii, unde cad cei mai mulți creștini, sunt vămile desfrânării, beției, uciderii de copii, mândriei, necredinței, osândirii altora, lenevirii, zgârceniei, urii, lăcomiei și eresurilor.

Cât despre numărul exact al acestor vămii, sau cum anume sunt așezate în văzduh, rămâne o taină a lui Dumnezeu. Unii sfinți, și mai ales Sfântul Vasile cel Nou de la 26 martie, numără 20 de vămii ale văzduhului, pentru principalele păcate de moarte. Alții numără 24. Noi nu trebuie să iscodim tainele lui Dumnezeu. Numai atât trebuie să știm că *pentru tot cuvântul deșert vom da seamă*. De aceea trebuie să părăsim tot păcatul, să ne mărturisim la duhovnici iscusiți, să facem canonul dat, să punem început bun, să ne rugăm neîncetat, să facem milostenie și să alergăm cât mai des la biserică. Prin acestea ni se iartă toate păcatele și se mântuiesc sufletele noastre de vameșii văzduhului și de muncile iadului.

97. De ce în unele părți se dezgroapă morții la șapte ani?

După tradiția Bisericii morții nu se dezgroapă niciodată, până la judecata cea de apoi. Dar în unele locuri este obiceiul de a se dezgropa morții la șapte ani, când li se face pomenire la mormânt. Se mai dezgroapă prin orașe, unde nu este suficient loc prin cimitire și chiar în unele mănăstiri, iar osemintele călugărilor se depun în așa numitele „gropnițe”, „cripte”, adică „osuare”, situate sub bisericile din cimitir, cum sunt la mănăstirile Neamț, Secu, Agapia, Văratec și altele.

Dezgroparea morților este benevolă. De obicei se păstrează tradiția locului. Dezgroparea este obligatorie numai în trei cazuri: când cel răposat a fost blestemat sau a fost sub vreo legătură arhierească, sau dacă a murit în păcate foarte grele. Dacă sunt aflați neputrezi, este semn că nu au fost iertați de Dumnezeu și este nevoie de multe rugăciuni și dezlegări ca să fie iertați. Iar în alte cazuri nu trebuie să le mai tulburăm liniștea celor pecetluiți până la a doua înviere.

98. Care sunt semnele ce caracterizează moaștele sfinților?

Moaștele sfinților aflate întregi în morminte sunt și rămân permanent nestricăcioase; sunt binemirositoare; răspândesc bună mireasmă; sunt uscate, ușoare și au culoare galben-deschis, asemenea alunelor coapte; sunt plăcute la vedere; nu provoacă frică, ci bucurie duhovnicească; sunt asemenea omului care doarme liniștit și izvorăsc din ele felurite minuni și vindecări de boli, spre slava lui Dumnezeu (a se vedea și Pidalionul, 1844, fila 444). Cele mai recente moaște, descoperite în vara anului 1980 în pustiu Hozeva, din valea Iordanului, sunt moaștele unui mare sfânt și

sihastru român, moldovean – Cuviosul ieroschimonah Ioan Iacob „Hozevitul”. În prezent sfintele lui moaște, întregi și binemirositoare, sunt așezate într-un sicriu frumos și depuse în biserica Mănăstirii Sfântului Gheorghe Hozevitul, din apropiere de Ierihon.

99. Părinte Cleopa, de ce trebuie să fie sfârșitul lumii?

Spun Sfinții Părinți că pentru patru pricini trebuie să fie sfârșitul lumii: Ca să se arate dreptatea lui Dumnezeu în toată desăvârșirea ei; ca să se arate nedreptatea oamenilor față de poruncile lui Dumnezeu; ca să se pedepsească păcatele și fărădelegile lumii de la întemeierea ei până la sfârșitul veacurilor și ca să se răsplătească faptele bune ale dreptilor pe măsura credinței și a răbdării lor.

100. Când va fi sfârșitul lumii?

Nimeni nu știe când va fi sfârșitul lumii. Aceasta este o mare taină a lui Dumnezeu. Odată ucenicii au întrebat pe Iisus Hristos, când va fi sfârșitul lumii? Iar Domnul le-a răspuns: *De ziua și de ceasul acela nimeni nu știe, nici îngerii din ceruri, nici Fiul, ci numai Tatăl* (Matei 24, 36; Marcu 13, 32; Luca 17, 20). Mântuitorul ne spune că sfârșitul va veni fără de veste, precum a venit cândva și potopul. *Precum a fost în zilele lui Noe, așa va fi și venirea Fiului Omului. Căci, precum în zilele acelea dinainte de potop, oamenii mâncau și beau, se însurau și se măritau, până în ziua când a intrat Noe în corabie și n-au știut până ce a venit potopul și i-a luat pe toți, la fel va fi și venirea Fiului Omului* (Matei 24, 37-39).

De aceea, întotdeauna trebuie „să priveghem”, să fim pregătiți prin pocăință și fapte bune și să stăm în așteptarea Marelui Hristos, precum stăteau și fecioarele cele înțelepte, că nu știm în care strajă din noaptea vieții noastre va veni, *că în ceasul în care nu gândim Fiul Omului va veni* (Matei 24, 42-44).

Însă Domnul nu ne-a lăsat cu totul în nedumerire. El ne-a spus că mai înainte de venirea Sa „în slavă, să judece viii și morții”, cum spune la Crez, vor urma numeroase semne între oameni, pe pământ și în univers, care vor prevesti apropierea venirii lui Hristos. După aceste semne vom cunoaște cât de aproape este venirea Domnului la judecată.

101. Care sunt cele mai importante semne premergătoare venirii lui Hristos la Judecata de apoi?

Ni le-au arătat în Vechiul Testament mai ales marii profeți Isaia, Iezechiel și Daniil, iar în Noul Testament, Sfinții Apostoli Petru, Pavel și Ioan, în Apocalipsă. Dar cel mai clar ni le-a prevestit Însuși Domnul nostru Iisus Hristos, prin Sfinții Evangheliști (Matei cap. 24; Marcu cap. 13; Luca cap. 21).

102. Ce trebuie să facem noi creștinii ca să aflăm milă în ziua Judecății lui Hristos?

Să facem milă, ca să aflăm milă. Mântuitorul ne va întreba mai întâi de faptele milei creștine, precum citim la Sfântul Evanghelist Matei, în capitolul 25, versetele 31-46. Apoi să păstrăm cu sfințenie dreapta credință în Iisus Hristos, așa cum am moștenit-o de la Sfinții Apostoli. Să ne păzim de *proorocii și hristoșii*

mincinoși, care sunt creștini răzvrățiți ce se rup de Trupul Bisericii lui Hristos.

Pe lângă dreapta credință să ascultăm de Sfânta Biserică și de păstorii noștri sufletești; să ne rugăm mai mult, să ne spovedim des, să părăsim tot păcatul care ne desparte de Dumnezeu, să trăim cu toții în dragoste, *căci dragostea niciodată nu cade* (I Cor. 13, 8) și să răbdăm toate necazurile și încercările vieții, *căci ne spune Hristos: Cel ce va răbda până la sfârșit, acela se va mântui* (Matei 24, 13).

103. Cum trebuie să înțelegem semnul apocaliptic 666, de care se vorbește în Apocalipsă, capitolul 13, versetul 18?

Numărul 666 este un număr alegoric, simbolic. Unele grupări sectare cred, în mod literal, că va fi o „pecete” pusă pe fruntea sau mâna dreaptă a anumitor creștini vrednici de pedeapsă. În Biserica Ortodoxă, cel mai bine explică sensul acestui număr Sfântul Andrei, episcopul Cezareei. Astfel, primul 6 – spune acest sfânt – simbolizează **mânia fără judecată**; al doilea 6 simbolizează **mintea plină de tulburare**; iar al treilea 6 simbolizează **pofta fără de rațiune**. Toate aceste patimi vor stăpâni pe mulți creștini în veacul de pe urmă, adică răzbușnarea, necredința și desfrânarea.

104. Prin sfârșitul lumii înțelegem distrugerea generală a universului sau numai o reînnoire a lui?

Nu va fi distrusă lumea materială, pământul și întreg universul, ci numai se va reînnoi, se va curăți, după care *va fi cer nou și pământ nou* (Apoc. 21, 1). La fel spune și psalmistul David: *Trimite-vei Duhul Tău și*

se vor zidi și vei înnoi fața pământului (Ps. 103, 31; II Petru 3, 13). Este păcat să credem că Dumnezeu va distruge definitiv zidirea Lui pe care a făcut-o cu mâinile Sale și a zis „că este foarte bună”. Sfinții Părinți au hotărât și ei că „cine va zice că la sfârșitul lumii va fi distrus desăvârșit pământul și universul – care este zidirea lui Dumnezeu – să fie anatema!”

105. De ce trebuie să învie trupurile tuturor oamenilor la Judecata de apoi?

Trupurile tuturor oamenilor, de la primul Adam până la ultimul născut din femeie, trebuie să învie la Judecata de apoi, ca să stea înaintea tronului lui Iisus Hristos (Rom. 14, 10; II Cor. 5, 10) și ca să ia fiecare suflet și trup plată sau osândă, după faptele care le-a lucrat în viața aceasta de acum (Iov 31, 11; Prov. 24, 12; Ier. 17, 10; 32, 19; Iez. 18, 20; Matei 25, 35-45; Rom. 2, 6; Iacob 2, 13; I Petru 1, 17).

Învierea dreptilor se face pentru a învia cu trupuri duhovnicești și nestricăcioase, asemenea trupului lui Hristos (Rom. 6, 5; I Ioan 3, 2; Filip. 3, 21). Nu vor fi două rânduri de învieri: a celor drepti mai întâi, pentru a împărăți cu Hristos o mie de ani, și apoi a celor păcătoși, cum învață ereticii hiliaști (milenaști). Ci toți vor învia odată, „la trâmbița arhanghelului”. Trupurile oamenilor trebuie să învie, sau spre osândă, sau spre slava veșnică (Daniel 12, 2-3).

Trupurile dreptilor vor învia spre a fi proslăvite cu cele patru însușiri ale trupurilor cerești, de care spune Sfântul Apostol Pavel, adică cu **nestricăciunea, cu puterea, cu slava și cu duhovnicia** (I Cor. 15, 42-49). Trupurile dreptilor vor învia, ca să poarte chipul

trupului ceresc al lui Hristos, precum în lumea aceasta au purtat chipul trupului celui pământesc (I Cor. 15, 48). Iar trupurile celor păcătoși vor învia spre muncă veșnică (Matei 25, 46) și „spre a se cunoaște din așezarea feței lor vina lor și păcatele care le-au făcut” (*Ușa pocăinței*).

Trupurile dreptilor vor învia ca să fie proslăvite de Hristos, pe Care L-au purtat în inima lor pe pământ, ostenindu-se la toată fapta cea bună, după învățătura Sfintei Evanghelii. Iar trupurile păcătoșilor vor învia, ca să se arate întunecate și grozave la vedere, ca cele ce au făcut lucrurile întunericului și au purtat în ele pe diavolul, care este întuneric și înșelăciune (*Ușa pocăinței*, cap. 3).

106. Când și unde va fi judecata viitoare?

Întrebi când va fi Judecata de apoi? Ne este de ajuns să știm că Dumnezeu a hotărât o zi pentru judecata cea viitoare (Isaia 2, 12; 34, 8; Fapte 17, 31; Rom. 2, 16; Matei 11, 22-24), care va fi sfârșitul lumii acesteia (Matei 24, 1-26). Iar când va veni ziua Judecății de apoi, să auzim pe Însuși Mântuitorul nostru Iisus Hristos, Care zice: *Iar de ziua și ceasul acela nimeni nu știe, nici îngerii din ceruri, nici Fiul, ci numai Tatăl* (Matei 24, 36).

Iar de locul unde va fi judecata, știm din gura Sfântului Apostol Pavel, că va fi în văzduh și în nori (I Tes. 4, 17; Ioan 3, 17, 24; I Cor. 15, 51). După mărturia Sfântului Prooroc Ioil, locul judecății va fi deasupra Văii Plângerii, adică a Văii lui Iosafat de lângă Ierusalim: *Și voi aduna toate neamurile, zice proorocul, și le voi pogori pe ele în Valea lui Iosafat și*

mă voi judeca cu ele acolo (Ioil 4, 12). Iar Sfântul Ioan Gură de Aur zice că locul judecății de apoi va fi „afară oareunde de toată lumea aceasta, precum socotesc eu. Că precum temnițele împăraților și ocnele departe sunt puse, așa și gheena va fi afară de lumea aceasta” (*Împărțire de grâu*, Cuvânt despre judecata ce va să fie).

Așadar, din mărturiile sfinților prooroci și Apostoli și din învățătura Evangheliei lui Hristos, se arată atât de luminat că este judecată și osândă veșnică pentru cei păcătoși. Iar de locul unde va fi judecata și gheena focului veșnic ne spune cel mai clar Sfântul Apostol Pavel, că va fi în văzduh (I Tes. 4, 17).

107. După care legi se vor judeca toate semințiile pământului?

Sfântul Grigorie de Nyssa spune că după patru legi vor fi judecați oamenii la înfricoșata Judecată de apoi:

a) Cei ce au trăit de la Adam până la darea legii pe Muntele Sinai, vor fi judecați de Hristos după legea conștiinței dată omului din naștere, numită și legea morală sau legea firii. Prin conștiință, care este glasul lui Dumnezeu în om, fiecare știe ce este bine și ce este rău. După această lege s-a condus lumea până la Moise (Rom. 2, 14-15).

b) A doua lege după care se vor judeca oamenii dinainte de Hristos și toți cei ce nu cred în Hristos, este legea zidirilor, a întregii creații care ne stă pururea în față și ne spune că este făcută atât de minunat de un Creator nevăzut, de Dumnezeu. „Lumea văzută, spune Sfântul Vasile cel Mare, este școală a sufletelor celor cuvântătoare”, este Biblia nescrisă a tuturor oamenilor

(Rom. 1, 20; *Filocalia*, vol. X, 1981, Cuvântul 5, p. 43; *Hexaimeron*, Cuvântul 1, București, 1826).

c) A treia lege; după care se vor judeca numai evreii, este legea scrisă a lui Moise, care s-a dat pe Muntele Sinai (Rom. 2, 12).

d) A patra lege este Legea Darului, sau Evanghelia, dată nouă de Hristos, după care se vor judeca toate popoarele creștine (Ioan 12, 48; Rom. 2, 1-6; Iacob 2, 12).

Dacă cineva se leapădă de botezul creștin este un apostat, adică lepădat de Dumnezeu, și nu are iertare în veci, iar la judecată va fi mai greu pedepsit decât un păgân care nu a știut pe Hristos. Sfinții Părinți spun că păgânii nu se pot întoarce ușor la credința în Hristos, pentru că n-au cunoscut pe Dumnezeu. Tot ei spun că cei ce au greșit în Legea darului, ca creștini, mai greu și mai tare se vor pedepsi decât păgânii care au greșit după legea firii.

108. Întrucât dreptii din rai sunt mântuiți, pentru ce trebuie să învie și ei din morți și să fie judecați a doua oară în ziua de apoi?

Pentru că în ceasul morții au fost judecați provizoriu și fără trup, iar la Judecata de apoi vor fi judecați cu tot cu trup. Adică va fi judecat și trupul pentru faptele lui, ca să nu rămână nici el nejudecat și nerăsplătit sau neosândit. Apoi, pentru că de la judecata particulară până la cea de pe urmă, faptele bune făcute de cei drepti pe pământ le agonisesc mai multă răsplată și odihnă în împărăția lui Dumnezeu, care li se va da în ziua cea mare a judecății. La fel și cu cci păcătoși, faptele lor rele de pe pământ le agonisesc

după moarte, prin sminteală, mai multă osândă care li se va da la Judecata de apoi.

Deci, la judecata viitoare se vor judeca și dreptii și păcătoșii (Eccl. 3, 17; II Petru 2, 9) *și toți vom sta înaintea divanului lui Hristos, ca să ia fiecare după cele ce-a lucrat prin trup* (Rom. 14, 10; II Cor. 5, 10). Așadar, dreptii se vor judeca spre a avea *mărturia lui Hristos înaintea Tatălui* (Matei 10, 32; 25, 34; Luca 12, 8; Apoc. 3, 5) și spre a primi răsplata cea veșnică. Iar păcătoșii vor învia spre a primi osânda cea veșnică, după faptele lor (Matei 13, 43; 25, 46; Ioan 5, 29; Rom. 2, 7-10; II Tim. 4, 8; I Petru 5, 4; Apoc. 11, 18).

Dreptii, după Judecata de apoi, nu mai primesc raiul în care au fost până atunci, ci primesc împărăția lui Dumnezeu unde *vor străluci ca soarele* întru lumina Preasfintei Treimi (Matei 25, 4, 34; 43).

109. De ce se cercetează la Judecata de apoi numai faptele milosteniei, iar celelalte fapte nu, după cum spune Evanghelia după Matei, capitolul 25, 31-46?

Să nu zicem că la Judecata de apoi nu se întreabă și celelalte fapte bune. Să ne aducem aminte de cuvintele Domnului, Care zice: *De nu va prisosi dreptatea voastră mai mult decât a cărturarilor și a fari-seilor, nu veți intra în împărăția cerurilor* (Matei 5, 20). Să ne aducem aminte că împărăția cerurilor este a celor săraci cu duhul (Matei 5, 3) și a celor ce sunt prizoniți pentru dreptate (Matei 5, 10). Să ne aducem aminte că numai cei ce vor ajunge la nevinovăția și curăția pruncilor *vor intra întru împărăția cerurilor* (Matei 18, 3; 19, 14; Marcu 10, 14; Luca 18, 16). Să ne aducem

aminte că prin multe scârbe și necazuri ni se cade nouă a intra întru împărăția lui Dumnezeu (Fapte 14, 22).

Iar Sfântul Apostol Pavel zice: *Nu vă amăgiți: nici desfrânații, nici închinătorii la idoli, nici preacurvarii, nici malahienii, nici sodomiții, nici furii, nici lacomii, nici beșivii, nici ocărătorii, nici răpitorii, nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu* (I Cor. 6, 9-10). La Efeseni întărește din nou acest lucru, zicând: *Aceasta să știți că tot desfrânatul, sau necuratul, sau lacomul, care este slujitor al idolilor, nu are moștenire întru împărăția lui Hristos și Dumnezeu* (Ef. 5, 5). Iar la Apocalipsă zice: *partea celor fricoși și necredincioși și păcătoși și spurcați și ucigași și desfrânați și fermecători și închinători la idoli și a tuturor celor mincinoși este iezerul care arde cu foc și pucioasă, care este moartea a doua* (Apocalipsa 21, 8). Și Pavel adaugă în alt loc: *Nu știți oare că nedreptii nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu?* (I Cor. 6, 9). Iar Domnul zice: *pentru tot cuvântul deșert pe care îl vor grăi oamenii vor da seamă în ziua judecății* (Matei 5, 22; 12, 36-37; Iuda 15).

Așadar, de toate faptele cele bune și cele rele vom fi întrebați în ziua Judecății de apoi. Iar dacă spune evanghelistul că la Judecata de apoi vom fi întrebați aceasta să înțelegem că milostenia este una din fiicele dragostei, după cum zice și Sfântul Pavel că *dragostea se milostivește...* (I Cor. 13, 4). Deci, întrucât dragostea este *legătura desăvârșirii* (Col. 3, 14), să înțelegem că din dragostea de Dumnezeu și cea de aproapele izvorăsc toate faptele cele bune și că cine are dragoste desăvârșită acela a ajuns la *plinirea Legii* (Rom. 13, 8-10), având în sufletul său cea mai mare

faptă bună care *nu pierde niciodată* (I Cor. 13, 8). Căci în dragoste se cuprind toate faptele cele bune.

Pentru aceasta va întreba Domnul la judecată numai de milostenie, pentru că cel ce este cu adevărat milostiv este și un izvor al dragostei de Dumnezeu și de oameni și lucrător a toată fapta bună.

110. De câte feluri este milostenia creștină?

Milostenia creștină este de două feluri: trupească, adică materială, și sufletească, adică duhovnicească. Ambele milostenii izvorăsc din dragostea de Dumnezeu și de aproapele.

111. Care sunt faptele milosteniei trupesti cele mai mari?

Sunt cele arătate de Mântuitorul la Evanghelia Judecății de apoi (Matei 25, 34-45), și anume: să hrănim pe cel flămând, să adăpăm pe cel însetat, să îmbrăcăm pe cel gol, să cercetăm pe cel bolnav și întemnițat și să odihnim pe cel străin și care este în necaz.

112. Care sunt faptele milosteniei sufletești?

Să întoarcem la dreapta credință pe cei necredincioși și eretici; să întoarcem la pocăință pe cei păcătoși și înstrăinați de Dumnezeu; să învățăm cele bune pe cei neștiutori; să mângâiem și să sfătuim pe cei deznădăjduiți, pe cei întristați și bolnavi; să ne rugăm pentru aproapele nostru, adică pentru tot omul care este în nevoi (Filip. 1, 19; Col. 4, 3; Iacob 5, 16); să iertăm din inimă pe cei ce ne greșesc și să nu ne răzbunăm pe ei (Matei 5, 44-48; 18, 22).

113. Care este cea mai mare faptă bună a iubirii de Dumnezeu? Dar a iubirii față de aproapele?

Cea mai mare faptă bună a iubirii de Dumnezeu este *de a lua cineva crucea sa și a urma lui Hristos până la moarte* (Matei 10, 38; Luca 14, 27), așa cum au făcut și sfinții mucenici, cuvioșii, călugării cei aleși și toți creștinii drepecți. Iar fapta bună cea mai mare izvorăță din iubirea de aproapele este *de a-și pune cineva sufletul (viața) pentru aproapele său* (I Tes. 2, 8; II Cor. 12, 15; II Tim. 2, 10; I Ioan 3, 16).

114. Rugăciunea pentru aproapele este o datorie sau o faptă de milostenie?

Este și una și alta, căci toate faptele bune sunt o datorie a creștinilor față de Dumnezeu și față de oameni. Rugăciunea pentru aproapele este o dovadă a dragostei creștine (II Cor. 9, 14) și o datorie duhovnicească a fiecărui membru al Bisericii lui Hristos (Ef. 6, 18; I Tim. 2, 1; Iacob 5, 16). Oricum am socoti, suntem datori să ajutăm pe aproapele nostru cu rugăciunea, cu cuvântul, cu sfatul, cu hrană, cu bani, cu tot ce putem și este nevoie.

115. Cum poate face milostenie săracul care nu are ce să dea milostenie?

Dacă cineva este așa de sărac că nu are nimic să dea milostenie celui lipsit, unul ca acela este scutit de milostenia cea trupească, „că dacă nu avem, nu ni se cere”, zice Sfântul Isaac Sirul. Însă milostenie duhovnicească oricine poate și este dator să facă cu aproapele. Adică să se roage pentru cei din suferință,

să-i îndemne la biserică, să le dea un pahar cu apă, să le spună un cuvânt de mângâiere.

116. Călugării sunt datori să facă milostenie materială?

Cât privește pe călugări „este mai mare lucru pentru ei să fie săraci, decât să miluiască pe săraci” (*Filocalia*, vol. IX, Cuvintele 16, 17 din Scara Sfântului Ioan Scărarul). Iar dacă monahii vor uita făgăduința lor de a fi săraci și vor aduna bani și alte averi, atunci prea obligați sunt să facă milostenie la săraci, căci ei au dat jurământ înaintea lui Hristos să trăiască toată viața în sărăcie de bună voie. **Pe călugării care adună bani și averi, numai milostenia îi poate izbăvi de osânda lui Dumnezeu.** În legătură cu aceasta să vă spun o istorioară adevărată, scrisă în Prolog, vol. I, în 11 octombrie.

Era un egumen vestit la o mănăstire cu mulți călugări. Acesta la început era foarte milostiv și iubitor de săraci. Pe toți care băteau la poarta mănăstirii îi primea, îi ospăta, vorbea cu ei și le dădea cele de nevoie. Mai târziu a devenit iubitor de cinste omenească și a părăsit milostenia și pe săraci. Se împrietenise cu oameni bogați, cu dregători și boieri, cărora zilnic le dădea ospete și se îndeletnicea numai cu ei. Iată că odată a venit la poarta mănăstirii un bătrân sărac și i-a spus portarului: „Părinte, spune-i egumenului că a venit un frate de-al lui de departe cu multă osteneală și dorește să vorbească cu dânsul”. S-a dus portarul mănăstirii, dar egumenul ospăta și vorbea cu bogații.

Când i-a spus, a răspuns cu asprime portarului: „Nu mă supăra acum. Nu mă vezi vorbind cu oamenii? Pentru ce ai slobozit pe acest sărac în mănăstire?” Auzind acel sărac nu s-a tulburat, ci a stat în aşteptare la poartă până seara. După cinci ceasuri a venit la egumen un oarecare om bogat şi l-a întâmpinat egumenul la poartă. Atunci i-a spus săracul acela: „Am a-ţi spune un cuvânt, părinte”. Dar egumenul nu l-a băgat în seamă, ci l-a lăsat la poartă şi s-a dus la cină cu bogatul. Apoi iar l-a petrecut până la poartă şi nu a luat în seamă rugămintea săracului aceluia.

Deci, înserându-se şi văzând el că nu-l primeşte egumenul, s-a apropiat de portar şi i-a zis: „Aşa să-i spui egumenului: A venit Hristos la tine şi nu L-ai primit! Deci, întrucât cauţi cinste omenească, iată, de acum voi trimite la tine pe cei bogaţi şi puternici din toată ţara aceasta, că lucruri pământeşti doreşti, dar bunătăţile Mele nu le vei vedea!” În clipa aceea s-a făcut nevăzut. Era Iisus Hristos în chip de sărac!

Să învăţăm de aici, părinte, ce mare putere are milostenia la săraci pentru mântuirea noastră. Că odată cu săracul vine şi Hristos la uşa noastră. Deci, cei care avem câte ceva, să le dăm, ca să nu plece de la noi întristaţi. Iar cei care nu au, să-i mângâie măcar cu un cuvânt şi să se roage pentru ei. Să ne amintim de părintele Vichentie Mălău, mare duhovnic la Secu şi Agapia. Când venea câte un sărac la chilia lui şi nu mai avea ce să-i dea, se ducea pe la părinţi sau maici şi le zicea: „Vă rog, împrumutaţi-mă cu o sută de lei, că a venit Hristos la mine şi nu am ce să-I dau!” Aşa făceau părinţii noştri. Aşa să facem şi noi! Săracii sunt mântuirea noastră!

117. Care este importanța milosteniei pentru mântuirea sufletului? Milostenia singură poate înlocui pe celelalte fapte bune?

Am arătat mai înainte că adevărata milostenie trupească și sufletească izvorăște din dragostea de Dumnezeu și de aproapele. Dacă cineva este milostiv, fără vreun scop rău, unul ca acela are dragoste de Dumnezeu și de aproapele și prin aceasta el împlinește toată Legea, deoarece *dragostea este împlinirea legii și legătura desăvârșirii* (Rom. 13, 8-10; Col. 3, 14). *Mila este mai plăcută lui Dumnezeu decât jertfele* (Osea 6, 6; Matei 9, 13; 12, 7). *Cine face milostenie își face bine sufletului său*, zice Solomon (Prov. 11, 17), *dobândește viață, dreptate și slavă* (Prov. 21, 21) și este fericit (Prov. 14, 21). Iar Mântuitorul fericește pe cei milostivi și le asigură mila Sa, atât în veacul de acum cât și în cel viitor, căci zice: *Fericiți cei milostivi, că aceia se vor milui* (Matei 5, 7).

Dar nu este de ajuns pentru mântuire numai milostenia. Că nu numai porunca milosteniei trebuie împlinită, ci și toate celelalte fapte bune și porunci ale lui Dumnezeu. Sfântul Apostol Iacob zice: *Cine va păzi toată legea, dar va greși într-o singură poruncă, s-a făcut vinovat de toate poruncile. Căci Cel ce a zis să nu desfrânezi, a zis și să nu ucizi. Și dacă nu desfrânezi, dar ucizi, te-ai făcut călcător al legii* (Iacob 2, 11). *Cel ce a zis fiți milostivi* (Luca 6, 36), tot Acela a zis: *Nu judecați și nu veți fi judecați; nu osândiți și nu veți fi osândiți; iertați și se va ierta vouă* (Luca 6, 37). Și cel ce a fericit pe cei milostivi, Acela a fericit și pe cei săraci cu duhul, și pe cei blânzi, și pe cei ce flămânzesc și însetează de dreptate, și cei curați cu

inima, și pe făcătorii de pace, și pe cei prizoniți pentru dreptate (Matei 5, 3-12).

Deci, trebuie să înțelegem clar că **omul credincios, care voiește să se mântuiască, este dator să împlinească** nu numai porunca milosteniei, ci să se ostenească, după a sa putere, a împlini toate faptele bune și toate poruncile Domnului.

118. De ce se numește iubirea de argint, adică iubirea de bani, de plăceri și de averi, închinare la idoli?

Se numește închinare la idoli pentru că cei ce iubesc banii, plăcerile trupului și averile, se închină acestor patimi ca unor dumnezei și pun pe acestea mai presus decât pe Ziditorul. Adică, cel ce se iubește pe sine mai mult decât pe Dumnezeu, este un închinător la idoli. La fel este și cel ce se îngrijește de mâncare, de bani, de haine, de avere, mai mult decât de suflet, de biserică, de rugăciune, de spovedanie, de milostenie. Iubirea de sine are măsură iubirea de aproapele (Matei 19, 19). Iubirea de Dumnezeu nu are limită, adică este nelimitată, după porunca: *Să iubești pe Dumnezeu din toată inima ta, din tot cugetul tău și din toată puterea ta* (Deut. 6, 4-5).

Cel iubitor de bani se închină banilor în locul lui Dumnezeu. Cel lacom la mâncare își face pântecul său un dumnezeu, adică idol, după mărturia Sfântului Apostol Pavel (Col. 3, 5). Iar *cel ce face păcatul este rob al păcatului* (Ioan 8, 34; Rom. 3, 9; 6, 16; Ef. 2, 3; I Tes. 4, 5; Tit 3, 3; II Petru 2, 19). Deci **cine este rob al păcatului nu mai poate fi rob și fiu al lui Dumnezeu.**

Tocmai de aceea Mântuitorul a pus prima condiție, celui ce vrea să-I urmeze Lui, să se lepede de sine și să-și ia crucea sa, spre a-I urma Lui (Matei 16, 24). Și aceasta, pentru că cel ce are patima iubirii de sine are, împreună cu ea și toate patimile și păcatele, deoarece „iubirea de sine este maică, rădăcină și izvor a tot păcatul” (Sfântul Efrem Sirul, Tomul III, Cuvânt pentru faptele cele bune și pentru patimi; *Filocalia*, vol. IV, Cuvânt minunat și folositor, de Sfântul Ioan Damaschin etc).

119. Ce este egoismul și cum poate creștinul să se izbăvească de el?

Egoismul este iubirea de sine, adică iubire nerațională, exagerată față de trup (*Filocalia*, vol. II, cap. 59). Creștinul se poate curăți de această cumplită patimă prin lepădarea de sine (Matei 16, 24); prin biruirea de sine, neprețuirea de sine, defăimarea de sine, cunoștința de sine și tăgăduirea de sine; prin rugăciune, post și deasă spovedanie.

CONVORBIREA A PATRA

ALTE CUVINTE DE FOLOS

120. Părinte Cleopa, ce ne este mai de folos nouă călugărilor să facem în viață?

Eu socotesc că cel mai de preț în această viață este să lași toate și să-ți plângi păcatele tale, pentru că cea mai scumpă pentru noi este veșnicia. Deci, trebuie să facem totul ca să n-o pierdem, că atunci degeaba am mai trăit pe pământ!

121. Ce legătură duhovnicească este între rugăciune și citirea cărților sfinte?

Spun Sfinții Părinți că două lucruri de geniu are mintea omului: citirea și rugăciunea. Ele se ajută permanent una pe alta. Când suntem tulburați și răspândiți cu mintea, mai mult să citim cuvinte folositoare de suflet. Iar când văzduhul inimii s-a liniștit și gândurile minții s-au adunat, mai mult să ne rugăm și mai puțin să citim.

122. Dați-mi un sfat pentru rugăciune, că uneori am timp să mă rog și mă îndeamnă gândul să fac altceva de folos, iar alteori nu am timp și aș dori să mă rog.

Dacă te jefuiește vrăjmașul de rugăciune, te jefuiește de orice. De aceea spune Sfântul Isaac Sirul: „Dacă în vremea rugăciunii faci altceva decât să te

rogi, să știi că ești batjocorit de diavol”. Eu te sfătuiesc ca niciodată să nu lași sfânta rugăciune, nici să faci altceva în vremea ei, că diavolul ne îndeamnă să facem orice, mai ales în vremea rugăciunii, numai să nu ne rugăm.

123. Ce înțelegem prin rugăciunea făcută „în duh și adevăr”?

Când ne rugăm în gând lui Dumnezeu atunci ne rugăm în duh, adică cu mintea și cu inima stăpânite de atenție și simțire. În adevăr ne rugăm când lucrăm și poruncile lui Dumnezeu, că ele sunt adevăr, cum spune proorocul David: *Toate poruncile Tale sunt adevăr* (Ps. 118, 86). Însă, te rogi în adevăr numai când faci poruncile după legea lui Dumnezeu, adică dreapta credință, cum zice psalmistul: *Că legea Ta este adevărul* (Ps. 118, 42).

124. Cum putem ajunge la această rugăciune duhovnicească?

Maica de obște a rugăciunii este darul Duhului Sfânt. Aceasta învață pe om să se roage, să crească în rugăciune, să urce dintr-o treaptă în alta a rugăciunii, până ajunge la treapta cea mai înaltă. Că opt sunt treptele rugăciunii, după unii Sfinți Părinți: contemplarea naturală în duh, adică cugetarea la zidirile lui Dumnezeu; rugăciunea limbii; rugăciunea gurii și a limbii, adică rugăciunea cu glas tare; rugăciunea minții și a gurii, când te rogi cu glas tare și cu toată luarea aminte; rugăciunea minții; rugăciunea minții și a inimii, când te rogi în taină cu luare aminte și cu simțirea inimii; rugăciunea inimii, când mintea este înghițită de inimă, prin darul lui Dumnezeu și de acolo

se înalță cu putere la cer. Și ultima treaptă, rugăciunea contemplativă. Aceasta este rugăciunea fără cuvinte la care ajung numai unii din sfinți, cu darul Duhului Sfânt.

125. Cu orice rugăciune putem ajunge la rugăciune cea de foc a inimii?

Da. Cu orice rugăciune putem dobândi adevărata rugăciune a inimii. Și cu citirea Psaltirii, dacă o facem cu mare credință și luare aminte, și cu metaniile, și cu acatistele, și chiar cu cântarea cea duhovnicească, și cu postul, și cu privegherile de toată noaptea. Sfinții Părinți însă au ales rugăciunea lui Iisus pentru a dobândi rugăciunea inimii, ca cea mai potrivită. Mai mare decât rugăciunea inimii însă este extazul, răpirea minții, numită de Părinți „Vedere duhovnicească”, când se curățește văzduhul inimii. La această treaptă au ajuns Moise și Ilie, când s-au învrednicit să vorbească cu Dumnezeu și să vadă slava Lui. Și mai ales Sfântul Apostol Pavel, care *a fost răpit până la al treilea cer, în trup sau afară de trup, Dumnezeu știe.*

Că nici el nu știa. În ultima treaptă a rugăciunii puterile sufletești rămân la om, dar le poartă Duhul Sfânt unde voiește, că omul nu le mai poate conduce. Minte omului în acel moment se topește de focul dumnezeirii, ca ceara în foc, și nu mai are lucrarea ei. Cei cu înțelegere omenească nu pot pricepe înțelepciunea Duhului Sfânt. Nici descoperirile din vremea rugăciunii nu le poate tâlcui cel ce le-a văzut, ci altul mai înalt decât el. Cum a fost proorocul Daniel. El nu-și putea explica descoperirile cele dumnezeiești, ci i le explica arhanghelul Gavriil.

126. Ați cunoscut vreun călugăr sau mirean cu rugăciunea inimii?

Am cunoscut câțiva pustnici care trăiau prin bordeie în pădurile din jurul Mănăstirii Sihăstria, pe la Sihla, Agapia Veche și Pocrov, dar cât erau de sporțiți în rugăciune, numai Dumnezeu știe. Acum toți s-au dus din lumea aceasta. La noi în Sihăstria, aveau rugăciunea inimii părinții Ghervasie Gașpar, Paisie Nichitencu, bucătarul mănăstirii († 1970), și poate, părintele Gherasim Ilie, fratele meu.

Rugăciunea inimii, însă, este o lucrare de taină pe care numai Dumnezeu o știe, iar cel care o are foarte greu o spune altora. Ba, uneori nici nu știe omul că are rugăciunea inimii. Sunt și mireni care au rugăciune duhovnicească, încât întrec și pe călugări. Să vă spun o întâmplare minunată pe care am văzut-o aici, în biserică, acum vreo zece ani. Eram de rând la Sfântul Altar. Am venit la biserică pe la ora 4 dimineața și îmi făceam rugăciunile de Sfânta Împărtășanie în genunchi, în fața Sfintei Mese. Nu după mult timp intră o femeie să se roage, care venise de cu seară la mănăstire. N-o cunoșteam. Se ruga încet pe la toate icoanele și făcea mereu metanii. Nu știa că mai este cineva în biserică. Era întuneric, că era timp de iarnă. Văzând eu că se roagă așa stăruitor m-am uitat prin sfintele uși să văd cine se roagă cu atâta credință. Femeia stătea în genunchi în mijlocul bisericii, cu mâinile ridicate în sus și zicea din toată inima aceste cuvinte: „Doamne, nu mă lăsa! Doamne, nu mă lăsa!”

Am văzut o lumină gălbuie în jurul ei și m-am înspăimântat. Apoi femeia a căzut cu fața la pământ și se ruga fără glas. Raza de lumină dimprejurul ei se

facea tot mai mare și se ridica în sus. După puțin timp lumina s-a stins încet, iar femeia s-a ridicat și a ieșit din biserică. Era o femeie de la țară.

Iată, deci, cine are darul rugăciunii! Iată că mirenii ne întrec pe noi călugării! Eu făceam proskomidia și de mare emoție am început a plânge cu copila în mână. Numai Dumnezeu știe câți aleși are în această lume!

127. Dar noi, care nu ajungem la măsura rugăciunii adevărate, ne putem mântui?

Auzi ce spune Duhul Sfânt: *În dar sunteți mântuiți*. Nu faptele noastre, ci mila lui Dumnezeu și smerenia inimii ne mântuiesc. Că și sfinții au nevoie de mila lui Dumnezeu. Facem ce putem, iar darul Duhului Sfânt săvârșește toate. Vezi un gândac mic ce face? Merge pe ici, pe colo. Se uită pe unde ar putea pași, după puterea lui. Se urcă pe o frunză, cade jos, apoi iar se urcă; nu dă înapoi, până nu ajunge sus, pe deal sau în vârful copacului. Așa face și puiul de pasăre. Sare de pe o creangă pe alta, se mai uită, dă din aripioare, se urcă pe un copac. Și așa, după a lui putere, se urcă cât poate mai sus, ca să fie la adăpost. Tot așa să facem și noi. Să urcăm din treaptă în treaptă, cu stăruință și cu smerenie, și așa, cu darul lui Dumnezeu, vom dobândi rugăciune curată de gânduri și imaginații, apoi câteva lacrimi și nădejdea mântuirii.

128. Ce ne spuneți despre imaginație care bântuie în vremea rugăciunii?

Fericită mintea care se roagă, se închină fără imaginație, că Hristos n-a avut imaginație, fiind Dumnezeu. Adam a căzut din rai după ce a căzut în imaginație, că își imagina, după sfatul lui Lucifer, că

de va mânca din pomul oprit nu va mai muri în veac. Spun Sfinții Părinți că cea mai mare boală și ispită în vremea rugăciunii este imaginația minții, numită de ei și „caracatița sufletului cu opt brațe” sau „octogon”. Mai este numită imaginația și „pod al dracilor”. În timpul rugăciunii din inimă cel mai greu lucru este a păzi imaginația; mai greu chiar decât a păzi mintea de gânduri. Să nu uităm că tot ce este circumscris, imaginat, nu este Dumnezeu. Or, dacă ne oprim la imaginații, ne înșelăm, nu mai putem pătrunde pe poarta cea îngustă a inimii, nici nu ajungem la Dumnezeu.

129. Prin ce este omul superior tuturor creaturilor?

Toate sunt create de Dumnezeu, dar nu toate sunt din Dumnezeu, cum este omul. El este creat cu sfatul Preasfintei Treimi, după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Deci omul are puterea să devină fiu al lui Dumnezeu după dar, să se nască din Dumnezeu, să crească în fapte bune, să se îndumnezeiască. Omul are suflet viu, creat de Dumnezeu, în care se odihnesc o mică parte din energiile necreate ale lui Dumnezeu, care sunt tot atâtea câte sunt și însușirile lui Dumnezeu.

130. Cel ce nu face deplin voia lui Dumnezeu are voie să îndemne și pe alții la fapta bună?

Spune Sfântul Isaac Sirul că „se cade și celui ce nu face fapta bună să învețe pe alții fapta bună, că lipsa faptelor sale o împlinește folosul cuvântului”. Iar Sfântul Ioan Scărarul zice: „Se cade celui ce învață și nu face, rușinându-se de cuvintele sale, să înceapă și el câte puțin a face fapta bună”.

131. Ce sfat ne mai dați pentru mântuirea sufletului?

Să rămâneți în corabia Bisericii și să ascultați de ea, că Biserica este trupul lui Hristos. Biserica este mama noastră cea de obște. Prin Biserică intrăm în lume, în viață și prin ea plecăm din lume, în cealaltă viață veșnică. Noi, creștinii, suntem asemenea unui copac sădit de Dumnezeu. Creanga care se rupe din copac moare, nu mai poate fi vie. Așa și creștinii care se rup de Biserică mor, nu mai pot avea viață, nici mântuire până nu se întorc în sânul Bisericii. Când mintea omului iscodește credința și părăsește Biserica, în zadar sunt toate faptele bune. Iar unde este unitate și înțelegere, acolo este mântuire și Dumnezeu ajută. Mai spun Sfinții Părinți că în vremea de pe urmă două lucruri vor ajuta Biserica și pe credincioși: pustia simțită, adică munții, peșterile, pădurea; și pustia gândită, adică păstrarea credinței în taina inimii.

132. Unde se mântuiesc călugării mai ușor? În viața de obște sau în viața de sine, la liniște?

Spune Sfântul Teodor Studitul așa: „Călugării din viața de obște se mântuiesc cu miile, iar cei din viața de sine câte unul la mie”. În viața de obște trebuie să fie o minte în toate capetele și un suflet în toate trupurile, cum spune Sfântul Vasile cel Mare. Pe când în viața de sine, fiecare face ce vrea. Mănâncă când vrea, doarme când vrea, se roagă când vrea. Nimeni nu-l conduce și nu-i taie voia, decât singură conștiința sa îl călăuzește și duhovnicul, dacă îi cere sfatul. În această privință îmi aduc aminte și de cuvântul părintelui nostru Ioanichie Moroi, egumenul Sihăstriei,

că adeseori ne zicea: „Părinților și fraților, când se va strica viața de obște în mănăstiri, atunci se pustiesc mănăstirile!” Și așa este. Acum aproape peste tot s-a stricat viața de obște.

133. După rânduiala vieții monahale, care sunt motivele canonice pentru care călugărul poate să plece din mănăstirea sa de metanie?

Trei sunt motivele canonice pentru care un călugăr poate să plece în altă mănăstire, și anume: dacă stau femeii în mănăstire; dacă sunt copii mici în mănăstire și dacă starețul este eretic. Al patrulea motiv, după Sfântul Vasile cel Mare, dacă un călugăr are vătămare sufletească în mănăstirea sa, poate pleca în altă mănăstire unde crede că poate spori.

134. Dacă un călugăr este trimis din mănăstirea sa în altă parte și nu se duce de la metanie, este păcat?

Dacă ne leagă inima de loc, încă nu iubim pe Dumnezeu. De vrea Dumnezeu să ne pună o sarcină în spate, oare noi să n-o primim? Că Dumnezeu nu ne încearcă mai presus de puterea noastră. Deopotrivă cu ispita, cu suferința, va veni și mângâierea Duhului Sfânt în inima noastră.

135. Este de folos să meargă călugării în pelerinaj la Mormântul Domnului?

Așa a fost întrebat odată Sfântul Vasile cel Mare de o călugăriță, iar el i-a răspuns: „Dacă n-ai aflat cărarea către Ierusalimul cel dinlăuntru, du-te la Ierusalim; iar dacă ai aflat-o, nu te mai duce!”

136. Care este importanța Sfintei Liturghii?

Sfânta Liturghie are caracter și de jertfă și de cină. Prin jertfa liturgică se spală păcatele celor ce ne pomenesc și li se scot părticele și, totodată, prin această jertfă dumnezeiască ni se oferă în dar cinu Domnului, adică Trupul și Sângele lui Hristos. Cât timp va fi Sfânta Liturghie pe pământ este semn că încă nu ne-a părăsit mila lui Dumnezeu. Iar „când va înceta jertfa și turnarea”, cum spune la Daniel proorocul, atunci va fi sfârșitul lumii. Că nu armele vor pustii și arde pământul, ci, cum spune la Pilde, *fărădelegea va pustii tot pământul și va răsturna scaunele celor puternici*. În acele zile, trei patimi cumplite vor stăpâni în lume, simbolizate de numărul apocaliptic 666, și anume: minte fără de judecată, adică plină de iușime, de răzbunare și ucidere; poftă fără de minte, adică vor domni pe pământ desfrânarea, sodomia și beția; minte plină de imaginație sau închipuire pripită, adică oamenii vor fi amăgiți de tot felul de griji, gânduri, tulburări și patimi, încât nu vor mai avea timp să se roage, să citească, să cugete la moarte.

137. Ce trebuie să știm despre Botez?

Prin Botez se spală deodată două păcate cu care se naște copilul, adică atât păcatul strămoșesc, cât și păcatul zămislirii din plăcere. Că și zămislirea este considerată păcat, după cuvintele psalmistului din Psalmul 50, care zice: *Că iată, întru fărădelegi m-am zămislit și întru păcate m-a născut mama mea...* De aceea trebuie să se boteze copiii. Ei se botează prin credința nașilor, cum s-a vindecat și sluga sutașului. Omul la început a fost creat să se înmulțească prin cuvânt, nu prin poftă, că este ființă cuvântătoare, așa

cum a zămislit Maica Domnului prin cuvânt. Însă omul, prin păcat a ajuns să se înmulțească trupește.

138. Părinte Cleopa, în ce an ați venit la mănăstire?

Noi am fost zece frați la părinți, din care cinci – patru frați și o soră – am venit la mănăstire. Fratele cel mai mare, Mihai, a fost pustnic pe muntele Ceahlău. Sora mea Ecaterina a fost rasoforă la Agapia Veche, iar eu și cu încă doi frați mai mari, Vasile și Gheorghe, am venit la Sihăstria. Până în anul 1935 mi-au murit de tineri, toți cei nouă frați. Apoi a murit și tata, Alexandru Ilie, zis Țârlea. Mai trăiam eu, ca stareț la Mănăstirea Sihăstria, și mama, acasă în comuna natală, Sulița-Botoșani. În anul 1946 am adus pe mama la Sihăstria, am călugărit-o și am dus-o la Agapia Veche, unde a trăit până în anul 1968, când s-a dus la Domnul, în vârstă de 92 de ani.

Iar venirea mea la mănăstire a fost așa: În ziua de 12 decembrie 1929, de Sfântul Ierarh Spiridon, când aveam 17 ani, am plecat din casa părintească cu fratele meu mai mare Vasile, cu două traiste în spate. În una aveam Viețile Sfinților, Psaltirea, Ceaslovul și Sfânta Scriptură; iar în cealaltă aveam două icoane mari, pictate – una, cu Maica Domnului și alta, cu Sfântul Gheorghe. Nimic altceva nu ne-am luat de-acasă. Părinții noștri Alexandru și Ana ne-au petrecut plângând până pe câmp, pe platoul târgului Sulița, la locul numit „Râpa lui Budăi”. Aici, fratele meu Vasile a început a cânta condacul Acatistului Mântuitorului, „Apărătorul cel mai mare și Doamne, biruitorul iadului...”. Apoi ne-am închinat, am sărutat mâinile

părinților și am plecat spre schitul Cozancea. În clipa aceea părinții mei au căzut jos și plângeau în hohote! La Cozancea am stat o noapte la părintele Paisie. Apoi am luat și pe fratele nostru Gheorghe, am venit toți trei la Suceava, ne-am închinat la moaștele Sfântului Ioan cel Nou și de aici am venit pe jos la Mănăstirea Sihăstria.

Aici era egumen protosinghelul Ioanichie Moroi. Cum ne-a văzut ne-a ținut trei zile și trei nopți la poarta mănăstirii să ne rugăm și să batem cu bățul într-un butuc de brad, ca să ne ispitească dacă avem răbdare pentru viață călugărească. Numai seara ne lăsa să dormim într-o chilie. După trei zile de post, de rugăciune și ispitire, ne-a chemat în biserică, ne-a spovedit, ne-a împărtășit cu Prea Curatele Taine, ne-a dus la trapeză să mâncăm și ne-a rânduit chilii și ascultare în mănăstire. Pe mine și pe fratele meu Vasile ne-a trimis la oi, că știam bine de acasă, iar pe fratele Gheorghe la vite. Nu ne vedeam unii cu alții câte o săptămână și chiar câte o lună. Așa am intrat în nevoința călugărească. În anii 1931 și 1933 au murit frații mei și am rămas singur. În anul 1937 am fost tuns în călugărie și am păscut zece ani oile mănăstirii. În anul 1942 am fost luat de la oi și am fost numit în fruntea unei comisii de conducere a mănăstirii, că părintele egumen era bolnav. Iar în ianuarie 1945 am fost hirotonit preot și numit stareț al mănăstirii în locul bătrânului egumen, decedat.

139. Spun părinții bătrâni că la început nu voiați să primiți hirotonia în preot. Cine v-a determinat s-o primiți?

Citind eu prin cărți și auzind că Sfântul Grigorie Teologul și Sfântul Ioan Gură de Aur au fugit multă vreme de preoție, mă temeam să primesc o așa de mare treaptă, prin care mulți nevrednici s-au osândit. De aceea nu voiam să primesc preoția. Dar în toamna anului 1944, mergând cu carul cu boi la via mănăstirii de la Racova-Buhuși, ne-a ieșit înainte plângând o bătrână dintr-un sat, cu un Liturghier, un epitrahil, o cruce de mână și un baston preoțesc și mi le-a dat mie, zicând: „Părinte, aceste lucruri au rămas la mine de la un bătrân preot care a murit. Vi le dau sfinției voastre, poate vă trebuie!“. Le-am dus la mănăstire. Acest lucru m-a mișcat atât de mult, încât l-am socotit un semn dumnezeiesc ca să primesc Taina Preoției și ascultarea de stareț.

140. Câți ani ați fost stareț la Mănăstirea Sihăstria?

Aproape cinci ani. Din ianuarie 1945, până la 1 septembrie 1949, când am fost transferat la Mănăstirea Slatina cu 30 de călugări din Sihăstria.

141. Cum vi s-a părut ascultarea de stareț la Sihăstria?

N-a fost deloc ușoară. După incendiul din 1941, mănăstirea era în reparație, nu aveam chilii pentru călugări, iar frații noi se adunau mereu. Era greu cu hrana și materialele, ca după război și foamete. Obștea, însă, în câțiva ani s-a dublat, ajungând la 80 de părinți și frați. La început nu aveam preoți suficienți la biserică, paraclisul de iarnă era ars și nu aveam fonduri de reparații. Dar ne-a ajutat Dumnezeu, că ne-a trimis credincioși buni din Rădășeni și am mers înainte. Ne-au

ajutat și mănăstirile Secu și Neamț cu bani, hrană și un paraclis pentru iarnă. Apoi am făcut călugări, am hirotonit preoți noi și am întărit programul slujbelor la biserică. Ce-am adăugat în plus la biserică au fost privegherile de toată noaptea la cele douăsprezece praznice împărătești, privegherea Acoperământului Maicii Domnului, marți seara, și citirea neîncetată a Psaltirii în biserică, de către toată obștea, începând cu starețul mănăstirii, tradiție care se mai păstrează și astăzi.

142. Ce bucurii duhovnicești mai deosebite ați avut la mănăstirea Sihăstria în anii tinereții?

Cele mai mari bucurii duhovnicești le-am avut în primii zece ani, când am fost cioban la oile mănăstirii împreună cu frații mei. Stâna, oile, trăirea în liniște și singurătate pe munte, în mijlocul naturii, mi-au fost cea mai înaltă școală de călugărie și teologie din toată viața mea. În acești ani m-am rugat cel mai mult și am citit numeroase scrieri ale Sfinților Părinți, precum *Patericul*, *Scara Sfântului Ioan Scărarul*, *Sfântul Isaac Sirul*, *Sfântul Efrem Sirul*, *Puțul Sfântului Ioan Gură de Aur*, *Hexameronul Sfântului Vasile cel Mare*, *Viețile Sfinților* și *Sfânta Scriptură*. Cărțile le împrumutam din bibliotecile mănăstirilor Neamț și Secu și le purtam cu mine în desagă, cu oile pe munte. Iar rugăciunea mea era citirea Psaltirii în fiecare zi și cele șapte laude. După ce terminam pravila, mâncam ceva din desagă, apoi scoteam scrierile Sfinților Părinți și citeam pe lângă oi până seara. Îmi erau așa de dragi cuvintele Sfinților Părinți încât se lipeau ca ceara de memoria mea. Mi-amintesc că odată și Sfântul Ioan

Iacob, bibliotecar la Mănăstirea Neamț între anii 1933-1936, mi-a împrumutat să citesc cartea *Alfavita suflească*.

Apoi mă întâlneam cu călugării pustnici care se nevoiau acum 50 de ani în pădurile din împrejurimi, cărora le ceream cuvinte de folos și le duceam câte ceva de mâncare de la stână. Toate acestea au format pentru mine cele mai curate bucurii duhovnicești.

143. Ce părinți mai aleși se nevoiau acum cincizeci de ani în jurul Mănăstirii Sihăstria?

În toamna anului 1930 am cunoscut pe Sfântul Cuvios Ioan, un mare rugător și călugăr cu viață sfântă. Tot în acea vreme am cunoscuți alți părinți iubitori de liniște care trăiau în pădurile din apropiere; ieromonahul Partenie cu ucenicul său Gherasim; ieroschimonahul Vasian de la Sihla; schimonahia Isidora de la Râpa lui Coroi; monahiile Cleomida, Zenovia și Magdalena cu ucenicele lor; ierodiaconul Cristofor, nevoitor aproape de Schitul Sihla; monahiile Antonina, Eufrosina și Pangratia, care mai târziu s-au dus la Locurile Sfinte, unde au și răposat. Apoi monahii: Timotei, Ilarion și Nicodim, cu metania din Mănăstirea Neamț, și monahia Valentina cu fiica ei Emiliana. Pe toți aceștia i-am cunoscut și m-am folosit duhovnicește de nevoința și sfaturile lor. Dumnezeu să-i numere pe toți în ceata sfinților!

144. Ați dorit vreodată să vă retrageți la liniște în Muntele Athos?

Am dorit aceasta din tinerețile mele, mai ales că am avut și un moș acolo, pe ieroschimonahul Varlaam Vântu. Însă nu am vrut să mă duc de capul meu, fără

poruncă, ca să nu greșesc înaintea lui Dumnezeu și să mă mustre conștiința că am făcut voia mea. Starețul, duhovnicul și mitropolitul meu niciodată nu m-ar fi lăsat să mă duc la Athos.

În toamna anului 1977, când am fost împreună cu sfinția ta la Sfântul Munte, înclinam cu gândul să cer binecuvântarea Înalț Prea Sfințitului nostru Mitropolit pentru a mă retrage la Athos. Când am întrebat pe Arhimandritul Iustin Popovici din Serbia, cum știi și sfinția ta, dacă ar fi bine să mă duc la Athos, sau să rămân în țară, el mi-a răspuns: „Dacă te duci în Sfântul Munte, mai adaugi o floare la buchetul de flori din Muntele Athos și te rogi numai pentru sfinția ta. Iar dacă rămâi în țară, stai înaintea credincioșilor, înveți pe mulți calea mântuirii, propovăduiești pe Hristos, crești ucenici și te mântuiești și pe sfinția ta și pe alții. Că dacă îi părăsim și plecăm toți la liniște, cine să-i mângâie, cine să-i învețe voia lui Hristos și să-i călăuzească în dreapta credință ortodoxă, mai ales acum când s-au înmulțit peste tot necredința și sectele!”

Aceste cuvinte ale părintelui Iustin Popovici m-au liniștit, renunțând pentru totdeauna să mă retrag la Athos. Am socotit că prin gura lui a vorbit Însuși Duhul Sfânt.

145. La sfârșitul acestei convorbiri, ce sfaturi duhovnicești dați părinților care v-au cunoscut și prețuit?

Să slujească Biserica lui Hristos cu toată vrednicia, cu totală dăruire și dragoste până la jertfă, apărând dreapta credință de tot felul de învățături rele, și să poarte grijă de turma și sufletele ce li s-au încredințat,

„ca cei ce vor să dea seama” în ziua judecății de toate. Spune Sfântul Ioan Gură de Aur că: „Preotul trebuie să se și jertfească, nu numai să jertfească”. Și în alt loc zice: „Nimic nu este mai greu decât a păstori suflete pe calea mântuirii!”

146. Ce sfat deosebit dați ucenicilor Prea Cuvioșiei Voastre, pe care i-ați crescut și învățat vola lui Dumnezeu?

Să rămână în dragostea lui Hristos și să se iubească unii pe alții, cu dragostea cu care i-am iubit și eu. Apoi, să ajute și ei pe alții la mântuire, să rămână sub ascultare în staulul Bisericii Ortodoxe și să se roage pentru iertarea păcatelor mele, că aștept din zi în zi să mă cheme Hristos la judecată și să dau socoteală pentru toate.

Să nu uite ucenicii mei că oricâtă știință, avere și cinste am avea, oricâtă rugăciune și nevointă am face, nu ne putem mântui dacă nu ne iubim, dacă nu ne iertăm și dacă nu ne ajutăm unii pe alții, că „Dumnezeu este dragoste”. Altfel, este în zadar toată osteneala și nădejdea noastră.

Cât am putut, m-am silit după a mea slabă putere cu darul lui Dumnezeu, să folosesc și să învăț pe fiecare, călugăr și credincios, calea mântuirii. Pe nimeni n-am întors deșert de la ușa chiliei mele. Ci am deschis ușa chiliei și a cuvântului tuturor care au venit la mine, știind că odată cu fiecare om, intră și Hristos în chilia mea. Nu pot spune că am făcut tot ce aș fi putut face, nici n-am împlinit cu fapta ce-am învățat pe alții. Însă am cugetul împăcat că ce mi-a dat Dumnezeu în dar, am împărțit și eu altora în dar și

nădăjduiesc că mă voi mântui prin mila lui Dumnezeu și prin rugăciunile Bisericii și ale fiilor mei duhovnicești.

147. Ce dorință mai aveți acum în suflet?

Să lăs toate și să mă rog pentru păcatele mele! Aceasta este ultima mea dorință. Că nimic nu este mai ușor, decât a învăța pe alții și nimic nu este mai greu, decât a face ce înveți pe alții. De aceea, acum și eu aș vrea să las toate și să împlinesc cu fapta ce am învățat pe alții toată viața.

148. Părinte Cleopa, în încheiere, dați-mi și mie un cuvânt de folos.

Părinte Ioanichie, mai întâi să avem convingerea că în toată clipa supărăm pe Dumnezeu. Fără această smerenie din inimă nu ne putem mântui. Eu așa încep mărturisirea mea. Apoi, dacă voiești să te mântuiești, păzește aceste trei lucruri, cum spune Sfântul Antonie cel Mare: „Să nu te muți curând dintr-un loc în altul; să ai întotdeauna pe Dumnezeu înaintea ochilor și, orice vrei să faci, să ai mărturie din Sfânta Scriptură și de la Sfinții Părinți”. Alt cuvios părinte spunea: „Fă-ți chilia ta rai, pe călugări să-i ai ca pe îngeri, caută pacea și te vei mântui!”

Așa și noi, părinte Ioanichie, să păzim cu scumpătate învățăturile Sfinților Părinți și poruncile date nouă de Mântuitorul nostru Iisus Hristos și, cu darul Lui, nădăjduim că ne vom mântui și în veșnica odihnă ne vom sălășlui. Amin.

CUPRINS

Cuvânt înainte, de

Arhimandrit Ioanichie Bălan 5

Despre căsătorie, datoriile soților și copiilor 7

Despre rugăciune, lacrimi, duhovnicie și

datoriile preoților 50

Despre îngeri, moarte, viața viitoare și

Judecata de apoi..... 86

Alte cuvinte de folos 125

